Jordbrukets forhandlingsutvalg

Fra ord til handling!

Krav til ramme og fordeling ved jordbruksforhandlingene 2012

Økt matproduksjon på norske ressurser – over hele landet!

Arbeidsdokument av 27. april 2012

1 JORDBRUKSOPPGJØRET 2012: ØKT MATPRODUKSJON BASERT PÅ NORSKE RESSURSER – OVER HELE LANDET! 5
1.1 Fra ord til handling! 8
2 GRUNNLAGET FOR FORHANDLINGENE 10
2.1 Landbrukspolitiske retningslinjer 10
2.2 Hovedavtalen for jordbruket 10
3 SENTRALE FORUTSETNINGER FOR KRAVET 11
3.1 Foretak og arbeidsforbruk i jordbruket 11
3.2 Jordbruksareal i drift 12
3.3 Produksjon og sjølforsyning 13
3.4 Behandling av inntektsfradraget 14
3.5 Inntektsutvikling og inntektsnivå i jordbruket 14
3.5.1 Forhandlingsmaterialet 14
3.5.2 Totalkalkylen for jordbruket 16
3.5.3 Referansebrukene 19
3.6 Inntektsutvikling og lønnsnivå for lønnstakere 21
3.6.1 Jordbruket sammenlignet med andre grupper 22
3.7 Pris- og volumendringer på markedssida i 2012 22
3.8 Kostnadsutviklingen 23
3.9 Kapitalkostnadene 24
3.10 Markeds- og produksjonssituasjonen 25
3.10.1 Målprisprodukter 25
3.10.2 Produkter uten målpris 28
3.10.3 Overproduksjon 29
3.10.4 Oppsummert markedsvurdering 29
3.11 WTO 29
3.12 Artikkel 19 30
4 INNTEKTSVEKST - VIKTIGSTE VIRKEMIDDEL FOR ØKT MATPRODUKSJON OG REKRUTTERING 32
4.1 Rammekrav 32
4.2 Finansiering av kravet 34
4.2.1 Målprisøkninger 35
4.2.2 Budsjettoverføringer 36
4.2.3 Ledige midler. 36
4.3 Økonomiske utslag av kravet 38
5 PRIORITERINGER 39
5.1 Landbruk over hele landet 39
5.1.1 Distriktstilskudd 39
5.1.2 Frakttilskudd 40
5.2 Prioritering av produksjoner 42
5.2.1 Korn 42
5.2.2 Storfe 46
5.3 Styrking av den aktive bonde 50
5.3.1 Beitebruk 50
5.3.2 Klimatilpasset dreneringstilskudd 51

5.3.3 Utvikling av plantemateriale 53
5.4 Investeringer i landbruket 54
5.4.1 Fylkesvise BU-midler 54
5.4.2 Rentestøtte 54
5.4.3 Fondsavsetning med skattefordel 54
5.5 Rekruttering til landbruksnæringa 55
6 ANDRE SAKER 57
6.1 Andre husdyrproduksjoner enn storfekjøtt 57
6.1.1 Melkeku 57
6.1.2 Geit 58
6.1.3 Sau og lam 58
6.1.4 Gris 59
6.1.5 Kylling 59
6.1.6 Hjort 59
6.1.7 Hest 59
6.1.8 Egg 60
6.1.9 Birøkt 60
6.1.10 Oppsummert andre husdyrproduksjoner enn storfekjøtt. 61
6.2 Potet, frukt og grønt 62
6.2.1 Målpriser 62
6.2.2 Avsetningstiltak 63
6.2.3 Distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, grønnsaker og poteter 63
6.2.4 Prisnedskriving potetsprit og potetstivelse 63
6.2.5 Areal- og kulturlandskapstilskudd 63
6.2.6 Tilskudd til kvalitets og salgsfremmende tiltak 64
6.2.7 Tilskudd til fruktlager 65
6.3 Velferd 65
6.3.1 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid 65
6.3.2 Tilskudd til avløsning ved sykdom 66
6.3.3 Landbruksvikarordningen 67
6.3.4 Tidligpensjonsordningen 68
6.3.5 Tilskudd til landbrukets HMS-tjeneste 68
6.3.6 Oppsummert velferdsordninger 69
6.4 LUF 70
6.4.1 Landbrukets utviklingsfond (LUF) 70
6.4.2 Kapitalsituasjonen i LUF 71
6.4.3 Styring av programmene under LUF 71
6.4.4 Matmerk 72
6.4.5 Rekruttering og kompetanseheving i landbruket 73
6.4.6 Lokalmatprogrammet 73
6.4.7 Fylkesvise BU-midler 74
6.4.8 Rentestøtte 74
6.4.9 Sentrale Bygdeutviklingsmidler 74
6.4.10 Inn på tunet 75
6.4.11 Utviklingsprogrammet for grønt reiseliv 76
6.4.12 Verdensarv 78
6.4.13 Skogbruk og bioenergi 78
6.4.14 Helse- og utviklingstiltak sau og geit. 80
6.4.15 Fotråte – Prosjekt ”Friskere føtter” 81

6.4.16 Nasjonalt beiteprosjekt 82
6.4.17 Forskning 82
6.4.18 Sametingets midler næringsformål og konfliktforebyggende tiltak 83
6.5 Miljøtiltak i landbruket 84
6.5.1 Nasjonalt miljøprogram 84
6.5.2 Regionalt miljøprogram (RMP) 85
6.5.3 Nasjonalt pilotprosjekt for miljøvennlig håndtering av husdyrgjødsel 86
6.5.4 Spesielle miljøtiltak i landbrukets kulturlandskap (SMIL) 87
6.5.5 Investeringsstøtte til organisert beitebruk 87
6.5.6 Informasjons- og utviklingstiltak miljø 87
6.5.7 Nasjonalt utviklingsprogram for klimatiltak 88
6.5.8 Utvalgte kulturlandskap i jordbruket 88
6.5.9 Utviklingstiltak innen økologisk landbruk 88
6.6 Økologisk landbruk 89
6.6.1 Utviklingstiltak innen økologisk landbruk 91
6.7 Tilskudd til erstatninger m.m. 92
6.8 Norsk Landbruksrådgiving 92
6.9 Andre virkemidler over jordbruksavtalen 93
6.9.1 Tilskudd til RÅK 93
6.9.2 Tilskudd til pelsdyrfôrlag og pelsdyrfôr 94
6.9.3 Tilskudd til frøavl 94
6.9.4 Tilskudd til kadaverhåndtering 95
6.9.5 Tilskudd til dyreavl med mer 95
6.10 Pilot for bruk av husdyrregisteret ved utmåling av tilskudd 95

1 Jordbruksoppgjøret 2012: Økt matproduksjon basert på norske ressurser – over hele landet!

2. desember 2011 la Regjeringa fram Meld. St. 9 (2011-2012): "Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords". Meldinga ble behandlet av Stortinget den 12. april gjennom Innst. 234 S (2011-2012), og disse dokumentene danner nå grunnlaget for norsk landbruks- og matpolitikk. Viktige landbrukspolitiske føringer er dermed gitt for de neste årene. **Med meldinga og Stortingsflertallets syn på denne som bakteppe, legger Jordbrukets forhandlingsutvalg fram krav til ramme og fordeling for jordbruksavtaleperioden 2012 – 2013 som grunnlag for forhandlinger. Vi har store forventninger til årets oppgjør!**

Det blir 70-80 millioner flere mennesker i verden hvert år. Mer enn 1 milliard mennesker sulter. Samtidig som vi trenger mer mat og bedre fordeling, blir 300 millioner dekar dyrka jord ødelagt årlig. Stadig mer areal går med til energiproduksjon. Klimaendringene reduserer evnen til å produsere mat i et økende tempo i flere områder i verden. Et økende antall land kjøper areal for matproduksjon i andre land, særlig i Afrika og Asia, såkalt "landgrabbing". Norge importerer kraftfôrråvare i en størrelse tilsvarende 2,5 mill dekar i utlandet.

Sterk befolkningsvekst på kloden, klimaendringer, press på naturressurser og stigende råvarepriser er bakteppet for at hovedfokuset i landbruks- og matmeldinga er økt matproduksjon i Norge i takt med befolkningsveksten. Sjølforsyningsgraden skal opprettholdes omtrent på dagens nivå:

> *"Matproduksjonen skal øke i takt med befolkningsveksten for å opprettholde sjølforsyningsgraden om lag på dagens nivå, noe som vil kunne tilsvare en økning i jordbruksproduksjonen på 20 prosent på 20 år. Det skal legges vekt på bruk av norske ressurser, som grovfôr og beite, og at vi fortsatt skal ha landbruk over hele landet."*

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er positivt at Regjering og Storting har betydelig mer offensive ambisjoner for norsk matproduksjon enn det forrige landbruksmelding la opp til.

Siste året har minnet oss om at vi har en sårbar matproduksjon i Norge. For flere produksjoner er det svært lave avlinger, og det er dårlig kvalitet på mye av grovfôret. Jordbruket må være forberedt på framtidige klimaendringer med utfordrende dyrkings- og innhøstingsforhold. Avtakende produktivitetsvekst og redusert areal for sentrale produksjoner er bekymrende. Økt matproduksjon basert på norske ressurser forutsetter en betydelig innsats både fra næringa sjøl, og fra Regjeringa gjennom gode rammevilkår. Jordbrukets forhandlingsutvalg tror ikke det er mulig å øke matproduksjonen på norske ressurser med 1 prosent allerede fra 2013.

Sammen med importvernet er jordbruksavtalens betingelser avgjørende virkemidler for å oppnå målet om økt matproduksjon. Meldinga er lite konkret i forhold til virkemidler for å nå måla. Utformingen av virkemidlene er i stor grad henvist til de årlige jordbruksforhandlingene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at Regjeringa i årets jordbruksoppgjør følger opp ambisjonene med konkrete virkemidler. Det må iverksettes tiltak for å sette norsk landbruk bedre i stand til å produsere mer mat for framtida.

Selv om Stortingsmeldinga har få konkrete forslag til hvilke virkemidler som må til for å øke matproduksjonen, er den likevel krystallklar på at gode inntekstmuligheter er det viktigste virkemiddelet for å nå de landbrukspolitiske måla.

> *"Det er mange faktorer som er med på å avgjøre om næringen oppfattes som attraktiv, men gode inntektsmuligheter er det viktigste virkemiddelet for å nå de jordbrukspolitiske målene."*

Meldinga viser til at inntektsutviklingen for jordbruket har vært noe sterkere både målt i prosent og kroner, enn for andre grupper i perioden 2006-2010. Meldinga slår fast at inntekts- og velferdspolitikken fra 2005 skal videreutvikles.

> *"Regjeringen vil sikre utøverne i landbruket en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper. Regjeringen vil derfor videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken i landbruket med utgangspunkt i den landbrukspolitikken som er ført etter 2005". Fra 2006 til 2010 var lønnsveksten for andre grupper knapt 21 pst., eller i 74 900 kroner. I jordbruket økte inntekten med 57 ½ pst., eller 91 000 kroner per årsverk, iflg. Normaliserte regnskap utarbeidet i 2011."*

Regjeringa peker i meldinga også på det politiske ansvaret for å legge til rette for rammevilkår som kan gi inntektsmuligheter som er store nok til å sikre rekruttering og måloppnåelse:

> *"Samtidig må politikken bidra til at de totale inntektsmulighetene er så store at de sikrer rekruttering og at landbruks- og matpolitiske mål blir nådd".*

Ved Stortingets behandlinge av meldinga uttrykte flertallet:

> *"Komitéens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, merker seg at Regjeringen vil sikre utøverne i landbruket en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper og videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken i landbruket med utgangspunkt i den landbrukspolitikken som har vært ført etter 2005."*

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at det er den inntektspolitikken Regjeringa har ført, som har gitt en noe sterkere inntektsvekst målt i kroner for jordbruket enn andre grupper, som nå skal videreutvikles i retning av en forsterket inntektsvekst for jordbruket. Vi forventer at årets jordbruksoppgjør vil representere et taktskifte og en betydelig reduksjon av inntektsavstanden til andre grupper i samfunnet. Bare gjennom et slikt taktskifte kan rekrutteringen til næringa sikres og de landbrukspolitiske måla nås.

Stortingsmeldinga slår fast at de overordnede måla for norsk landbrukspolitikk er:

- matsikkerhet
- landbruk over hele landet
- økt verdiskaping og
- bærekraftig landbruk.

Meldinga slår videre fast at grunnpilarene i gjennomføringen av landbrukspolitikken med jordbruksforhandlinger, markedsordninger og samvirkets rolle videreføres. Et flertall bestående av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti uttrykte ved Stortingsbehandlingen følgende:

"Stortinget legger til grunn at landbruket og norsk næringsmiddelindustri skal sikres forutsigbarhet ved at hovedpilarene i den norske landbruksmodellen skal være grunnlaget for norsk landbrukspolitikk. Dette innebærer at Regjeringen skal, gjennom ulike ordninger sikre et sterkt importvern, opprettholde jordbruksavtalen mellom staten og næringen samt videreføre samvirkets rolle som forvalter av markedsordningene."

Jordbrukets forhandlingsutvalg stiller seg fullt og helt bak disse vurderingene.

Betydningen av å videreføre et sterkt importvern blir sterkt framhevet i meldinga:

"Regjeringen vil sikre et importvern som gir beskyttelse gjennom hele verdikjeden og utnytte handlingsrommet for å føre en nasjonal landbrukspolitikk"

Viktigheten av å utnytte handlingsrommet i importvernet er også framhevet i Stortingets behandling av meldinga. Der uttrykker flertallet at:

"Flertallet er kjent med at Norge etter gjeldende WTO-avtale har adgang til å benytte enten kronetoll eller prosenttoll for de viktigste landbruksvarene. Flertallet er enig i at dette handlingsrommet må utnyttes for å sikre et velfungerende importvern også i fremtiden".

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at Regjeringa følger opp landbruks- og matmeldinga og sørger for at handlingsrommet i WTO-avtalen i framtida blir utnyttet også for de produkter der dette ikke er tilfelle i dag. Vi forventer at Regjeringa mer aktivt sørger for å benytte den tollsats som til enhver tid gir best beskyttelse. Dette vil være helt nødvendig for å sikre et landbruk over hele landet, beholde dagens produksjonsvolumer og legge til rett for økt matproduksjon i tråd med målsettingene i landbruksmeldinga og muliggjøre framtidige markedsprisuttak.

Skal matproduksjonen økes, må landets arealressurser utnyttes bedre enn i dag. I den årlige undersøkelsen om holdninger til norsk landbruk svarer 90 prosent av befolkningen at de ønsker å opprettholde et landbruk minst på dagens nivå. Resultatet er det høyeste siden målingene startet på 70-tallet. Det må legges til rette for økt matproduksjon både der de naturgitte forholdene er best og i distriktene. 90 % av jordbruksarealene brukes i dag til produksjon av gras og korn. Kornarealene har gått tilbake med 330.000 dekar siden 1999, og en stadig større andel av kraftfôret skjer med basis i importerte råvarer. Under behandlingen av meldinga uttrykte et flertall:

"Flertallett understreker betydningen av at det legges til rette for at det skal kunne produseres mat over hele landet, og det må tas utgangspunkt i de geografiske mulighetene og forutsetningene som finnes. For å sikre at arealressursene utnyttes på best mulig måte er det viktig å legge til rette for at den geografiske produksjonsfordelingen videreføres, gjennom målrettede tilskuddsordninger. Dette innebærer bl.a. at man i så stor grad som mulig opprettholder og videreutvikler kornproduksjonen på de beste arealene….. Flertallet viser videre til at det er en utfordring at vi i dag har en situasjon der flere velger å benytte kraftfôr i husdyrproduksjonen, og at en økende del av kraftfôret er importert. Flertallet forutsetter at man i årene framover vektlegger utnyttelsen av grasarealene til grovfôrproduksjon i Norge, og at en videre økning av matproduksjonen må ta utgangspunkt i norske ressurser"

1.1 Fra ord til handling!

Mange gode ambisjoner og mål for norsk landbruk er lagt av Regjering og Storting denne vinteren. Nå er tida kommet for å gjøre fagre ord og løfter om til handling. Handling som får positive, praktiske konsekvenser for den enkelte yrkesutøver i landbruksnæringa. Handling som gir unge ei tro på ei framtid i jordbruket. Handling som stimulerer til investeringer for å legge til rette for økt matproduksjon. Dette jordbruksoppgjøret blir første testen for oppfølging av Meld. St. 9 (2011-2012) "Landbruks- og matpolitikken - Velkommen til bords". **Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at ambisjonene i meldinga følges opp gjennom konkrete tiltak**. Vi vil spesielt peke på følgende:

a) Økt matproduksjon basert på norske ressurser

Vi bønder står klare til å oppfylle Regjeringas mål om økt matproduksjon i takt med befolkningsveksten. Årets jordbruksoppgjør må legge til rette for bedre utnytting av produksjonsressursene over hele landet, blant annet gjennom stimulering til økt bruk av beite, og produksjon av grovfôr og korn.

b) Inntekt

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at Regjeringa i årets oppgjør videreutvikler inntektspolitikken de har ført. Vi krever at årets oppgjør resulterer i inntektsmuligheter for jordbruket som innebærer at inntektsforskjellene mellom bønder og andre grupper reduseres vesentlig. Uten dette vil ikke jordbruket kunne oppfylle de landbrukspolitiske måla i meldinga. Økt inntekt er den viktigste forutsetningen for rekruttering og velferdsutvikling i næringen.

c) Importvernet

Importvernet er en bærebjelke i norsk landbrukspolitikk. Det er en avgjørende forutsetning for å sikre avsetningen av varene våre, gi oss inntektsmuligheter og ta ut økte priser i markedet. Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at Regjeringa utnytter handlingsrommet slik at vi får et velfungerende importvern.

d) Budsjettmidler

Budsjettmidlenes andel av bondens samlede inntekter er over tid redusert. Midt på 80-tallet utgjorde budsjettstøtten nesten 5 prosent av statsbudsjettet. I 2012 er vi nede i 1,36 prosent. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke at budsjettoverføringene er styringsverktøyet i landbrukspolitikken. Budsjettmidlene må økes for å nå måla i landbruks- og matmeldinga. Forhandlingsutvalget vil påpeke at investeringsvirkemidlene må styrkes for å stimulere til rekruttering og økt framtidig matproduksjon.

e) Viktige prioriteringer

- Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at det må legges til rette for å produsere mat i hele landet og på alt areal. Vi legger til grunn at distriktsprofilen i årets oppgjør styrkes. Fraktordningene er spesielt viktige og må styrkes. Fraktordningen for korn/kraftfôr må legges om etter modell fra kjøttsektoren.
- For å øke matproduksjonen er det viktig med en særskilt styrking av økonomien i korn- og storfekjøttproduksjonen.
- Forhandlingsutvalget vil prioritere virkemidler som stimulerer den aktive bonde til å produsere mer mat og fôr av god kvalitet. Gode tiltak er blant annet tilskudd til økt beitebruk, klimatilpasset dreneringstiltak (grøfting og profilering), sortsutvikling og friskt plantemateriale.
- Gjennom inntektsvekst og et sett av tiltak, herunder et oppstartstilskudd for nye bønder under 35 år og en styrking av velferdsordningene, vil forhandlingsutvalget legge til rette for økt rekruttering til næringa.

2 Grunnlaget for forhandlingene

For bevilgninger over statsbudsjettet omfatter forhandlingene kalenderåret 2013 og eventuelle omdisponeringer innenfor rammen for 2012. Videre skal det forhandles om målpriser for perioden 01.07.2012-30.06.2013.

2.1 Landbrukspolitiske retningslinjer

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn de mål og retningslinjer som er trukket opp i Meld. St. 9 (2011-2012) "Landbruks- og matpolitikken. Velkommen til bords" og Stortingets behandling i Innst.234 S (2011-2012). Forhandlingsutvalget legger videre til grunn tallmaterialet avgitt av Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) 13. april 2012.

2.2 Hovedavtalen for jordbruket

Jordbruksforhandlingene er regulert gjennom Hovedavtalen for jordbruket. Avtalen hjemler organisasjonenes rett til å delta i forhandlinger om sentrale rammebetingelser for næringa. Gjennom Hovedavtalen påtar samtidig Jordbruket seg ansvar for å iverksette tiltak i samsvar med jordbruksavtalen (jfr. § 4.2 i Hovedavtalen). **Hovedavtalen bygger på at det skal være et samsvar mellom de rettigheter Jordbruket har, og de plikter og det ansvar Jordbruket påtar seg.**

Gjennom Hovedavtalen for jordbruket har Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag forhandlingsrett med Staten om priser og tiltak i jordbruket. Jordbruksoppgjøret er et inntektsoppgjør for aktive yrkesutøverne i næringa.

Jordbruksforhandlingene skal føres med sikte på å nå de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp for utviklingen i næringa på kort og lang sikt. Dette forutsetter at jordbruksforhandlingene må avklare både priser, tiltak og øvrige virkemidler på en slik måte at Jordbruket kan oppnå en inntektsutvikling i tråd med Stortingets forutsetninger, og innfri øvrige landbrukspolitiske mål.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at jordbruksforhandlingene gjennomføres på grunnlag av forhandlingsprosedyren slik den er nedfelt i protokoll av 8. mai 1993 mellom Norges Bondelag og Staten ved jordbruksforhandlingene i 1993, samt endringer som framgår av sluttprotokoll fra jordbruksforhandlingene 2003 datert 15. mai 2003.

3 Sentrale forutsetninger for kravet

3.1 Foretak og arbeidsforbruk i jordbruket

Jordbruket er av de næringer som kan vise til størst produktivitetsvekst. Endelige tall fra Landbrukstellingen i 2010, publisert i juli 2011, viser at nedgangen i sysselsettingen i jordbruket har fortsatt og at den faktisk har vært sterkere enn de foreløpige tallene publisert i desember 2010. Årets arbeid med grunnlagsmaterialet har avdekt at det er betydelig usikkerhet ved SSBs arbeidsforbrukstelling i 2007. Det kan være at denne usikkerheten også gjelder tellingene i 2003 og 2005. SSB har ikke hatt mulighet for å undersøke dette nærmere innen fristen for avgivelsen av materialet fra budsjettnemnda. Nemnda utviklet derfor sin egen, foreløpige serie for arbeidsforbruket tilbake til 2005, som bakgrunn for prognosering av arbeidsforbruket etter 2010 og helt fram til og med 2013. Budsjettnemnda for jordbruket har på dette grunnlag prognosert med en årlig nedgang i arbeidsforbruket på 4 prosent i hvert av årene etter 2010.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forholder seg til prognosen for arbeidsforbruket gjort av Budsjettnemnda for jordbruket. Vi vil imidlertid understreke at en så sterk produktivitetsframgang neppe kan fortsette i lang tid framover, dersom en skal nå det landbrukspolitiske målet om økt matproduksjon basert på at hele landet tas i bruk. For å få høye avlinger og god dyrevelferd må den enkelte bonde ha mulighet til å sette inn tilstrekkelig med arbeid og andre innsatsfaktorer.

Tabell 1 Utvikling i arbeidsforbruk og antall foretak i drift.

	Foretak		Årsverk		
	Antall	**Prosent årlig endring**	**Antall**	**Prosent årlig endring**	**Årsverk pr foretak i drift**
1999	**70 700**		**81 600**		**1,15**
2000	68 500	-3,1 %	78 800	-3,4 %	1,15
2001	65 600	-4,2 %	75 900	-3,7 %	1,16
2002	61 900	-5,6 %	74 300	-2,1 %	1,20
2003	58 200	-6,0 %	71 900	-3,2 %	1,24
2004	55 500	-4,6 %	68 500	-4,7 %	1,23
2005	53 000	-4,5 %	65 400	-4,5 %	1,23
2006	51 200	-3,4 %	62 300	-4,7 %	1,22
2007	49 900	-2,5 %	59 400	-4,7 %	1,19
2008	48 800	-2,2 %	56 600	-4,7 %	1,16
2009	47 700	-2,3 %	54 000	-4,7 %	1,13
2010	**46 600**	**-2,3 %**	**51 400**	**-4,7 %**	**1,10**
2011	45 500	-2,4 %	49 400 *	-4,0 %	1,09
2012	44 450	-2,3 %	47 400 *	-4,0 %	1,07
2013	43 400	-2,4 %	45 500 *	-4,0 %	1,05

*Anslag. Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket 2012

I perioden 1999 til 2010 har den årlige gjennomsnittlige nedgangen i arbeidsforbruk vært på 4,2 prosent. Fram til i dag har mer enn 25.000 foretak blitt lagt ned. Materialet viser at siden 2006 har bruksavgangen ligget på mellom 2 og 3 prosent pr år. Budsjettnemnda for jordbruket anslår at ytterligere 2.000 foretak og 3.900 årsverk vil bli borte i 2012 og 2013. Total-produksjonen går likevel ikke ned, fordi gjenværende foretak utvider produksjonen.

Effektivitetsframgangen er stor og arbeidsforbruket pr foretak reduseres fra 2003 og fram til i dag. Budsjettnemnda for jordbruket har i år beregnet årlig arbeidsproduktivitet til 6,3 prosent pr år over siste 10-års periode. Dette er sterkere enn tidligere beregnet, og skyldes blant annet nye og sikrere tall for arbeidsforbruket i jordbruket gjennom den fullstendige landbruks-tellinga utført i 2010. Kapitalproduktiviteten er beregnet til 1,9 prosent pr år i samme 10-års periode..

3.2 Jordbruksareal i drift

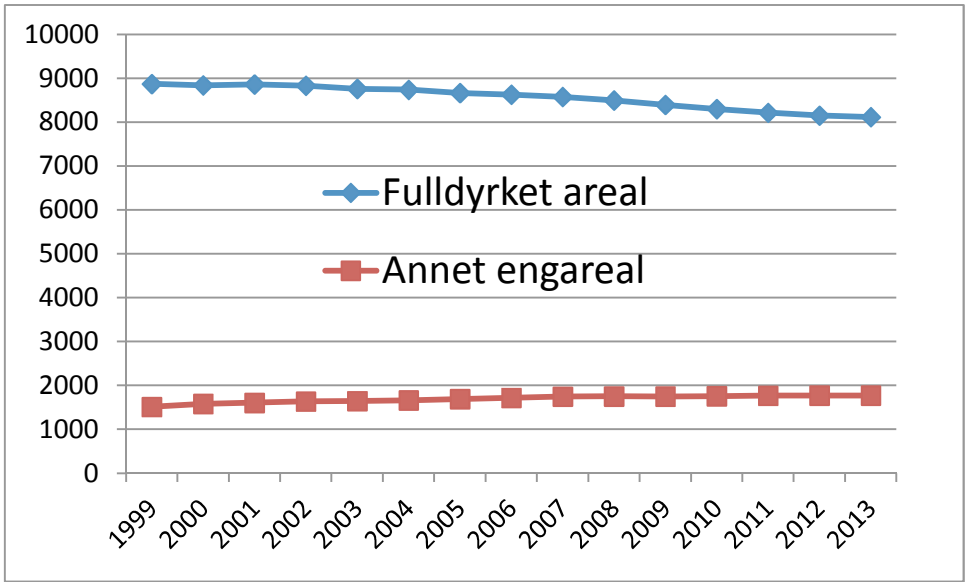

Figur 1: Utvikling av jordbruksareal i drift, 1000 dekar. Anslag for 2012 og 2013. Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket 2012

Fulldyrket areal går ned, mens annet engareal går opp. Arealnedgangen forklares med at marginale arealer med små teiger og vanskelig arrondering har gått ut av drift pga effek-tivisering, innføring av digitale kartgrunnlag, som nå omfatter 80 prosent av arealet og nedbygging av areal. Arealet per innbygger er redusert gjennom hele perioden. For 2013 forventer Budsjettnemnda for jordbruket et fulldyrka areal som nærmer seg 1,6 dekar per innbygger. Samtidig synker arealproduktiviteten både for korn og grovfôr, som omfatter over 90 prosent av jordbruksarealet.

Det blir slått fast i landbruks- og matmeldinga at produksjonsarealet må holdes i hevd, og at hele landet tas i bruk for å øke matproduksjonen:

> *"Produksjonspotensialet kan bare holdes i hevd ved at en stor andel av ressursene er i bruk og at kunnskap om produksjon holdes ved like og videreutvikles gjennom kontinuerlig bærekraftig produksjon".*

Videre:

> *"For å øke produksjonen av mat fra norsk landbruk må ressursene tas i bruk der de finnes, gjennom et landbruk over hele landet. Regjeringen legger vekt på bruk av nasjonale ressurser som grovfôr og beite".*

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at jordbruksarealet i bruk har gått ned de siste årene, særlig i marginale jordbruksområder. Dette vekker bekymring, og mest

bekymringsfullt er den sterke nedgangen i fulldyrka areal. Dette er et alarmsignal om at lønnsomheten ved jordbruksproduksjon er for svak, og at samfunnet har for liberal praksis ved omdisponering av dyrka mark. Årets jordbruksoppgjør må resultere i tiltak som snur trenden med nedgang i areal og arealproduktivitet. Forhandlingsutvalget vil følge dette opp gjennom kravet.

3.3 Produksjon og sjølforsyning

Dagens produksjon ligger om lag 1,5 prosent høyere enn ved Regjeringsskiftet i 2005. I samme periode har befolkningsveksten vært 7,8 prosent. Veksten i matproduksjonen har vært størst innenfor produktene fjørfe, egg, svinekjøtt og bær.

Tabell 2 Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis. Prosent Selvforsyningsgrad 2000-2010

År	Selvforsyningsgrad inkl. fisk, %	Produsert i norsk jordbruk, %	Produsert i norsk jordbruk på norske ressurser, %
2000	50	49	46
2002	46	45	41
2004	53	51	47
2006	54	52	48
2008	52	50	45
2010 *	46	45	39
Endring, 2000-2010	**-4**	**-4**	**-7**

* Foreløpige tall

Kilde:Nilf.

Sjølforsyningsgraden i 2010 er beregnet til 46 pst. Dette er fire prosentpoeng lavere enn i 2000. Andelen av matforbruket produsert i norsk jordbruk, er beregnet til 45 pst for 2010. Korrigert for fôrimport, er denne andelen imidlertid 6 prosentpoeng lavere, beregnet til 39 pst. Dette er 7 prosentpoeng lavere enn i 2000. Dette viser at en større andel av maten produsert i norsk jordbruks skjer på importerte kraftfôrråvarer. Hoveddelen av kraftfôrråstoffene som importeres er rike på proteiner. På grunn av økt produksjon av fjørfekjøtt og høyere ytelse i melkeproduksjonen, har behovet for proteinrikt kraftfôr økt de siste årene. Kjøttbeinmel og fiskemel har tidligere vært viktige proteinkilder i norsk husdyrhold. Dette har vært forbudt å bruke i kraftfôret de siste 10 årene og man har blitt nødt til å erstatte disse med andre proteinkilder. Dette forklarer også en del av økningen av importerte kraftfôrråvarer.

Korn er basisråvaren i kostholdet. Det er den enkeltvaren som utgjør størst andel av energi-forbruket (27,6 pst.). Sjølforsyningsgraden for korn var ikke høyere enn 25 pst i 2010. Her er potensialet størst for å øke sjølforsyningsgraden, men det er også en risiko for at vi ikke klare å opprettholde dagens nivå. De globale klimaendringene vil gi større variasjoner i avling og kvalitet. Dette fikk vi smertelig erfare ved siste vekstsesong, med en matkornandel helt nede i 15 prosent. Dette vil redusere sjølforsyningsgraden med om lag 9 prosentpoeng. Vi vil derfor i år kunne komme ned mot en norskprodusert andel på 30 prosent på norsk fôr i inneværende år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at beregningene som viser norsk-produsert andel av matvareforbruket, illustrerer tydelig behovet for å øke mat-produksjonen i Norge. Det er et kritisk moment at avhengigheten av importerte

kraftfôrråvarer øker. Potensialet for større sjøforsyningsgrad er størst innen plante-produktene, særlig korn. Det er derfor viktig å få opp både volum og kvalitet på norsk planteproduksjon.

3.4 Behandling av inntektsfradraget

Avtalepartene har vært enige om å inkludere verdien av det særskilte jordbruksfradraget ved vurdering av inntektsutviklingen i jordbruket.

Tabell 3 Den økonomiske virkningen av inntektsfradraget

	2009	**2010**	**2011**	**2012**
Spart skatt, mill. kr	795	833	831	1001
Tilsvarende inntektsverdi før skatt, mill. kr	1.186	1.243	1.240	1.564
Antall årsverk	54.000	51.400	49.400	47.400
Inntektseffekt kroner pr. årsverk	**22.000**	**24.200**	**25.100**	**33.000**

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket. Utredning nr. 1. 2012

I det videre er Budsjettnemndas beregnede virkning av inntektsfradraget lagt inn i alle tabeller og figurer som viser inntektsutviklingen i jordbruket på bakgrunn av enten Totalkalkylen for jordbruket eller Referansebruksberegningene.

3.5 Inntektsutvikling og inntektsnivå i jordbruket

3.5.1 Forhandlingsmaterialet

Inntektsutviklingen i jordbruket har siden 1992 i jordbruksavtalesammenheng blitt målt etter Totalkalkylen for jordbruket, normaliserte regnskaper. I normaliseringen jevnes det ut for en del tilfeldig variasjon som i stor grad skyldes vær. I forhandlingene brukes totalkalkylens normaliserte regnskaper for å sammenligne inntektsutviklingen i jordbruket med inntekst-utviklingen for andre grupper i samfunnet.

Totalkalkylen er et sektorregnskap som skal vise totalverdiene som skapes i norsk jordbruk ved utnyttelse av jordbrukets produksjonsressurser, herunder jord. I Totalkalkylen beregnes følgende tre resultatmål:

- Vederlag til arbeid og kapital
- Vederlag til arbeid og egenkapital
- Vederlag til arbeid og egenkapital inkl. effekt av jordbruksfradraget

«Vederlag til arbeid og kapital» beregnes ved at alle inntekter fratrekkes ikke-varige driftsmidler samt kapitalkostnader. Kapitalgrunnlaget for avskrivbare driftsmidler (driftsbygninger, traktorer, maskiner etc) justeres opp med konsumprisindeksen for å beregne kapitalkostnadene (avskrivningene). Avskrivningene blir derfor større enn det næringen har betalt for driftsmidlene. Med denne metoden har man gitt en form for kapitalgodtgjøring tilsvarende den generelle prisstigningen. Resultatet «Vederlag til arbeid og kapital» skal gi avkastning til all kapital, herunder kapital bundet i jord.

For å komme fram til resultatmålet *«Vederlag til arbeid og egenkapital»,* trekkes realrentekostnadene fra «Vederlag til arbeid og kapital» på den lånte delen av kapitalen. Grunnen til at man bruker realrente har sammenheng med at kapitalen prisnivåjusteres (kapitalslit beregnet til dagens prisnivå).

I resultatmålet *«Vederlag til arbeid og egenkapital inkl. effekt av jordbruksfradraget»* legges verdien av det skattemessige jordbruksfradraget i positiv næringsinntekt fra jordbruket til «Vederlag til arbeid og egenkapital». Inntektsfradraget ble etablert som en kompensasjon for målprisreduksjoner. Fradraget er senere blitt utvidet, og partene har i enkelte jordbruks-oppgjør foretatt tilpasninger av tilskudd når en i forkant har blitt varslet om justeringer av fradraget i forbindelse med Statsbudsjettet.

Arbeidsforbruket som inngår i beregningen av *«Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk»*, baserer seg på SSBs arbeidskraftsundersøkelser. For pelsdyr gjøres det et tillegg i arbeidsforbruket siden pelsdyr ikke inngår i materialet fra SSB, mens pelsdyr regnes som en del av jordbrukssektoren. Det gjøres ikke noe skille på om arbeidet er utført ved egen eller innleid arbeidskraft, da resultatmålet «Vederlag til arbeid og egenkapital» er et vederlag til alt innsatt arbeid, uavhengig av hvem som utfører arbeidet, og all innsatt egenkapital.

I Meld St. 9 (2011-2012) sier Regjeringa:

> *"Måling av inntekt i jordbruket har vært gjennomført på ulike måter i forhandlings-sammenheng. Tidligere var inntektsmålingen delvis basert på ulike politiske fastsatte normeringer og krav til effektivitet. Regjeringen mener inntektsutviklingen i jordbruket bør måles på registrerte data som viser den faktiske tilpasningen. Det har betydelig verdi at inntektstallene har forankring i registrerte data. Inntektsutviklingen i sektoren bør derfor fortsatt måles på Totalkalkylen for jordbruket, som viser resultatet av gjennomsnittlig tilpasning for hele sektoren. Men det har som konsekvens at det bare er inntektsutviklingen dette materialet kan benyttes til."…."Resultatmålet vederlag til arbeid og egenkapital bør derfor fortsatt benyttes til å måle inntektsutviklingen i sektoren".*

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er av stor betydning at partene har et felles tallgrunnlag for å belyse inntektsutviklingen som grunnlag for forhandlinger. Landbruks- og matmeldinga er nå behandlet av Stortinget. Forhandlingsutvalget legger dette til grunn, og konstaterer at totalkalkylens normaliserte regnskaper fortsatt skal brukes for å måle inntektsutviklingen basert på resultatmålet "Vederlag til arbeid og egenkapital".

Totalkalkylen viser inntektssituasjonen for hele jordbrukssektoren. Referansebruk er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Beregningene omfatter 28 referansebruk. 10 av disse består av bruk fra hele landet, resten er sortert etter ulike driftsformer, etter størrelse og geografi. Alle referansebrukene bygger på regnskaps-resultater fra NILFs driftsgranskinger. Gjennom referansebrukene får man et bilde av hvordan lønnsomheten varierer mellom ulike produksjoner. Siden referansebrukene bygger på regnskapsresultater, gir de også et godt bilde av inntektsnivået for den enkelte næringsutøver. Tilsvarende vil en kunne se om lønnsomheten varierer mellom distrikter eller bruksstørrelser.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener referansebrukene utgjør en svært viktig del av forhandlingsmaterialet, fordi det er referansebrukene som er nærmest den økonomiske virkelighet som bøndene møter i hverdagen. Totalkalkylen som er et sektorregnskap for hele jordbrukssektoren, kan den enkelte bonde ha større problemer med å kjenne seg igjen i.

3.5.2 Totalkalkylen for jordbruket

Tabell 4 viser inntektsutviklingen i jordbruket for 2010-2012 etter totalkalkylens normaliserte regnskaper inkludert virkning av jordbruksfradraget.

Tabell 4 Utviklingen i inntekter og kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital i flg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper

	2010	**2011**	**2012**
Sum produksjonsinntekter	26 160	26 657	27 495
Direkte tilskudd	9 659	10 012	10 639
Totale inntekter, mill. kr	35 819	36 669	38 134
Driftskostnader	16 522	17 145	17 626
Sum kapitalkostnader	6 718	6 969	7 166
Sum kostnader, mill. kr	23 240	24 114	24 791
Vederlag arbeid og kapital, mill. kr	**12 579**	**12 555**	**13 343**
Realrente på lånt kapital	520	1 034	1 283
Vederlag til arbeid og egenkapital, mill.kr	**12 059**	**11 520**	**12 060**
Antall årsverk	51 400	49 400	47 400
Kroner per årsverk	234 600	233 200	254 400
Verdi skatteordning, kr/årsverk	24 200	25 100	33 000
Vederlag til arbeid og egenkapital inkl. effekt av jordbruksfradraget kr/årsverk	**258 800**	**258 300**	**287 400**
Inntektsendring, kr/årsverk		**- 500**	**29 100**
Herav kompensasjon for økt trygdeavgift			*6.100*
Beregnet/forutsatt i fjor, etter avtale	*248 900*	*250 400*	*267 800*
Inntektsendring beregnet i fjor, og forutsatt etter avtale		*1.500*	*17.400*

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket. Utredning nr. 1. 2012

Endring i inntektsnivået.

Som følge av nye og endelig arbeidsforbrukstall fra den fullstendige landbrukstellinga i 2010, er det 3.600 færre årsverk i 2010. Dette hever vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk i forhold til det som ble beregnet av Budsjettnemnda i fjor. Dette er hovedforklaringen til at vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk ligger om lag 10.000 kroner per årsverk høyere i årets beregning for 2010. Det nye arbeidsforbrukstallet for 2010 gir også en sterkere inntektsvekst i perioden 2006 til 2010, enn beregnet i fjor. Inntektsveksten fra 2006 til 2010 inkludert effekt av jordbruksfradraget er nå beregnet til 97.800 kroner/årsverk, mot tidligere beregnet til 91.000 kroner/årsverk.

Inntektsutvikling fra 2010-2011

Inntektsutviklingen fra 2010 til 2011 etter totalkalkylens normaliserte regnskaper er av Budsjettnemnda beregnet til minus 500 kroner per årsverk. Fjorårets beregning viste en inntektsvekst på 1.500 kr/årsverk. Årets materiale gir mao en inntektsvekst som er 2.000 kroner per årsverk svakere enn budsjettert i fjor.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er lite tilfreds med den svake inntektsutviklingen i de normaliserte regnskapene fra 2010 til 2011. 2011 var et vanskelig avlingsår, og totalkalkylens registrerte regnskaper (der en ikke har normalisert avlingene), viser en inntektsnedgang på over 10.000 kroner per årsverk fra 2010 til 2011. Tallmaterialet underbygger at det siste året har vært tøft for mange bønder.

Det er bra samsvar mellom nemndas budsjettanslag for 2011 i fjor og de foreløpige regnskapstallene de nå legger fram. Det er imidlertid en del avvik på enkeltposter, men avvikene går i ulike retninger. De største avvikene er:

- Høyere inntekter for hagebrukssektoren, bl.a fordi innarbeidingen av landbrukstellingen fra 2010 i årets materiale viser større verdi av veksthusgrønnsaker og planteskoler.
- Resultatet i Tine industri ble langt bedre enn Budsjettnemnda anslo i fjor, basert på gjennomsnittet siste 5 år. Etterbetalingen er 17 øre/liter høyere, men på den annen side er produksjonen 18 mill. liter lavere enn forutsatt i fjor, bl.a pga dårlig grovfôravlinger og kvalitet
- Vedlikeholdskostnadene er 215 mill. kroner høyere enn beregnet i fjor. Dette skyldes økte vedlikeholdskostnader registrert i Driftsgranskingene. Driftsgranskingene legges til grunn for utviklingen i vedlikeholdskostnadene i Totalkalkylen, og en får dermed samme utvikling der.
- Leasingkostnadene økte med 136 mill. kroner i forhold til fjorårets beregning. Dette skyldes økning i tegnede leiekontrakter
- Realrente på lånt kapital er 316 mill. kroner høyere enn beregnet i fjor. Dette skyldes at prisstigningen ble på 1,24 prosent i 2011, mens nemnda i fjor forutsatte 2 prosent. Lavere prisstigning reduserer fradraget for effekt av finansiering og øker realrenta.

Inntektsutviklingen fra 2011til 2012

Årets beregning viser en inntektsvekst fra 2011 til 2012 på 29.100 kr/årsverk. Av denne inntektsveksten skyldes 6.100 kr/årsverk kompensasjonen for økningen av trygdeavgifta fra 7,8 til 11 prosent. Denne skatteøkningen for jordbruket føres ikke som økt kostnad i totalkalkylen, fordi totalkalkylen er et sektorregnskap før skatt. Skatteøkningen utgjør 196 mill. kroner i økt skatt for jordbruket. Jordbruket må ha en inntektsvekst på 306 mill. kroner eller 6.400 kr/årsverk for å dekke inn skatteøkningen. Jordbruksoppgjøret i fjor forutsatte full kompensasjon for skatteøkningen. Beregningene fra Budsjettnemnda viser et mindre avvik mellom inntektseffekt av kompensasjonen og skatteøkning.

Forutsetningen fra jordbruksoppgjøret i fjor var å legge grunnlag for en inntektsvekst på 25.000 kr/årsverk i 2012 i forhold til 2011 før avtale. Inntektsveksten i 2011 som følge av jordbruksavtalen 2011 ble av Budsjettnemnda i fjor beregnet til 7.600 kr/årsverk. Inntektsveksten i 2012 skulle derfor vært 17.400 kr/årsverk dersom alle forutsetninger fra siste jordbruksoppgjør ble oppfylt. Årets materiale viser mao 5.600 kr/årsverk bedre inntektsutvikling enn forutsatt, når en tar hensyn til skatteøkningen som følge av den økte trygdeavgifta.

Det er flere årsaker til dette:

- I jordbruksoppgjøret la en til grunn en økning i produksjonsvolumene på 0,3 %. Nå budsjetteres denne å øke med 1,0 %. Det er særlig melk (økte kvoter) og de kraftfôrbaserte produksjonene som trekker opp volumveksten i 2012.
- Prisveksten på varer uten målpris er noe større forutsatt, og pristapet ved overproduksjon om lag som i 2011.
- Som følge av bedre resultatet i Tine industri enn forutsatt, er inntektene fra melkesektoren løftet opp i 2011. Fordi Budsjettnemnda har lagt til grunn et mer normalt resultat for Tine industri basert på gjennomsnittlig etterbetaling siste 5 år, og dermed en reduksjon i etterbetalingen med 10 øre/liter, reduseres inntektsveksten i 2012. (Trekker resultatet andre vegen)

- Driftskostnadene har økt med 480 mill. kroner fra 2011 til 2012. Dette er 358 mill. kroner mer enn forutsatt, og skyldes både sterkere volum- og prisvekst enn forutsatt. (Trekker resultatet andre vegen). Det er særlig kraftfôr- og gjødselkostnadene som har økt mer enn antatt i fjor. Prisene på gjødsel øker betydelig mer enn konsumprisindeksen, og kraftfôrvolumet går betydelig opp som følge av dårlige grovfôravlinger og økt produksjon av melk, svine- og fjørfekjøtt. På den annen side går energikostnadene ned fordi prisene på el kraft synker.
- Kapitalslit og leasing øker med 197 mill. kr. Dette er 27 mill. kroner mer enn forutsatt. (Trekker resultatet andre vegen)
- Realrenta øker med 250 mill. kroner, noe som er 150 mill. kroner mindre enn forutsatt. Dette skyldes at bankenes utlånsrente øker saktere enn prognosert av SSB i fjor.
- I sum gir alle disse endringene en økning i vederlag til arbeid og egenkapital inkludert virkning av jordbruksfradraget på 150 mill. kroner mer enn forutsatt i jordbruksoppgjøret 2012, når en korrigerer for inntektsveksten som følge av kompensasjonen for den økte trygdeavgifta.
- Arbeidsforbruket er i årets beregning redusert med 4,0 prosent, mot 3,2 prosent forutsatt ved jordbruksoppgjøret i fjor. Dette skyldes i hovedsak nye og endelig tall for arbeidsforbruket gjennom landbrukstellinga. Sterkere nedgang i arbeidsforbruket trekker årets resultat ytterligere opp.

Tar en i betraktning at inntektsutviklingen fra 2010 til 2011 er 2000 kr/årsverk svakere enn beregnet i fjor, viser årets beregning en inntektsutvikling fra 2010 til 2012 som er 3.600 kr/årsverk bedre enn beregnet i fjor og forutsatt i jordbruksoppgjøret. Likevel øker inntektsavstanden til andre grupper med 11.600 kroner per årsverk i perioden.

3.5.3 Referansebrukene

Tabell 5 Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning til 2011 og 2012 inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2010

		Årsverk	2010	2011	2012
1	Melk og storfeslakt. 22 årskyr, landet	1,904	262 000	285 800	321 500
2	Korn. 341 dekar korn, landet	0,425	239 600	228 700	189 400
3	Sau. 140 vinterfôra sauer, landet	1,220	181 800	201 100	227 400
4	Melkeproduksjon geit. 101 årsgeiter, landet	1,712	292 200	305 000	342 200
5	Svin/korn. 44 avlssvin + 354 dekar korn, landet	1,711	307 900	318 000	330 700
6	Egg/planteprod.7188 høner + 209 dekar korn, landet	1,626	281 400	310 200	406 300
7	Potet/korn. 113 dekar poteter + 423 daa korn, landet	1,477	292 300	270 100	223 400
8	Storfeslakt/ammeku. 28 ammekyr, landet	1,262	204 300	228 700	268 500
9	Frukt og bær. 48 dekar frukt og bær, landet	1,736	273 800	283 200	302 000
10	Fjørfekjøtt/planteprodukter. 82 221 fjørfeslakt, landet	1,082	405 100	435 600	411 900
11	Økologisk melk og storfeslakt. 23 årskyr, landet	1,963	270 100	291 400	327 800
12	Melk (de ⅓ minste brukene). 12 årskyr, landet	1,575	230 400	253 500	289 900
13	Melk (de ⅓ største brukene). 33 årskyr, landet	2,210	278 000	304 900	342 900
14	Melk (de 25 største brukene). 48 årskyr, landet	2,386	283 200	314 700	357 300
15	Melk og storfeslakt. 24 årskyr, Østlandets flatbygder	2,046	267 200	291 900	325 700
16	Melk og storfeslakt. 19 årskyr, Østl. andre bygder	1,843	273 000	298 800	334 800
17	Melk og storfeslakt. 31 årskyr, Agder/Rogal. Jæren	1,738	300 800	331 700	373 800
18	Melk og storfeslakt. 19 årskyr, Ag./Ro. andre bygder	1,737	239 000	267 000	303 400
19	Melk og storfeslakt. 21 årskyr, Vestlandet	1,803	253 500	280 300	316 700
20	Melk og storfeslakt. 23 årskyr, Trøndelag	2,063	249 800	275 800	310 000
21	Melk og storfeslakt. 20 årskyr, Nord-Norge	1,947	273 100	297 400	330 900
22	Korn. <400 dekar korn (231), Østlandet	0,344	104 500	105 100	68 300
23	Korn. >400 dekar korn (670), Østlandet	0,647	380 100	360 000	297 900
24	Korn/svin. 311 dekar korn + 22 avlssvin, Trøndelag	1,007	320 700	320 100	328 200
25	Sau. 125 vinterfôra sauer, Vestlandet	1,216	140 900	155 000	177 200
26	Sau. 166 vinterfôra sauer, Nord-Norge	1,286	251 300	279 200	310 600
27	Sau (de 25 største). 230 vinterfôra sauer, landet	1,567	251 700	278 200	309 300
28	Samdrift melkeproduksjon. 42 årskyr, landet	2,683	307 200	336 700	374 900

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket. Utredning nr. 2. 2012

Det har tidligere blitt reist tvil om referansebruk 6 i tilstrekkelig grad fanger opp inntekts-situasjonen for bruk som har tilpasset seg de nye kravene om frittgående høner eller miljøinnredninger. En del produsenter har avviklet i stedet for å bygge om, mens mange av dem som har bygd om, har bygd til konsesjonsgrensen. På referansebruk 6 med egg, har alle produsenter lagt om til nye driftsformer i 2010. De har nærmere 7.200 høner og gjennomsnittlig hønetall er økt med 1.600 høner sammenlignet med fjorårets beregninger.

Referansebrukene viser et inntektsnivå som varierer mellom 68.000 kr/årsverk og opp til 412.000 kroner pr årsverk i 2012. Det er med andre ord store inntektsforskjeller, særlig mellom ulike produksjoner, men også størrelser og områder. **Jordbrukets forhandlings-utvalg konstaterer at ingen referansebruk i 2012 har et inntektsnivå i nærheten av det beregnede inntektsnivået på 469.000 kroner for andre grupper i samfunnet. Selv om referansebrukene ikke er ment å være et eksakt og komplett speilbilde av norsk jordbruk, dokumenterer disse regnskapstallene at inntektsforskjellene mellom bønder og andre grupper i samfunnet er for stor.**

Tabell 6 *Endring i vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger til 2011 og 2012 fra regnskapsåret 2010*

		Kroner pr årsverk 2010	Endring 2010-2011	Endring 2011-2012	Endring 2010-2012
1	Melk og storfeslakt. 22 årskyr, landet	262 000	23 800	35 700	59 500
2	Korn. 341 dekar korn, landet	239 600	–10 900	–39 300	–50 200
3	Sau. 140 vinterfôra sauer, landet	181 800	19 300	26 300	45 600
4	Melkeproduksjon geit. 101 årsg., landet	292 200	12 800	37 200	50 000
5	Svin/korn.44 avlss.+354 daa korn, landet	307 900	10 100	12 700	22 800
6	Egg/pl.prod.7188 høn.+209 daa k. landet	281 400	28 800	96 100	124 900
7	Potet/korn.113 daa p.+ 423 daa k., landet	292 300	–22 200	–46 700	–68 900
8	Storfeslakt/ammeku. 28 ammekyr, landet	204 300	24 400	39 800	64 200
9	Frukt og bær. 48 dekar frukt/bær, landet	273 800	9 400	18 800	28 200
10	Fjørfekjøtt/pl.prod. 82221 fj.slakt, landet	405 100	30 500	–23 700	6 800
11	Økologisk melk og storfeslakt. 23 årskyr	270 100	21 300	36 400	57 700
12	Melk (de ⅓ minste brukene). 12 årskyr	230 400	23 100	36 400	59 500
13	Melk (de ⅓ største brukene). 33 årskyr	278 000	26 900	38 000	64 900
14	Melk (de 25 største brukene). 48 årskyr	283 200	31 500	42 600	74 100
15	Melk og storfeslakt. 24 årskyr, Østl.fl.b.	267 200	24 700	33 800	58 500
16	Melk og storfeslakt. 19 årskyr, Østl.a.b	273 000	25 800	36 000	61 800
17	Melk og storfeslakt. 31 årskyr, Jæren	300 800	30 900	42 100	73 000
18	Melk og storfeslakt. 19 årskyr, A/R.a.b	239 000	28 000	36 400	64 400
19	Melk og storfeslakt. 21 årskyr, Vestl.	253 500	26 800	36 400	63 200
20	Melk og storfeslakt. 23 årskyr, Tr.lag	249 800	26 000	34 200	60 200
21	Melk og storfeslakt. 20 årskyr, Nord-N	273 100	24 300	33 500	57 800
22	Korn. <400 dekar korn (231), Østlandet	104 500	600	–36 800	–36 200
23	Korn. >400 dekar korn (670), Østlandet	380 100	–20 100	–62 100	–82 200
24	Korn/svin. 311 daa k.+22 avlssv., Tr.lag	320 700	–600	8 100	7 500
25	Sau. 125 vinterfôra sauer, Vestlandet	140 900	14 100	22 200	36 300
26	Sau. 166 vinterfôra sauer, Nord-Norge	251 300	27 900	31 400	59 300
27	Sau (de 25 største). 230 vinterfôra sauer	251 700	26 500	31 100	57 600
28	Samdrift melkeproduksjon. 42 årskyr	307 200	29 500	38 200	67 700

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket. Utredning nr. 2. 2012

Tabellen viser at de fleste referansebrukene har hatt en inntektsvekst fra 2010 til 2011, og forventes også en vekst fra 2011 til 2012. Om lag 6.100 kroner per årsverk skyldes kompensasjon for økt trygdeavgift i 2012, men skatteøkningen framkommer ikke som kostnad i referansebruksberegningene. Det er inntektsvekst for alle typer produksjoner unntatt driftsformene korn, potet/korn og fjørfekjøtt/korn (kun fra 2011 til 2012). Størst inntektsvekst finner en for referansebruket med driftsformen egg/korn. Også referansebrukene med grovfôrbaserte produksjoner viser en inntektsvekst i hele perioden. Beregningene fanger ikke opp volumveksten disse har hatt av kraftfôr i 2011, og som de vil ha første halvdel av 2012, for å kompensere for de dårlige grovfôravlingene.

Referansebrukene har stor variasjon i inntekt avhengig av størrelse. Referansebruk 23 med 670 dekar korn, er blant driftsformene med høyest inntekt i 2010, mens referansebruk 22 med 231 dekar korn, ligger lavest. Referansebrukene med korn viser stikk motsatt inntektsutvikling enn de andre produksjonene, med inntektsnedgang. Nedgangen er størst for referansebruket med størst areal. En stor del av nedgangen kan forklares med inntektsnedgang gjennom volumframregningen. Volumframregningen for kornbrukene viser at avlingene har stagnert,

mens kostnadsvolumene øker. Det produserer like mye som før, men med mer innsatsfaktorer. I tillegg har en regnet uendret kornpris fra 2011 til 2012, fordi dette er tall før årets jordbruks-oppgjør, og en endring i kornprisen kan først skje fra 1. juli gjennom kommende jordbruks-avtale. Kostnadsveksten fra 2011 til 2012 kommer likevel fram, og knyttes særlig til økte gjødselpriser. Gjødsel utgjør ca 20 % av de totale kostnadene i kornproduksjonen.

3.6 Inntektsutvikling og lønnsnivå for lønnstakere

Lønnsdata for andre grupper er hentet fra rapport "Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2012" fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) av 30. mars 2012.

Tabell 7 Lønnsutvikling pr. årsverk for alle lønnstakere

År	Lønn	Lønnsvekst fra året før	
		Kroner	Prosent
2006	359.100	14.100	4,1
2007	378.400	19.400	5,4
2008	402.400	24.000	6,3
2009	419.700	17.300	4,3
2010	435.200	15.500	3,6
2011	453.000	17.800	4,1

Kilde: Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU)

Statistisk Sentralbyrå anslår i Økonomisk rapport nr. 1 av 16. februar lønnsveksten til 3,6 prosent i 2012 og 3,7 prosent i 2013. Dette er bl.a. basert på en prognose over veksten i konsumprisindeksen på 1,3 prosent i 2012 og 1,7 prosent i 2013. Samtidig er denne prognosen utarbeidet før siste rentemøte i Norges Bank hvor styringsrenta ble satt ned med 0,25 % fra 15. mars.

Norges Bank har i Pengepolitisk rapport 1/2012 av 14. mars anslått årslønnsveksten i 2012 til 3 ¾ prosent og 4 prosent i 2013 med en vekst i konsumprisindeksen på 1 prosent i 2012 og 1 ¾ prosent i 2013. Årslønnsveksten er basert på TBUs definisjoner og beregninger. De lønnsoppgjørene som så langt er i havn, kan tyde på at lønnsveksten kan bli sterkere enn 3,6 pst.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en lønnsvekst på 3,6 prosent i 2012 og 3,7 prosent i 2013

Tabell 8 Lønnsutvikling pr. årsverk for alle lønnstakere med Jordbrukets forhandlingsutvalg sine forutsetninger.

År	Lønn	Lønnsvekst fra året før	
		Kroner	Prosent
2012	469.300	16.300	3,6
2013	486.700	17.400	3,7

3.6.1 Jordbruket sammenlignet med andre grupper

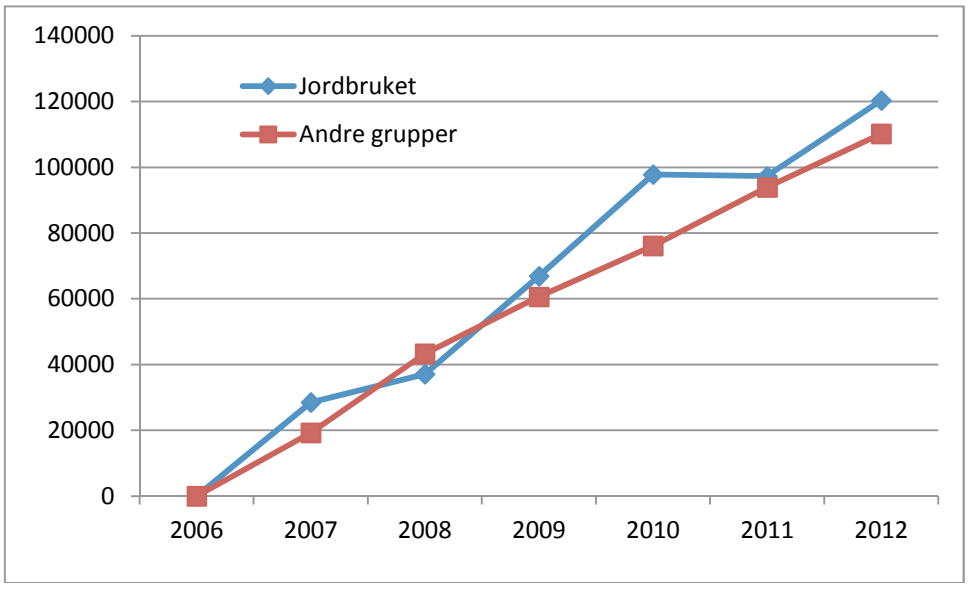

Figur 2: Inntektsutvikling for jordbruket og andre grupper i samfunnet fra 2006 til 2012. Kr/årsverk

Totalkalkylens normaliserte regnskaper viser en sterkere inntektsvekst for jordbruket fra 2008 til 2010. Ser en perioden fra 2006 til 2012, er inntektsveksten om lag 10.000 kroner per årsverk sterkere for jordbruket i forhold til andre grupper i samfunnet. I perioden fra 2010 til 2012, er imidlertid inntektsveksten 11.600 kroner per årsverk svakere enn for andre grupper i samfunnet.

3.7 Pris- og volumendringer på markedssida i 2012

Jordbruket henter ifølge totalkalkylen for jordbruket 27.5 mrd. kroner i markedet i 2012. Om lag 1/3 av markedsinntektene kommer fra produkter uten målpris. **Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at produkter uten målpris vil få en gjennomsnittlig prisvekst tilsvarende utviklingen i konsumprisindeksen, dvs. 1,7 % i 2013.**

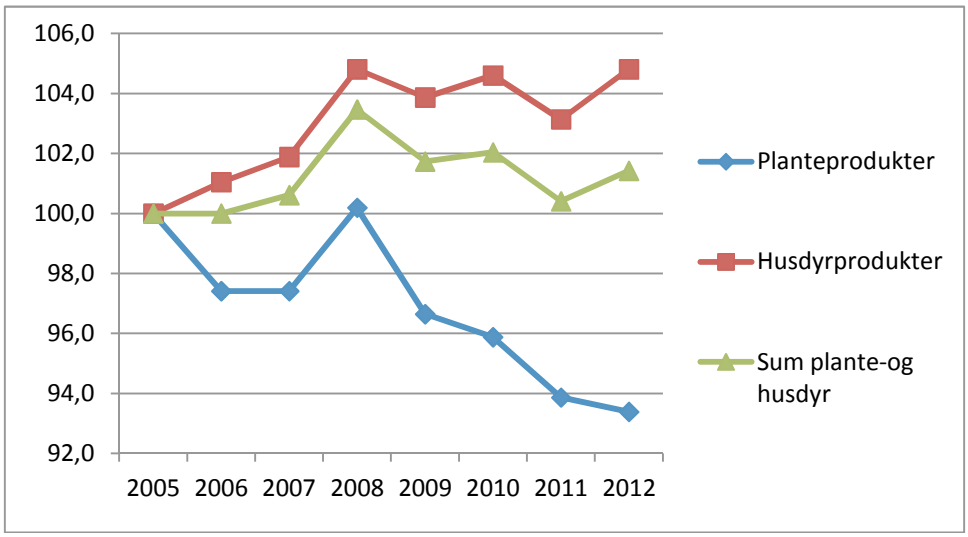

Figur: 3 Utvikling i produsert mengde i norsk jordbruk 2005-2012. 2005=100. Kilde Budsjettnemnda for jordbruket 2012

For husdyrprodukter har volumveksten kommet på fjørfe og svin, mens storfe har gått ned. Nedgangen i planteproduksjon har særlig sin årsak i nedgang i kornproduksjon.

Den normaliserte volumindeksen for plante- og husdyrprodukter beregnet av Budsjettnemnda viser en årlig vekst fra 2005 og fram til 2008. Deretter falt volumet i 2009, som kan forklares noe med finanskrisa. Også i 2011 faller volumet, blant annet som følge av en nedgang i de beregnede normalårsavlingene for korn og fall i melkeproduksjonen som følge av dårlige grovfôravlinger. For 2012 forventes en volumvekst på 1 prosent, med en sterk økning i produksjonen av egg og fjørfekjøtt, noe vekst i produksjonen av svine- og lammekjøtt og vekst i melkeproduksjonen (tilbake til normalnivå).

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil i årets krav følge opp landbruks- og matmeldingas sterke fokus på økt matproduksjon. En økt matproduksjon i takt med befolkningsveksten tilsier en volumvekst på om lag 1 prosent per år. En må forvente at det tar noe tid før effekten av tiltakene virker. Som eksempel tar det over 3 år fra en kalv settes på til gir storfekjøtt i handledisken.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en noe sterkere økning i volumet på markedssida i 2013 enn det som har vært utviklingen de siste år, og anslår en volumvekst på 0,5 prosent.

3.8 Kostnadsutviklingen

I følge Budsjettnemnda for jordbruket har de totale kostnadene eksklusive rente økt med nesten 900 mill. kroner eller 3,8 % fra 2010 til 2011. Realrenta går opp med over 500 mill. kroner. Den sterke kostnadsveksten i 2011, forklarer mye av den svake inntektsutviklingen fra 2010 til 2011.

Fra 2011 til 2012 har Budsjettnemnda budsjettert med en fortsatt kostnadsvekst der bl.a.

- Handelsgjødselkostnadene vil øke med 230 mill. kroner
- Kraftfôrkostnadene vil øke med 330 mill. kroner
- Kostnadene til energi og smøremidler vil gå ned med 210 mill. kroner
- Kapitalkostnadene, ekskl. renter på lånt kapital, vil øke med 200 mill. kroner
- Andre kostnader vil øke med 130 mill. kroner

Totalt viser Budsjettnemndas tall en økning i kostnadene på 680 mill. kroner fra 2011 til 2012. I tillegg kommer en økning i realrentekostnaden på lånt kapital på 250 mill. kroner.

Anslag for kostnadsutviklingen i 2013
SSB har anslått en økning i konsumprisindeksen på 1,25 % i 2012 og 1,7 % i 2013.

Siden 2002 har prisindeksen for ikke-varige driftsmidler i jordbruket økt med 42,5 prosent. Konsumprisindeksen har i samme periode gått opp med om lag 20 prosent. Dette viser klart at prisene for ikke-varige driftsmidler i jordbruket øker sterkere enn den generelle prisstigningen i samfunnet. Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at det også vil være tilfelle i 2013.

Ved fjorårets jordbruksoppgjør la partene til grunn en prisstigning på ikke-varige driftsmidler på 1,5 prosent, tilsvarende anslaget for KPI. Budsjettnemndas beregning for 2012, viser et

budsjettanslag for en prisvekst på 2,4 prosent. Prisveksten på ikke-varige driftsmidler ser mao ut til å ligge over ett prosentpoeng høyere enn den generelle prisveksten i samfunnet. Forhandlingsutvalget vil peke på at en viktig årsak til den lave generelle prisstigningen, skyldes økt import av varer fra bl.a Kina, som i liten grad omfatter driftsmidler i jordbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en generell prisstigning på 1,25 prosent i 2012 og 1,7 prosent i 2013. For ikke-varige driftsmidler i jordbruket legger vi til grunn en prisstigning på 2,2 prosent i 2013. Forhandlingsutvalget vil understreke at dette trolig er et konservativt anslag, sett i forhold til avviket mellom KPI og prisindeksen for ikke-varige driftsmidler i jordbruket.

Sekretariatet for Budsjettnemnda har foretatt separate beregninger og vurderinger for Jordbrukets forhandlingsutvalg på volumanslag for ikke-varige driftsmidler i 2013. En ser ingen rettlinjet trend for volumutviklingen av ikke-varige driftsmidler. Sekretariatet skriver at hele kostnadsveksten på ikke-varige driftsmidler kan forklares med prisøkninger, og ikke volumeffekter. Sekretariatet foreslår på dette grunnlaget uendret volumvekst på ikke-varige driftsmidler fra 2012 til 2013.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn uendret volum for ikke-varige driftsmidler i 2013.

Sammenholder en vårt anslag for volumvekst på markedssida på 0,5 prosent, innebærer våre anslag en produktivitetsframgang på innsatsfaktorsiden på 0,5 prosent for 2013.

3.9 Kapitalkostnadene

Investeringer i jordbruket

Investeringene i 2011 er foreløpig beregnet til omtrent samme nivå som i 2010. Anslaget for 2012 viser en nedgang i investeringene, først og fremst for bygninger.

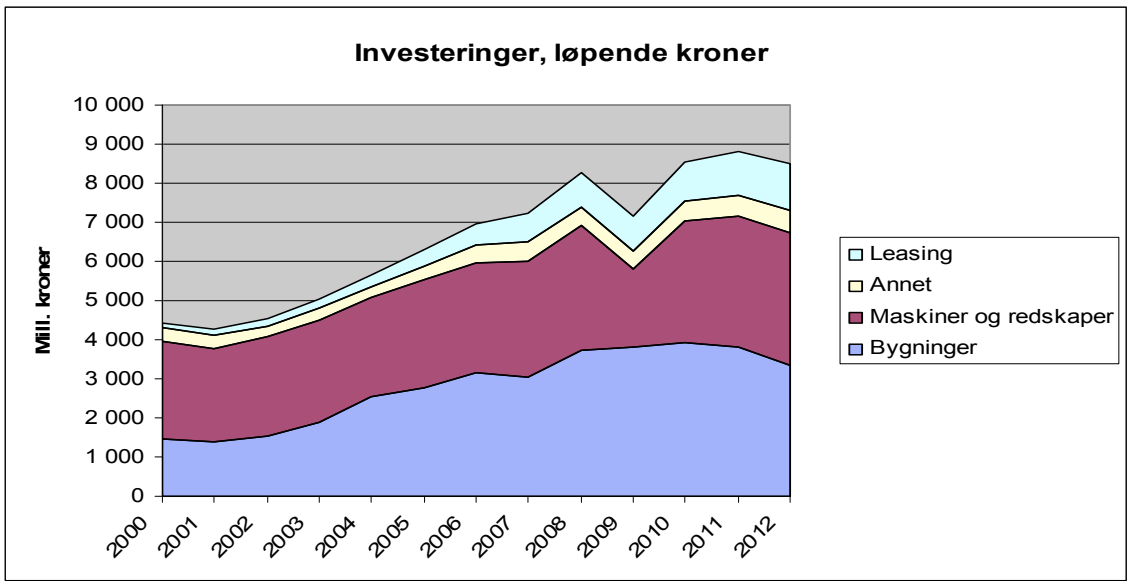

Figur 4. Investeringer i norsk jordbruk. 2000-2012.

I løpet av 7 år har gjelda i norsk landbruk økt med 16 mrd. kroner. Fordeler en gjeld og egenkapital ut på det enkelte jordbruksforetak, er både gjeld og egenkapital økt med rundt 50 prosent i løpet av en 7 års periode.

Kapitalkostnadene i tabell 9 for 2013 er beregnet av sekretariatet til Budsjettnemnda for jordbruket etter oppdrag fra Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, mens tallene for 2010-2012 er hentet fra Totalkalkylen. Det er forutsatt uendret bruttoinvesteringsvolum og tegningsvolum av leasingkontrakter. Øvrige forutsetninger er som angitt i foregående kapitler.

Tabell 9 Nominelle og reelle rentekostnader på lånt kapital. Mill. kroner og prosent

	2010	**2011**	**2012**	**2013***
Jordbruksgjeld	44866	46810	48836	50641
Rentekostnader	1771	1943	2089	2284
Renteprosent	3,95	4,15	4,28	4,51
KPI-endring i %, normalisert	2,79	1,94	1,65	1,4
Normalisert regnskap:				
- Effekt av finansiering	1252	908	807	708
- Realrente	519	1035	1282	1576

Dette gir økte realrentekostnader på om lag 295 mill. kroner for 2013.

For kapitalslit og leasing viser beregningene en fortsatt kostnadsvekst. Kapitalslitet øker med 130 mill. kroner fra 2012 til 2013, og leasing med 100 mill. kroner, til sammen om lag 230 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en økning i kapitalslit med 130 mill. kroner, leasing med 100 mill. kroner og realrenta på lånt kapital med 295 mill. kroner i 2013.

3.10 Markeds- og produksjonssituasjonen

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil peke på at norske forbrukere er blant de som bruker minst andel av inntekten til å kjøpe mat. I 2011 brukte vi knapt 11 prosent av inntekta på mat og alkoholfrie drikkevarer.

3.10.1 Målprisprodukter

Korn

Tross forventninger til normalavling, viser siste prognose at avlingene er 15 prosent under et gjennomsnittsår. Matandelen i hveten er prognosert til rekordlave 15 % for inneværende kornsesong, som er det laveste siden produksjon av mathvete ble av et visst omfang. I forhold til fjorårets moderate mathveteavling, betyr dette at mølleindustrien vil benytte bare ca 40.000 tonn norsk mathvete i hvetemelet denne sesongen. Tilgangen på fôrkorn er noe bedre i årets prognose enn i fjorårets på grunn av den svært høye fôrandelen. Det er en underdekning av norsk korn, særlig fôrkorn. Jevnt synkende kornareal gjør at norskandelen i kraftfôr vil minke dersom det ikke stimuleres til økt kornproduksjon. Synkende forbruk av norskprodusert matmel som følge av økt RÅK-import gjør at et normalår om noen år vil medføre overskudd av norsk matkorn.

Melk

Sammenlignet med 2010 ble norsk produksjon av melk i 2011 redusert med 2,0 prosent (30 mill. liter). Det ble produsert til sammen 1 476 mill. liter kumelk og 19,5 mill liter geitmelk i 2011. Forbruket av smør, fløte, ost og yoghurt fortsetter å øke i 2011, noe som gir muligheter for norsk melkeproduksjon. Norsk produksjon av kremfløteprodukter økte med nesten 2 prosent i 2011 sammenlignet med 2010. Norsk produksjon av smør til dagligvaremarkedet økte med 2,1 prosent i 2011 sammenlignet med 2010, men dette var ikke tilstrekkelig til å dekke etterspørselen. Det er prognosert med en produksjon på 1500 mill. liter kumelk og 19,7 mill. liter geitmelk i 2012.

Importen av meieriprodukter til Norge har vært økende den siste 10-årsperioden. Norge er i 2011 for første gang nettoimportør av meierivarer.

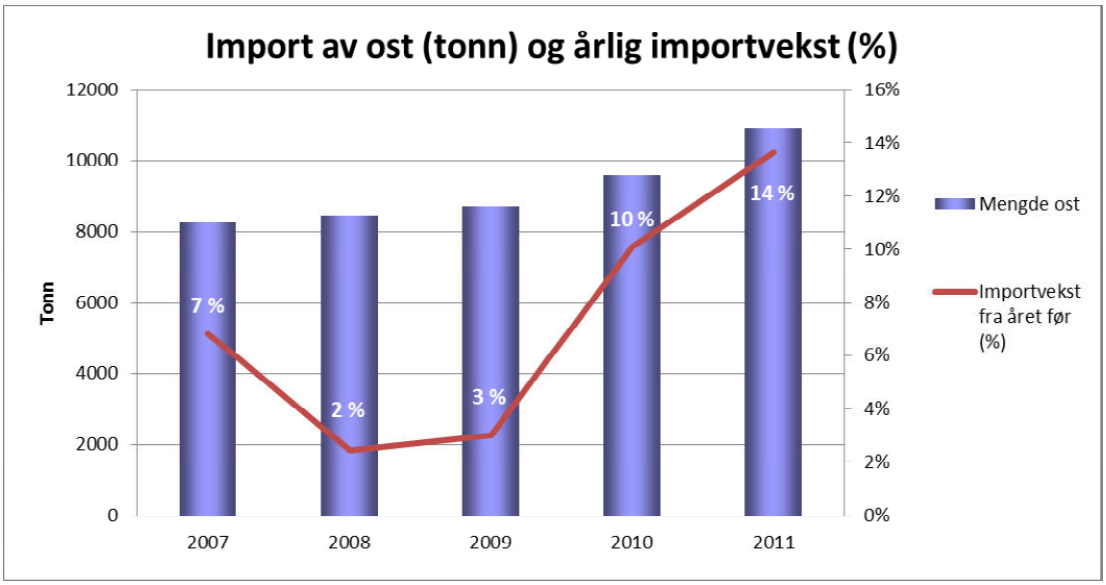

Figur 5: Osteimport.

Ost er sammen med yoghurt det produktet som møter størst utfordringer. Figuren viser en økning i osteimporten på 14 % i 2011. Dette skyldes bl.a. en total tollfri kvote på 7400 tonn i kombinasjon med tollsatser som ikke er tilstrekkelig effektive.

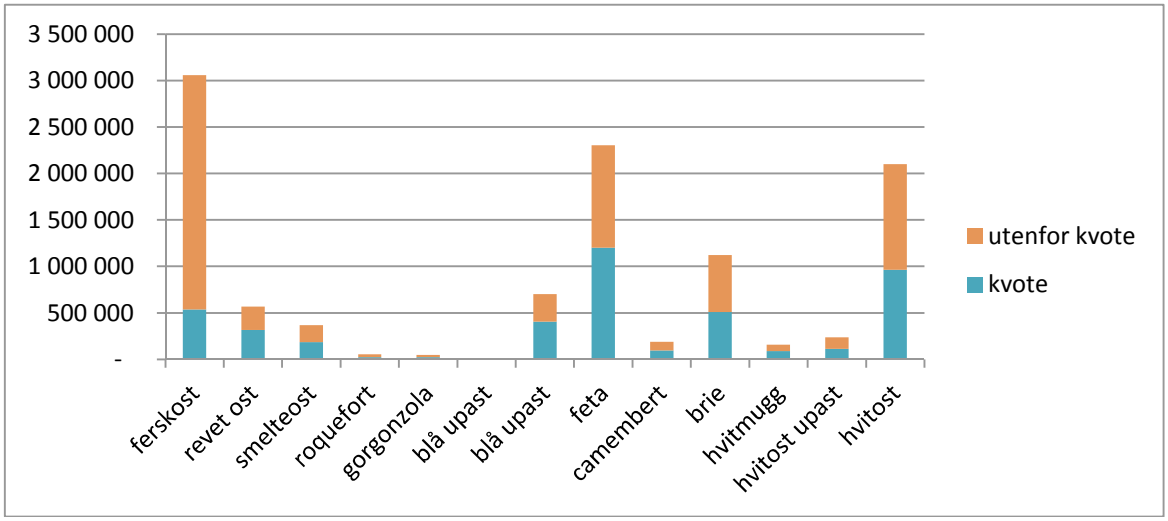

Figur 6: Import i og utenfor kvote i 2011. Kg.

Importen av ost er stor både utenfor og innenfor de tollfrie kvotene. Importstatistikken viser at det hovedsakelig importeres oster som er i direkte konkurranse med de dominerende norske ostene, og ikke såkalte "spesialoster." Det store volumet med importert ost fører derfor ikke til større mangfold i norske butikkhyller. Importbehovet av "spesialoster" vil fint dekkes opp gjennom importkvotene.

Kjøtt og egg

Prognose 2012 – mars 2012

	Tilførsler		Import-kvoter	Engrossalg		Balanse
	tonn	%		tonn	%	
Storfe/kalv	78 650	97	6 900 1)	94 800	101	-9 200
Sau/lam	23 850	104	1 350 2)	25 400	104	-200
Gris	133 200	102	2 100 3)	131 100	101	4 200
Egg	58 050	105	4)	57 500	102	550
Kylling	77 850	106	800 5)	77 800	103	850
Kalkun	9 700	108		9 700	105	0

1) For storfe er det inkludert en antatt SACU-import av 4.921 tonn storfekjøtt m/ben. Videre er WTO-kvoten på 1084 tonn samt ny årlig importkvote fra EU på 900 tonn tatt med.
2) Importen inkluderer WTO-kvoten på 206 tonn, import av 600 tonn fra Island og 530 tonn SACU m/ben.
3) Inkludert spekk og småflesk på 700 tonn og 800 tonn av WTO-kvoten på 1.381 tonn. Inkluderer også EU-kvote på 600 tonn.
4) Forutsetter ingen import av egg.
5) EU-kvote på 800 tonn.

Forutsetninger prisuttak:
Planlagt gjennomsnittlig engrospris på storfe på kr 50,70.
Uttak av målpris på lam og egg i 2012.
Avvik fra målpris på 60 øre for gris i avtaleår 11/12.

Gris
Engrossalget av svinekjøtt økte med 2.000 tonn (1,7 %) i 2011. Markedet for svinekjøtt var preget av overskudd også i 2011. Veksten i både tilførsler og engrossalg var like stor, på om lag 2 %. Dette ga et overskudd på 2.500 tonn, inklusive import under administrative tollnedsettelser (ribbe). Veksten i tilførslene skyldes både en økning i antall slakt og slaktevektene (+0,8 kg).

Det er prognosert med 2 % økte tilførsler av gris i 2012. Engrossalget er prognosert 1 % høyere enn foregående år. Prognosen gir da et overskudd på 4.200 tonn. Selv om prisen øker med 1,2 %, er det i prognosen forutsatt et avvik fra målpris på om lag 60 øre for avtaleåret 2011/2012.

Sau/lam
Dårlig fôropptak sommeren 2011 førte til reduserte tilførsler og underdekning av lam i store deler av sesongen. Tilførslene i 2011 gikk ned med 4 %, og engrossalget ble hele 6 % lavere enn året før. Importen av lam i 2011 var på om lag 1.600 tonn. Av dette kom 600 tonn fra Island, 600 tonn under administrativ tollnedsettelse (ferske, hele slakt), 70 tonn fra den Sørafrikanske tollunion (SACU), og import under WTO-kvote og annet utgjorde om lag 300 tonn.

Det prognoseres markedsbalanse på lam i 2012. I dette inngår importkvotene på til sammen 1.350 tonn. Det prognoseres en økning i tilførslene på 4 % - med bakgrunn i økning i dyretallet og økning i slaktevekt. Engrossalget prognoseres å ha samme vekst som slaktingen, et kvantum på 25.400 tonn og en vekst på 4 %.

Egg
Eggmarkedet i 2011 startet med lavt salg og rask lageroppbygging. Førtidsslakting ble iverksatt. Salget i resten av året ble svært bra. Ved hjelp av førtidsslakting ble produksjonen redusert med 1.100 tonn. Lageret på starten av året ble benyttet til eggprodukter, og det samme ble 1400 tonn import. Produksjonen i 2011 ble tilnærmet uendret i forhold til 2010, mens salget økte med 3 %.

Innen utgangen av 2011 hadde eggprodusentene gjennomført en omstilling med store investeringer. I omstillingsårene har det også vært stor usikkerhet om markedet ville bli tilstrekkelig forsynt. Det er tilfredsstillende å konstatere at markedstilpasningen i omstillingsperioden har vært vellykket, og at en kan starte på 2012 med en prognose som viser tilstrekkelige tilførsler og tilnærmet markedsbalanse. For 2012 prognoseres det en økning i tilførslene på 5 % og en økning i salget på 2 %. Det gir et prognosert overskudd på 550 tonn egg.

I prognosen fra mars 2012 er det laget en utvidet prognose som dekker første halvår 2013. Denne viser et økende overskudd for egg, og for halvåret er det prognosert et overskudd på hele 1.000 tonn. I perioden er det prognosert en vekst i tilførslene på 2,7 %, og veksten i engrossalget er prognosert til 1,8 %.

Hagebruksprodukter
I første halvdel av avtaleåret 2011-2012 ble det for de fleste grøntproduktene tatt ut en pris under målpris. Unntakene var potet, isbergsalat og gulrot. Det har i de senere årene blitt gitt relativt store målprisøkninger for grønnsaker, uten at en har klart å ta ut prisene i markedet. Noe av årsaken til dette har vært lave priser internasjonalt som har presset den norske prisen. I tillegg har det vært en del aktører i markedet uten kontrakter som har tilbudt varer til svært lave priser. Dette har for enkelte kulturer ført til et stort prispress.

Sesongen 2011 var preget av mye nedbør og vanskelige innhøstingsforhold. Selv om avlingene var relativt gode, oppsto det utfordringer med kvaliteten for flere kulturer. Markedet har vært ekstra utfordrende for kulturer som purre, løk og hvitkål.

Poteter
Mye nedbør ga store utfordringer under innhøstingen. Det var betydelige kvalitetsproblemer på lager. Samtidig ble det importert mer, særlig av spesialpoteter i konkurranse med norsk produksjon. Det er oppnådd målpris i markedet.

3.10.2 Produkter uten målpris

Storfe
Tilførslene i 2011 viser en nedgang på 2 % i forhold til 2010. Antall okseslakt gikk ned, mens antall kuslakt økte svakt. I tillegg gikk slaktevektene på okse ned med om lag 5 kg. Engrossalget viser en økning på 3 %. Reguleringslageret ble tømt før årets slutt, og det ble åpnet for administrativ tollnedsettelse fra midt i desember og inn i 2012. Planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfe ble økt med kr 0,62 i 1. halvår og videre med kr 0,70 i 2. halvår.

Tilførslene av storfe forventes å gå ned med 3 % i 2012, og volumet prognoseres til 78.700 tonn. Det prognoseres en svak økning i slaktevekter. Bestanden av både mjølkeku og ammeku prognoseres å øke noe i 2012.

I prognosen er det lagt til grunn at gjeldende gjennomsnittlig engrospris på kr 50,70 videreføres i hele 2012. Dette gir en prisøkning på 2,5 % i gjennomsnitt for året, og et prognosert engrossalg i 2012 på 94.800 tonn – en økning på 1 % i forhold til 2011. Prognosert markedsbalanse for storfe i 2012 viser dermed et underskudd på 9.200 tonn etter import av kvoter. Reguleringslageret var tomt ved inngangen til året, og det vil dermed være behov for import under administrative tollnedsettelser i store deler av 2012.

Slaktekylling
Produksjonen av kylling økte med 1,4 % i 2011, og salget økte med 4 %. Det har medført en lagerreduksjon på 1 600 tonn.

Engrossalget er prognosert å øke med 3 % i 2012. Lageret er tømt, og i løpet av året er det ønskelig at lageret økes med 850 tonn. For å møte dette, bør produksjonen øke med 6 %. Fra 2012 er det en ny tollfri importkvote fra EU på 800 tonn kylling, og med det underskuddet som er i markedet vil importkvoten trolig bli tatt inn i første halvår.

3.10.3 Overproduksjon

Inntektene i jordbruket påvirkes i vesentlig grad av markedssituasjonen. Tilbudsoverskudd fører til økt omsetningsavgift og reduserte markedsprisuttak. Motsatt vil et etterspørselsoverskudd gi redusert omsetningsavgift og økt prisuttak i markedet. Budsjettnemnda for jordbruket har beregnet nettoeffekten av dette til 38 mill kroner i 2010 og 145 mill kroner i 2011. Økningen i 2011 skyldes i all hovedsak økte omsetningsavgifter for å bygge opp relativt tomme fond. For 2012 budsjetteres det med litt mindre pristap på 128 mill. kroner. De tre siste årene har en hatt overproduksjon av svinekjøtt, som har det klart høyeste bidraget til kostnadene ved overproduksjonen.

3.10.4 Oppsummert markedsvurdering

Vurderingen av markedssituasjonen for de ulike produksjonene viser at det for kommende avtaleår vil være utfordrende å ta ut vesentlig høyere priser i markedet.

3.11 WTO

Forhandlingene i Verdens Handelsorganisasjon (WTO) har nå mer eller mindre stoppet opp. Inneværende forhandlingsrunde startet i 2001. Etter en periode med stillstand i forhandlingene gjorde man et forsøk på å komme videre våren 2011. Dette lykkes ikke. Det var ingen réelle forhandlinger under ministermøtet i Genève i desember 2011.

Landbruksteksten fra desember 2008 danner nå grunnlaget for forhandlingene. Forslaget innebærer blant annet en tollreduksjon på 70 % for tollsatser over 75 %, etablering av tollkvoter, avvikling av eksportstøtte og mer enn en halvering av den produksjonsavhengige støtten. Regjeringa slår i landbruks- og matmeldinga fast at desemberteksten er nær grensen for hva Norge kan slutte seg til. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener teksten fra 2008 vil få store negative konsekvenser for norsk landbruk, og er over grensa for hva Norge kan godta.

Også Regjeringa peker i samme melding på utfordringene knyttet til WTO-forhandlingene:

> *En eventuell ny WTO-avtale vil innebære betydelige utfordringer i form av tollreduksjoner og etablering av importkvoter for viktige norske landbruksvarer*

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at Regjeringa følger opp forpliktelsene som ligger i meldinga og ikke inngår en ny WTO-avtale som undergraver det norske importvernet.

Importvern

Regjeringa slår i Landbruks- og matmeldinga fast betydningen av et sterkt importvern:

> *Importvernet er en bærebjelke i norsk landbrukspolitikk. Importvernet er en avgjørende forutsetning for å kunne sikre avsetningen av norske landbruksvarer, oppnå fastsatte priser i jordbruksavtalen og gi inntektsmuligheter for landbruket. Regjeringen vil derfor arbeide internasjonalt for å sikre et importvern som gjør det mulig å oppfylle målene for norsk landbruk og norsk næringsmiddelindustri.*

Regjeringa forplikter seg i meldinga til å sikre importvernet og utnytte handlingsrommet som ligger i dagens WTO-avtale:

> *Regjeringen vil...sikre et importvern som gir beskyttelse gjennom hele verdikjeden og utnytte handlingsrommet for å føre en nasjonal landbrukspolitikk.*

Gjeldende WTO-avtale åpner for å bruke enten tollsatser i kr/enhet (spesifikk tollsats) eller som prosent av importpris (ad valorem). I Særskilt vedlegg nr.1 til St. prp. nr. 65 (1993-94) "Norges bindingslister – varer og tjenester" står følgende på side 3:

> *"Hvor både spesifikk og ad valorem tollsats er angitt vil man benytte den sats som til enhver tid er høyest."*

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at Regjeringa følger opp landbruks- og matmeldinga og sørger for at handlingsrommet i WTO-avtalen i framtida blir utnyttet også for de produkter der dette ikke er tilfelle i dag. Vi forventer at Regjeringa mer aktivt sørger for å benytte den tollsats som til enhver tid gir best beskyttelse. Dette vil være viktig for å sikre et landbruk over hele landet, beholde dagens produksjonsvolumer og legge til rett for økt matproduksjon i tråd med målsettingene i landbruksmeldinga og muliggjøre framtidige markedsprisuttak.

AMS-prognose (gul støtte)

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at det fortsatt er et handlingsrom innenfor AMS til å kunne foreta moderate målprisøkninger for 2012. For 2013 vil en kunne ligge svært nær taket med volumvekst og de målprisøkninger som er krevd.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at det settes ned en partssammensatt arbeidsgruppe med mandat å vurdere behovet for, og eventuelt hvilken markedsordning som kan være mest aktuelt å legge over til volummodellen.

3.12 Artikkel 19

1. januar 2012 trådte den nye artikkel 19-avtalen i EØS-avtalen i kraft. Avtalen regulerer handelen med basis landbruksvarer mellom EU og Norge. Den nye avtalen innebærer at den tollfrie importkvoten på ost fra EU til Norge øker fra 4.500 tonn til 7.200 tonn. For kjøtt er det etablert tollfrie importkvoter fra EU for storfe (900 tonn), kylling (800 tonn) og gris (600

tonn). Dette er midlertidige kvoter som vil bli en del av en eventuell ny WTO-avtale. For kjøttvarer er det i tillegg en begrenset økning av eksisterende importkvoter for noen produkter (skinker, pølser, kjøttboller, andebryst). Norge har videre gitt EU toll-lettelser eller import-kvoter på enkelte innsatsvarer til konserves- og fôrindustrien, grønnsaker, potet, frukt og bær.

Ostekvoten er gjensidig. Det betyr at Norge gjennom avtalen også har en tollfri eksportkvote for ost inn til EU på 7.200 tonn. I tillegg har Norge gjennom avtalen tollfrihet eller tollfrie kvoter inn på EU-markedet for bl.a. vegetabilske oljer, bær, snacks, hunde-/kattemat, tran og juletrær. Men blant annet høyt kostnadsnivå gjør det vanskelig for Norge å utnytte seg av disse økte eksportmulighetene.

Avtalen med EU blir derfor svært ubalansert, noe også handelsstatistikken, etter inngåelse av tidligere artikkel-19-avtaler viser. Mens EU benytter seg av eksportmulighetene avtalen gir inn til Norge, står den norske eksporten omtrent på stedet hvil. Fra 1990 til 2010 er importen av landbruksvarer fra EU femdoblet, mens eksporten fra Norge til EU er tilnærmet uendret. Forholdstallet mellom norsk eksport til EU og EUs eksport til Norge på landbruksvarer var i 2010 1:7,5 i EUs favør, mot 1:4 i 1995. Dette viser at artikkel 19-avtalen ikke er gjensidig fordelaktig, som forutsatt i avtaleteksten.

Den økte importen gjennom artikkel 19 rammer særlig hardt melkeproduksjonen, som er en av bærebjelkene i distriktsjordbruket. Ost er en svært viktig avsetningskanal og et betydelig inntektselement for melk. I 2010 gikk 51 % av norsk melk til osteproduksjon. Økningen av osteimporten har vært svært omfattende siste årene. Fra 2000 til 2010 økte importen av ost med 200 %. Fra 2010 til 2011 økte importen av ost med nesten 14 % (målt i kvantum). Kvotene tilsvarer 10 % av det norske osteforbruket. I tillegg kommer import utenom kvoten. Samla sett ga dette en import tilsvarende 13 % av norsk osteforbruk. I år 2000 var importandelen av ost på ca 6 %. I tillegg kommer grensehandelen.

Landbruks- og matdepartementet peker etter inngåelse av avtalen på at det i siste for-handlingsrunde i artikkel 19 er lagt vekt på å gi importkvoter som er fordelaktige for nærings-middelindustrien, og der det allerede i dag er import til ordinær toll. Men utviklingen de siste årene har vist at det kommer en betydelig import også utenom kvoten. Man har ingen garantier mot at dette også vil skje i framtida. Den økte importen fra EU gjør det vanskelig for norske bønder og næringsmiddelindustri å forsyne det norske markedet med norske varer. Mens befolkningsøkningen de siste ti årene har vært på 9,5 % har melkeproduksjonen gått ned 3 %. I samme periode (2000- 2011) gikk importen av meieriprodukt opp fra vel 4 000 tonn til 20 000 tonn.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener den nye artikkel 19-avtalen er ubalansert i EUs favør, og vil føre til økt import av ost og andre jordbruksvarer til Norge. Dette legger et stort press på norsk produksjon, og innskrenker norske bønder og næringsmiddel-industrien sine muligheter for å ta andeler i et voksende marked. Samtidig er det vanskelig å utnytte de nye eksportmulighetene avtalen gir inn til EU på grunn av blant annet høyt kostnadsnivå i Norge. Artikkel 19-avtalen er derfor ikke gjensidig fordelaktig mellom EU og Norge.

4 Inntektsvekst - Viktigste virkemiddel for økt matproduksjon og rekruttering

4.1 Rammekrav

Ved fastsetting av rammen ved årets jordbruksforhandlinger legger, Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn at forhandlingene skjer for avtaleåret 2012/2013 på basis av beregnede inntekter og kostnader i jordbruket i Totalkalkylen for jordbruket.

Det vises til kapittel 3.5.1der totalkalkylens normaliserte regnskaper viser en inntektsutvikling fra 2011 til 2012 på 29.100 kroner/årsverk. Av dette er 6.100 kroner/årsverk en kompensasjon for skjerpet skattlegging gjennom økt trygdeavgift fra 7,8 til 11 prosent i 2012. Denne kostnadsøkningen kommer ikke til syne i totalkalkylen, men må tas hensyn til når en skal vurdere inntektsutviklingen for jordbruket fra 2011 til 2012.

Fra 2010 til 2011 er inntektsutviklingen negativt, og 2.000 kroner per årsverk svakere enn beregnet i fjor. Fra 2010 til 2012 har jordbruket en inntektsvekst målt i kroner som er 11.600 kroner per årsverk svakere enn andre grupper i samfunnet.

Den nye landbruks- og matmeldinga er nylig behandlet av Stortinget. Inntektspolitikken som er ført etter 2005, har gitt om lag 10.000 kroner per årsverk i sterkere inntektsutvikling enn andre grupper i samfunnet, når en ser perioden 2006 til 2012 under ett. Det er denne inntektspolitikken som Regjeringa gjennom landbruks- og matmeldinga legger opp til at skal "videreutvikles". Med andre ord, det skal legges økonomiske rammevilkår som gir muligheter for at jordbruket skal kunne få en noe sterkere inntektsvekst målt i kroner enn andre grupper i samfunnet. Dette er helt nødvendig, fordi inntektsnivået i jordbruket ligger for lavt for å sikre rekruttering til yrket, jfr referansebruksberegningene i kapittel 3.5.2.

For årene 2008, 2009 og 2011 ble det foretatt en etterregning som kompenserte for en manglende oppfylling av inntektsforutsetninger fra tidligere oppgjør. Nytt i årets oppgjør er at vi har en helt ny landbruks- og matmelding som viser vegen framover. Her er det vist til inntektsveksten som en har hatt. Vi starter nå med et nytt utgangspunkt, der det framover skal gis økte inntektsmuligheter gjennom en videreutvikling av den politikken som er ført fra 2005.

Landbruks- og matmeldinga gjelder fra 2012. Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at 2012 blir nytt referansepunkt for å bedømme om inntektsutviklingen er i tråd med meldingas målsettinger, og om forutsetninger lagt i jordbruksoppgjør framover vil være oppfylt eller ikke.

Vi vil minne om landbruks- og matmeldingas formuleringer om at:

- *"Gode inntektsmuligheter er det viktigste virkemiddelet for å nå de jordbrukspolitiske målene.*
- *Det er avgjørende at landbruket sikres gode inntektsmuligheter for å være en attraktiv næring for kompetente utøvere.*
- *Gode inntektsmuligheter er nødvendig for at landbruket skal kunne utføre sine samfunnsoppgaver"*
- *Det er nødvendig å legge til rette for inntektsmuligheter i jordbruket som sikrer rekrutteringen til næringen"*

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil spesielt understreke at det i år vil være helt avgjørende at det vises vilje til at rammevilkårene for næringa settes slik at en gis muligheter for å redusere inntektsforskjellen til andre yrkesgrupper. Uten at inntektsforskjellene mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet reduseres vesentlig, kan ikke forhandlingsutvalget se at:

- **Regjeringa vil være i stand til å nå de jordbrukspolitiske måla som er trukket opp i "Velkommen til bords"**
- **næringa skal kunne utføre sine samfunnsoppgaver**
- **næringa vil være attraktiv for utøverne**
- **rekrutteringa til næringa vil sikres.**

Ved behandlingen av Meld. St. 9 (2011-2012) uttrykker Stortingsflertallet bestående av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet at:

> *"Regjeringen har gjennomført en snuoperasjon i norsk landbruk etter 2005. Siden 2005 har jordbruket hatt en vesentlig sterkere inntektsvekst enn andre grupper….. Flertallet merker seg at det i meldingen slås fast at Regjeringen vil fortsette satsingen på norsk landbruk og videreutvikle denne politikken."*

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger videre til grunn at begrepet "videreutvikling av denne politikken" må innebære at det i år og årene framover skal legges til rette for en forsterket inntektsvekst for jordbruket.

Til årets jordbruksoppgjør krever Jordbrukets forhandlingsutvalg at Jordbruket skal:

- **ha dekket kostnadsveksten fra 2012 til 2013. Dette gjelder både:**
  - **Driftskostnader**
  - **Kapitalslit og leasing**
  - **Rente på lånt kapital**
- **gis muligheter for en inntektsvekst utover kronemessig lik inntektsutvikling som andre grupper i samfunnet.**

Det vises til kapittel 3; "Sentrale forutsetninger for kravet". I oppbyggingen av krav til inntektsramme har forhandlingsutvalget lagt følgende til grunn:

- 3,6 prosent inntektsvekst for andre grupper i 2012 og 3,7 prosent i 2013
- En generell kostnadsvekst på 1,7 prosent i 2013, jf. Statistisk sentralbyrå
- En kostnadsvekst på ikke-varige driftsmidler i jordbruket på 2,2 prosent for 2013
- Uendret volum for kraftfôr og andre ikke-varige driftsmidler i jordbruket på for 2013
- En reduksjon i antall årsverk på 4,0 prosent tilsvarende 1.900 årsverk fra 2012 til 2013, jf Budsjettnemnda for jordbruket
- En prisvekst fra 2012 til 2013 på produkter uten målpris tilsvarende den generelle prisstigningen på 1,7 prosent
- En volumvekst på markedssida på 0,5 prosent.

Ut i fra de nevnte forutsetningene gir dette følgende inntektsramme:

Tabell 10 Krav til inntektsramme for jordbruksoppgjøret 2012

		Grunnlag	Volum	Pris	SUM mill. kroner
	Kostnadsdekning				
1	Driftskostnader	17.626	0,00 %	2,2 %	390
2	Kapitalslit og leasing	130 + 100			230
3	Realrente på lånt kapital i jordbruket				295
A	**SUM Kostnadsdekning**				**915**
	Økte inntektsmuligheter i markedet				
4	Økt produksjon av norske jordbruksvarer	27.495	0,50 %		140
5	Økte priser på varer uten målpris	8.290		1,70 %	140
B	**SUM Markedsmuligheter**			6.000	**280**
	Arbeidsforbruk				
6	Endret arbeidsforbruk	12.060	-4,0 %		-480
7	Produktivitetsgevinsten tilbakeført næringa		45.500	10.500	480
C	**SUM Arbeidsforbruk**				**0**
	Videreutvikling av inntektspolitikken fra 2005				
8	Kronemessig lik inntektsutvikling fra 2012-2013		45.500	17.400	790
9	Forsterket inntektsvekst pga lavt inntektsnivå		45.500	17.100	780
D	**SUM Videreutvikling av inntektspolitikken**				**1570**
SUM	**Rammekrav (A-B+C+D), mill. kroner**				**2205**

Ramma gir grunnlag for en inntektsvekst for avtaleåret på i overkant av 50.000 kroner per årsverk etter at kostnadsveksten (linje A) er dekket inn og økte inntektsmuligheter i markedet utnyttet (linje B). Deler av rammen får inntektsvekst allerede i 2012, som følge av målpris-økninger fra 1/7-2012. Dette vil gi en inntektsvekst i 2012 på nesten 6.000 kroner per årsverk i forhold til Totalkalkylens opprinnelige budsjettall. Inntektsutslaget fra 2012, etter inn-arbeiding av krav til 2013, vil derfor bli om lag 45.000 kroner pr årsverk. Andre grupper i samfunnet forventes en inntektsvekst på om lag 17.400 kroner i 2013.

4.2 Finansiering av kravet

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil finansiere kravet for avtaleåret 2012-2013 med:

	Finansiering	Mill. kr
	Målpris	445
	Budsjett	1537
	Økt jordbruksfradrag pga økt inntekt	190
	Ledige midler	33
	SUM FINANISERING	**2205**

4.2.1 Målprisøkninger

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker betydningen av å opprettholde et sterkt importvern og utnytte de muligheter som ligger i å endre tollsatsene, for å kunne oppnå markedsbalanse og uttak av målpris i det norske markedet.

Fordelingen av målprisøkningen på 445 mill. kroner er gjort ut fra en markedsmessig vurdering for hvilke sektorer det er mulig å ta ut økte målpriser.

Tabell 11: Jordbrukets forhandlingsutvalgs forslag til målprisendringer

Målpriser			Målprisendring	
			Fra	Endring
	Kvantum	Målpris	01.07.	fra 1.7.
	Mill.			
Produkt	l/kg/kr	Kr / kg	Kr/l / kg	mill. kr
Melk , ku og geit	1523,7	4,73	0,10	152,4
Gris	133,5	31,21	0,60	80,1
Sau/lam	24,4	61,20	2,40	58,7
Egg	62,5	18,90	0,35	21,9
Poteter	195,7	3,59	0,30	58,7
Grønnsaker og frukt	1819,2		2,0%	36,4
Norsk matkorn	184,4	2,65	0,20	36,9
Sum målprisøkninger				**445**

Alle målprisøkninger skjer fra 1. juli 2012. Målprisøkningen på frukt og grønnsaker er forutsatt fordelt på produkter i etterkant av forhandlingene. Målprisøkningen for melk forutsettes tatt ut på alle produkter.

Næringsmiddelindustrien

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at næringsmiddelindustriens konkurranseevne skal opprettholdes. Dette innebærer at bevilgningen til prisnedskriving til RÅK-industrien må tilpasses de prispåslag og evt. tilskuddsendringer som kommer som en konsekvens av avtalen i år. I tillegg må bevilgningen ta hensyn til svingninger i volumer, internasjonale råvarepriser og valutakurser. SLF fastsetter hver høst satser for neste år, basert på oppdaterte prisdata. Endringer i internasjonale råvarepriser kan medføre behov for å endre nedskrivingssatsene. SLF har beregnet at gjeldende bevilgning for 2013 til post 70 er 3,9 mill. kroner for stor i forhold behovet for nedskrivingsmidler. Usikkerheten er stor. Den internasjonale prisutviklingen varierer fra produkt til produkt. For tiden er prisene på korn og soya økende, det samme gjelder prisene på storfekjøtt, kylling og egg. Prisen på ost, smør og tørrmjølkpulver går derimot ned.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å kompensere RÅK-industrien for målprisøkninger gjennom å øke prisnedskrivingstilskuddet tilsvarende effekten av målprisøkningene. Se også kap 6.9.1.

4.2.2 Budsjettoverføringer

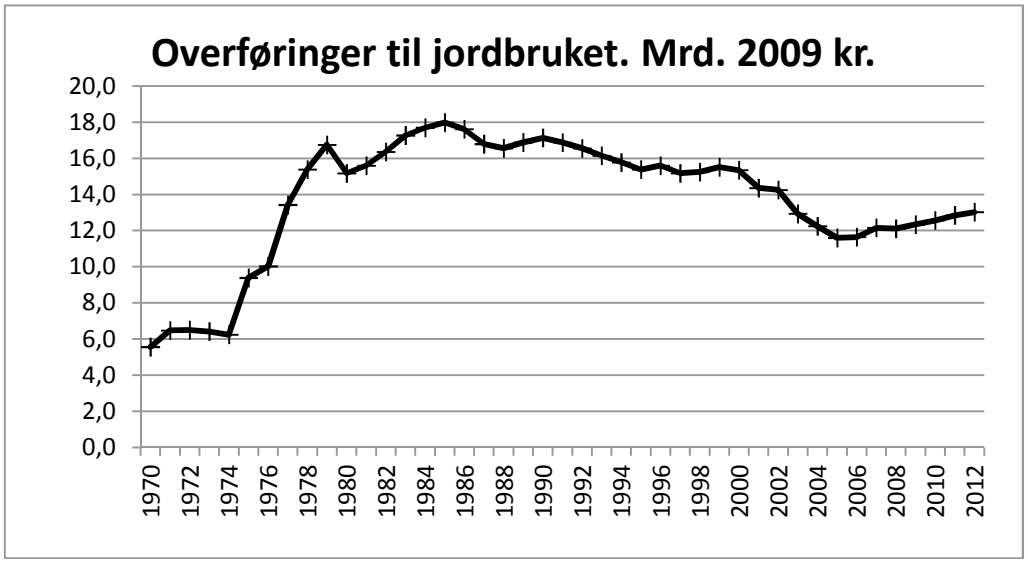

Figur 7: Budsjettoverføringer målt i 2009 kroner. 1970 til 2012.

Budsjettoverføringene er redusert mye i perioden 1985 til 2005. Etter 2005 har man hatt en viss økning, og budsjettoverføringene utgjør nå om lag samme størrelse målt i faste kroner som i 2003. Statsbudsjettets andel av budsjettoverføringer til jordbruket er sunket fra 1,64 pst. i 2005 til 1,36 pst. i 2012.

Det vises til landbruks- og matmeldinga der en uttrykker at:

> *"Landbruket er viktig for det norske samfunnet. Realverdien av overføringene til gjennomføring av jordbruksavtalen over statsbudsjettet er redusert med om lag 30 pst. siden 1980. Med de eksternt gitte rammebetingelsene er målene for landbrukspolitikken ambisiøse. I internasjonal sammenheng vil Norge måtte ha et relativt høyt samlet overføringsnivå dersom målene skal kunne nås."*

Budsjettoverføringene er styringsverktøyet i landbrukspolitikken. For å nå måla i landbruks- og matmeldinga må budsjettmidlene økes. I kap 3.10 er mulighetene for økt markedsprisuttak vurdert.

I et år der mulighetene for store prisuttak i markedet er begrenset, må budsjett-overføringer være hovedpilaren i finansieringen av ramma for å dekke opp for en del av kostnadsveksten og gi rom for inntektsvekst. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning i budsjettoverføringene på 1.537mill. kroner for 2013.

4.2.3 Ledige midler.

Det vises til "Forbrukerprognoser" fra SLF til jordbruksoppgjøret 2012, med oppdateringer av 12. april.

Tabell 12 Ledige, overførbare midler fra henholdsvis 2011 og 2012, mill. kroner

	2011 1)	**2012**
Post 50	0	0
Post 70	0	4,900
Post 74	13,185	77,770
Post 77	0,588	0,470
Post 78	0	3,104
Sum overførbare poster	**13,773**	**86,244**

1) I tillegg er 19,824 mill. kroner forhåndsdisponert til ulike formål gjennom tildelingsbrev av 02.02.12 fra LMD til SLF.

Tabellen viser at det for 2011 står igjen 13,773 mill. kroner som ikke er betalt ut i henhold til jordbruksavtalen 2010. I tillegg er 19,824 mill. kroner forhåndsdisponert. Tabellen viser videre at det vil kunne oppstå ledige midler på 2012 budsjettet på i alt 86,244 mill. kroner. Totalt vil en kunne omdisponere 119,841 mill. kroner i 2012. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at dette disponeres på følgende måte:**

	Mill.kroner
Forhåndsdisponert	19,824
Friskere geiter	27,5
Friskere føtter	5,0
Ekstraordinært tilskudd til fruktlager	2,0
Ekstraordinært tilskudd til frøavl	3,0
Styrke likviditeten i LUF	62,176
SUM omdisponering av ledige midler	**119,8**

4.3 Økonomiske utslag av kravet

Det er foretatt beregninger av sekretariatet i Budsjettnemnda for jordbruket på referansebrukene som viser utslag av kravet. I resultatene for 2012 er det ikke justert for virkningen av Jordbrukets forhandlingsutvalg sitt krav, resultatene for 2013 er fullt utslag av kravet (helårsvirkning).

Følgende forutsetninger er lagt til grunn:

- En generell kostnadsvekst på 1,7 %, og 2,2 % for ikke-varige driftsmidler.
- Økte priser på storfekjøtt og fjørfekjøtt tilsvarende den generelle kostnadsveksten på 1,7 %
- Økt rente på 0,2 prosent i 2013
- Økt gjennomsnittlig kraftfôrpris på 7,5 øre/kg som følge av økte fôrkornpriser, korrigert for økt prisnedskrivingstilskudd og stedsfrakttilskudd.

Tabell 13. Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk à 1845 timer, helårsvirkning inkludert kostnadsvekst fra 2012 til 2013 og økt inntekstverdi av skattefradraget som følge av økte inntekter.

REF. BRUK		Årsverk	2012 A	2013 Inkl. skatt* B	2013-2012 B-A
1	Melk og storfeslakt, 22 årskyr. Landet	1,904	321 500	367 800	46 300
2	Korn, 341 dekar korn. Landet	0,425	189 400	246 700	57 300
3	Sau, 140 vinterfôra sauer. Landet	1,22	227 400	268 700	41 300
4	Melkeproduksjon geit, 101 årsgeiter. Landet	1,712	342 200	388 700	46 500
5	Svin og korn, 44 avlssvin + 354 dekar korn. Landet	1,711	330 700	355 400	24 700
6	Egg og planteprod., 7188 høner + 209 daa korn. Landet	1,626	406 300	437 400	31 100
7	Poteter og korn, 113 daa poteter + 423 daa korn. Landet	1,477	223 400	279 600	56 200
8	Storfeslakt/ammeku, 28 ammekyr. Landet	1,262	268 500	327 800	59 300
9	Frukt og bær, 48 dekar frukt og bær. Landet	1,736	302 000	322 100	20 100
10	Fjørfekjøtt og planteprodukter, 82 221 fjørfeslakt. Landet	1,082	411 900	424 500	12 600
11	Økologisk melk og storfeslakt, 23 årskyr. Landet	1,963	327 800	370 900	43 100
12	Melk, de ⅓ minste melkebrukene, 12 årskyr. Landet	1,575	289 900	332 400	42 500
13	Melk, de ⅓ største melkebrukene, 33 årskyr. Landet	2,210	342 900	389 100	46 200
14	Melk, de 25 største melkebrukene, 48 årskyr. Landet	2,386	357 300	405 400	48 100
15	Melk og storfeslakt, 24 årskyr. Østlandets flatbygder	2,046	325 700	371 400	45 700
16	Melk og storfeslakt, 19 årskyr. Østlandets andre bygder	1,843	334 800	380 800	46 000
17	Melk og storfeslakt, 31 årskyr. Agder/Rogaland, Jæren	1,738	373 800	430 000	56 200
18	Melk og storfeslakt, 19 årskyr. Agder/Rogaland a.bygder	1,737	303 400	352 200	48 800
19	Melk og storfeslakt, 21 årskyr. Vestlandet	1,803	316 700	365 200	48 500
20	Melk og storfeslakt, 23 årskyr. Trøndelag	2,063	310 000	355 900	45 900
21	Melk og storfeslakt, 20 årskyr. Nord-Norge	1,947	330 900	374 900	44 000
22	Korn, <400 dekar korn (231 dekar korn). Østlandet	0,344	68 300	114 700	46 400
23	Korn, >400 dekar korn (670 dekar korn). Østlandet	0,647	297 900	370 300	72 400
24	Korn og korn/svin, 311 daa korn + 22 avlssvin. Trøndelag	1,007	328 200	355 700	27 500
25	Sau, 125 vinterfôra sauer. Vestlandet	1,216	177 200	213 500	36 300
26	Sau, 166 vinterfôra sauer. Nord-Norge	1,286	310 600	358 200	47 600
27	Sau, de 25 største sauebrukene, 230 v.f. sauer. Landet	1,567	309 300	362 500	53 200
28	Samdrift melkeproduksjon, 42 årskyr. Landet	2,683	374 900	428 100	53 200

5 Prioriteringer

Økt matproduksjon basert på norske ressurser – over hele landet!
Den nye Stortingsmeldinga om landbruks- og matpolitikken legger til grunn at norsk matproduksjon skal økes i takt med etterspørselen fra en økende befolkning, 1 % per år, og at selvforsyningsgraden skal videreføres om lag på dagens nivå. Meldinga legger også til grunn at produksjonsøkningen i størst mulig grad skal skje på norske ressurser. Videre skal distriktsjordbruket styrkes, og en variert bruksstruktur og landbruk over hele landet skal videreføres.

I kapittel 4 har vi, i likhet med formuleringene i landbruks- og matmeldinga, understreket at gode inntektsmuligheter er det viktigste virkemiddelet for å nå de jordbrukspolitiske måla. Vi bønder står klare til å oppfylle Regjeringas mål om økt matproduksjon i takt med befolkningsveksten. I tillegg til å legge til rette for en nødvendig inntektsvekst, må årets jordbruksoppgjør legge til rette for bedre utnytting av produksjonsressursene over hele landet. Arealproduktiviteten må styrkes og det må bli mer lønnsomt å utnytte beite i produksjonen. Økonomien i korn og grovfôrbaserte produksjoner må styrkes.

5.1 Landbruk over hele landet

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at det må legges til rette for å produsere mat i hele landet og på alt jordbruksareal. Vi legger til grunn at distriktsprofilen i årets oppgjør styrkes. Fraktordningene er spesielt viktige for å utjevne mellom produsenter. Disse må styrkes og fraktordningen for korn/kraftfôr må legges om etter modell fra kjøttsektoren.

5.1.1 Distriktstilskudd

Distriktstilskuddene er viktige for å utjevne for merkostnader ved å drive landbruk under mindre gunstige produksjonsvilkår. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende:**

- Distriktstilskuddet for melk styrkes med 62 mill. kroner ved at satsene øker med:
  - 2 øre/liter i sone B
  - 4 øre/liter i sone C
  - 6 øre/liter i sone D til J
- Distriktstilskuddet for kjøtt styrkes med 15 mill. kroner ved at satsene for storfe- og sau/lammekjøtt øker med:
  - 50 øre/kg i sone 3 til 5

I landbruks- og matmeldinga har departementet varslet at de vil vurdere sonene for de landbrukspolitiske distriktsvirkemidlene. **Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at avtalepartene trekkes inn i dette arbeidet gjennom at det settes ned ei partssammensatt arbeidsgruppe.**

Mellom sone 1 og 2 i distriktstilskuddet for kjøtt, ligger det en forskjell på 4,55 kr/kg. Det store spranget i satser fører til tilpasninger som vi ikke er tjent med. Kalv fraktes ut av sone 1 til oppfôring i sone 2. Ved fjorårets jordbruksoppgjør fremmet vi krav om at sone 1 for distriktstilskudd kjøtt måtte gjennomgås og innføre ei ny sone med en lavere sats mellom sone 1 og 2. **Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at denne problemstillingen blir vurdert i sonegjennomgangen**.

5.1.2 Frakttilskudd

Fraktstøtte er viktig for å opprettholde jordbruksarealer i drift over hele landet, og er et meget målrettet distriktspolitisk virkemiddel, samt at det gir en god inntektsutjevning mellom produsenter.

Fraktordninger for korn og kraftfôr

Det vises til rapport nr 14/2012 fra arbeidsgruppen som har gått gjennom fraktordningene for korn og kraftfôr. Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at arbeidsgruppa er delt i sine anbefalinger for de fleste tilskuddsordninger.

Sonefrakttilskudd

Da den nye markedsordningen for korn ble innført 1. juli 2001, ble det gjort flere endringer i frakttilskuddsordningene. I utformingen av ordningen ble det vektlagt å få til en mer rasjonell kornstrøm. Allerede første året gikk en større andel av kornet rett til kystanlegg, uten å være innom et mottaksanlegg først. Forskjellene i kornpriser på de ulike mottaksanlegg var imidlertid stor, opptil 17 øre/kg i såkalt stedskorrigering. For å avdempe denne virkningen ble ordningen tilført midler ved jordbruksoppgjøret 2002, der det heter:

> *"For å bidra til å redusere prisforskjellene på korn på Østlandet økes frakttilskuddet fra kornprodusent eller mottaksanlegg i innlandet med 6 mill. kroner."*

Dette gav som resultat reduserte stedskorrigeringer.

Deler av arbeidsgruppa ønsker å fjerne sonefrakttilskuddet, med begrunnelse at stedskorrigeringene for lagringskorn er negative eller nær null i Hedmarksregionen som følge av sterk lokal konkurranse om kornet. Andre i arbeidsgruppa vil beholde ordningen med begrunnelse svekket kornøkonomi, produksjonsvolum og økte prisforskjeller. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener ordningen har fungert etter hensikten, og bidratt til en viss prisutjevning mellom målprisanleggene og anleggene i innlandet. Forhandlingsutvalget frykter at en fjerning av ordningen vil medføre tilsvarende effekter som en så etter første året med den nye markedsordningen for korn. Med lave priser ved mottaksanlegg i innlandet, vil økonomien svekkes for produsenter her, noe som vil kunne gå ut over samlet kornproduksjon. Dette vil ikke være i tråd med måla i den nye landbruks- og matmeldinga om å øke produksjonen i tråd med befolkningsveksten. **Jordbrukets forhandlingsutvalg går derfor inn for å videreføre ordningen med samme satser som i dag, men at det presiseres i forskriften at sonefraktordningen også skal bidra til å redusere prisforskjellene på korn mellom innlandet og kyst i overskuddsområdet.**

Frakttilskudd for kli som kraftfôrråvare.

Også for denne ordningen er arbeidsgruppa delt. En del vil fjerne ordningen med frakttilskudd for norskprodusert kli til Bergneset i Troms og importert kli nord for Stavanger, en annen fraksjon vil beholde den. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig med kraftfôr-produksjon i Nord-Norge for å ha sikker og stabil kraftfôr forsyning til denne landsdelen. Kli er gunstig i kraftfôr med lavt energiinnhold, og bidrar til lavere kraftfôrpris. Bergneset har klart lengst fraktavstand. **For å hindre økt kostnad for kraftfôr i Nord-Norge og sikre anlegget på Bergneset, går Jordbrukets forhandlingsutvalg inn for å beholde dagens ordning med frakttilskudd for kli til Bergneset.**

Frakttilskudd for soyamel som kraftfôrråvare.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger samme vurdering til grunn her som for kli. **Vi foreslår å videreføre ordningen med frakt av norskprodusert og importert soyamel til Bergneset.**

Frakttilskudd på matkorn innenfor overskuddsområde.
Ei samlet arbeidsgruppe foreslår å avvikle ordningen. Det gis ikke frakttilskudd til produksjonsanlegg av kraftfôr i overskuddsområdet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at samme praksis bør følges for matkornet, og støtter derfor arbeidsgruppas anbefaling om å avvikle ordningen.**

Nivået på tilskuddsatsene for frakt av korn.
For å få en bedre utjevning av fraktkostnader støtter Jordbrukets forhandlingsutvalg anbefalingene fra arbeidsgruppa om å justere frakttilskuddsatsene for frakt av korn med båt fra transittanlegg til produksjonssted i underskuddsområdet slik at nettokostnaden blir lik uavhengig av destinasjon. Det samme gjelder importert fôrkorn.

Lom kan bli nytt basissted for kraftfôr. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre de betingelser produksjonsanlegget i Lom har med frakttilskudd av korn i distrikter med kornunderskudd i overskuddsområdet, selv om Lom nå vil bli definert som basissted.**

Frakttilskudd for kraftfôr
Frakttilskuddene utgjør grunnlaget for den regionale utjevningspolitikken og for å holde kraftfôrprisene nede. Nedskriving av fraktkostnader i distriktene bidrar positivt til å opprettholde økonomien i distriktsjordbruket i konkurranse med de sentrale områdene.

Arbeidsgruppas rapport viser at det er store forskjeller i egenfrakt for kraftfôr både innenfor og utenfor området som i dag får stedsfrakttilskudd. Dagens ordning utjevner kun for kostnader knyttet til avstand fra basisanlegg til kraftfôrkjøper. Ulike ordrestørrelser og kjøring mellom kraftfôrkjøpere blir det mellom annet ikke korrigert for. Arbeidsgruppa har gått gjennom kostnadselementer og vurdert en ny modell basert på fraktordningen for slakt. I denne modellen erstattes egenfraktsonen i kilometer med en egenfraktkostnad i kroner. Samtidig differensieres tilskuddet til fôr til ulike dyreslag, slik at en får tatt høyde for de systematiske kostnadsforskjellene det er ved utkjøring av ulike kraftfôrslag.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en overgang til ny modell for frakttilskudd for kraftfôr i tråd med anbefalingene fra flertallet i arbeidsgruppa. Med dagens bevilgning på 81 mill. kroner gir dette en sats for egenfraktkostnad på 340 kr/tonn. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å styrke ordningen med 50 mill. kroner, slik at egenfraktkostnaden blir redusert til om lag 250 kr/tonn.

Frakttilskudd for slakt og egg
Ved jordbruksoppgjøret 2010 ble det vedtatt innført en endret fraktordning for slakt med virkning fra 1. januar 2011. Bevilgningen ble økt med 60 mill. kr til 131,5 mill. kr. For 2012 er bevilgningen uendret.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig at ordningen justeres i henhold til kostnadsutviklingen. SSBs indeks for lastebiltransport har økt med 4,1 prosent i 2011. Etter all sannsynlighet vil fraktkostnadene få en tilsvarende økning i 2012, om lag som lønnsutviklingen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til innfrakt for kjøtt med 10 mill. kroner til 140,2 mill. kroner. Frakttilskuddet for egg økes med 0,8 mill kroner til 10 mill kroner.

Frakttilskudd grønt
I motsetning til husdyr- og kornsektoren, er det ingen innfraktordninger innen grøntsektoren. En finner likevel de samme utfordringene i grøntsektoren knyttet til manglende kostnadsutjevning avhengig av transportavstand til mottaksanlegg.

For å sikre en god produksjonsøkonomi uavhengig av produksjonssted, er en innenfor frukt- og grøntproduksjonen avhengig av å få etablert fraktordninger over jordbruksavtalen, i likhet med øvrige produksjoner innenfor norsk landbruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at den arbeidsgruppa som skal vurdere grøntnæringas framtid også må vurdere å etablere en innfraktordning for potet, grønnsaker og frukt.

5.2 Prioritering av produksjoner

For å øke matproduksjonen mener Jordbrukets forhandlingsutvalg at det er viktig med en særskilt styrking av korn- og storfekjøttproduksjonen.

5.2.1 Korn

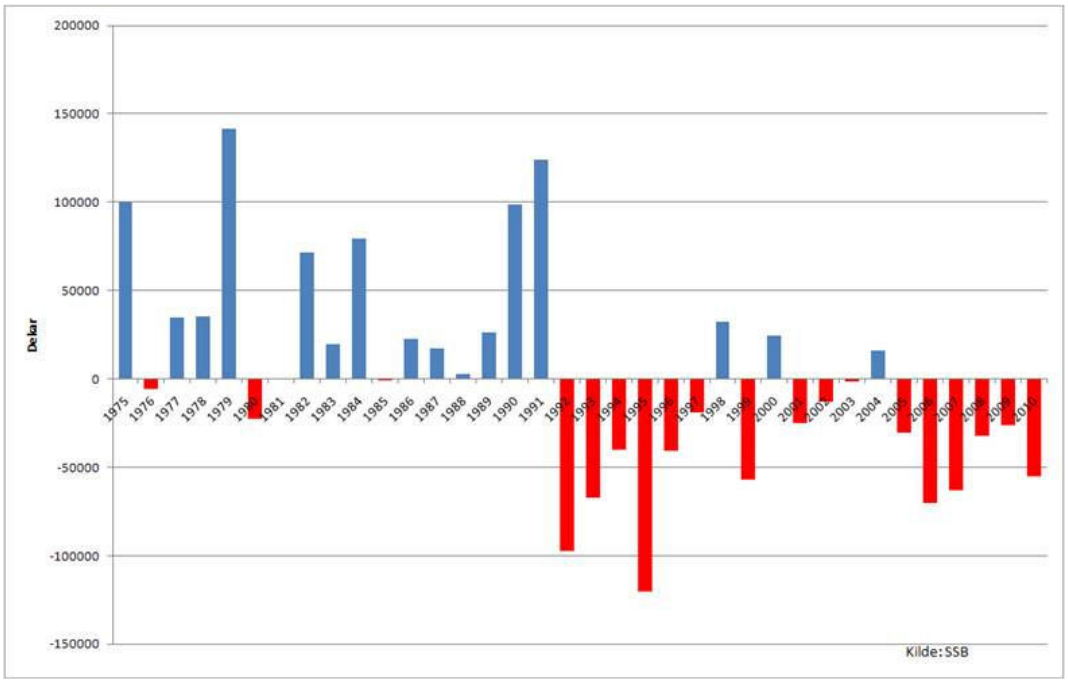

Figur 8. Utvikling i kornareal, 1975-2010. Dekar. Kilde: SSB

Siden 1999 har arealet av korn gått ned med 330.000 dekar, eller 10 prosent. Korn er en viktig del av matproduksjonen i Norge, både som matkorn og i fôrproduksjonen til husdyrholdet. I landbruks- og matmeldinga er det et mål å øke norsk matproduksjon og opprettholde selvforsyningsgraden om lag på dagens nivå. Høsten vi har lagt bak oss innebar noen av de vanskeligste innhøstingsforholdene på mange år og bare 15 % av årets hveteavling holdt matkvalitet. Beregninger av Budsjettnemnda for jordbruket viser at normalårsavlingene for hvete er 18 kg/daa lavere, bygg 6 kg/daa lavere og havre 10 kg/daa lavere enn ved fjorårets beregninger. Dette til tross for at det utvikles nye og mer yterike sorter.

Ved Stortingets behandling av landbruks- og matmeldinga mener Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre at:

> *"Det er av stor betydning å bedre kvaliteten i kornproduksjonen, gjennom god agronomi, utvikling av bedre sorter, økt produktivitet og bedre utnyttelse av kornarealene."*

Forhandlingsutvalget er enig i at disse faktorene er viktige for å øke produksjonen, men disse tiltakene vil ikke være mulig å gjennomføre uten at grunnpilaren "god produksjonsøkonomi i kornproduksjonen" er tilstede. For å nå målet om økt norsk produksjon <u>også av korn,</u> vil det mest effektive tiltaket være å bedre lønnsomheten i produksjonen. Dette synet er også i tråd med landbruks- og matmeldinga som påpeker at: *"inntekt er det viktigste virkemiddelet for å nå de landbrukspolitiske måla".*

Økt kornproduksjon er viktig for å nå målet om økt matproduksjon og matsikkerhet, men også i forhold til produksjon av fellesgoder gjennom bl.a et vakkert kulturlandskap. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil også understreke at en økt norsk kornproduksjon står sentralt for at husdyrholdet i størst mulig grad skal basere seg på norske ressurser. En styrket kornproduksjon vil dessuten være viktig for at vi kan ha et aktivt landbruk i distriktene. Dette understrekes også i landbruks- og matmeldinga der det står:

> *"Nasjonal kornproduksjon er av stor betydning for norsk selvforsyning. Landbruks- og matpolitikken har bidratt vesentlig til geografisk produksjonsfordeling og til at man får utnyttet knappe nasjonale kornarealer. Det er derfor viktig å videreføre denne politikken."*

For å målrette mot økt produksjon, bør virkemiddelene i størst mulig grad stimulere til høye avlinger per dekar. Det vil bl.a. innebære:

- Økte kornpriser
- Tilskudd utmålt etter øre/kg
- Tilskudd for å bedre jordas produksjonsevne, f.eks gjennom bedre dreneringssystemer
- Tilskudd for å stimulere til sortsutvikling av mer yterike sorter tilpasset det norske klima

Forhandlingsutvalget i Norges Bondelag vil i årets jordbruksoppgjør styrke kornøkonomien og foreta en dreining i virkemiddelbruken for å stimulere til økt kornproduksjon.

Økonomi

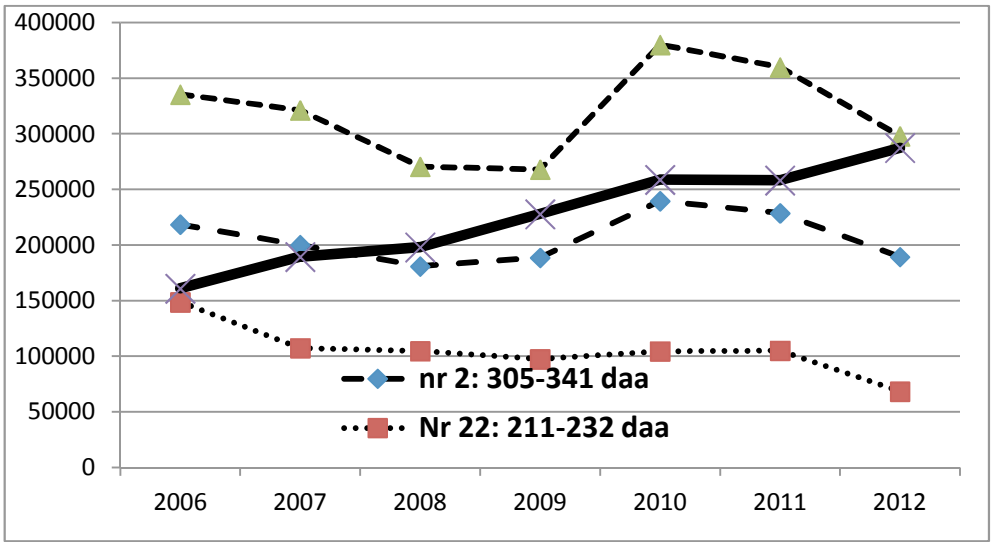

Figur 9. Inntektsutvikling for de tre referansebrukene med kornproduksjon, sammenlignet med totalkalkylens normaliserte regnskaper. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk inkludert produktivitetsendringer og inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket.

Figuren viser at inntektsutviklingen i kornproduksjonen har utviklet seg i negativ retning siden 2006. Dette i kontrast til inntektsutviklingen i jordbruket ellers. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke at den inntektsutviklingen kornprodusentene har opplevd de siste årene er alarmerende og ikke kan fortsette. Kornprodusentene er helt avhengig av lønnsomhet for å finne det interessant å produsere korn til fôr og mat. Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer et inntektsløft i kornproduksjonen i årets oppgjør.**

I all hovedsak består inntektsdannelsen for kornprodusentene fra pris per kg levert korn og tilskudd utmålt etter areal. Per i dag er det allerede en stor differanse mellom tilskuddene til grovfôrareal og til kornareal. I områder der både korn- og grasproduksjoner er aktuelle, medfører de store differansene i arealtilskuddene en uønska tilpasning av produksjonen. **Forhandlingsutvalget mener derfor at det må legges til rette for inntektsutvikling i kornproduksjonen hovedsakelig gjennom andre virkemidler enn arealtilskudd.**

Oljefrø og erter er etterspurt som råvarer i kraftfôret og viktig for vekstskifte ved ensidig korndyrking. Kombinasjonen av etterspørsel og agronomiske faktorer tilsier at det bør stimuleres til økt dyrking av oljevekster og erter.

Omfanget av mykotoksiner særlig i havre har vært et problem noen sesonger nå. En har måttet overlagre havre med høyt innhold av mykotoksiner. Lageret vil være tømt og etterspørselen etter havre har tatt seg opp etter at prisen er redusert.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener målprisen for mathvete og matrug må økes med 20 øre/kg, og bygg og havre med 19 øre/kg.

Prisen for oljefrø og erter heves med 40 øre/kg. For disse råvarene heves prisnedskrivingstilskuddet tilsvarende (med 40 øre/kg) for å stimulere til økt produksjon og forbruk.

Avsetning av norsk korn er avhengig av lønnsomheten i norsk matmelindustri og husdyrproduksjon, og deres avsetningsmuligheter i det norske matvaremarkedet. Med bakgrunn i innspill fra markedsregulatorene registrerer vi at det er store utfordringer for husdyrprodusenter å ta ut både en kostnadsvekst og en inntektsvekst i markedet. Økte fôrkornpriser vil isolert sett føre til økte kostnader for husdyrholdet gjennom høyere kraftfôrpriser. **Forhandlingsutvalget i Norges Bondelag mener derfor at husdyrprodusenter skal avlastes kostnadsvekst gjennom økte priser på korn som de ikke klarer å ta ut i markedet på sine sluttprodukter.** Dette kan prinsipielt gjøres på ulike måter:

1. Øke prisnedskrivingstilskuddet
2. Etablere et grunntilskudd for korn, og erstatte deler av målprisøkningene med et grunntilskudd
3. Etablere grunntilskudd for melk, kjøtt og egg

For forhandlingsutvalget er det viktig med balanse mellom korn og kraftfôrpris. De ulike produksjonene må ivaretas slik at kornprodusentene gis muligheter for å hente ut en større verdi for hvert kilo produsert korn, samtidig som husdyrholdet også gis muligheter for inntektsvekst. **For både melk, egg og svinekjøtt har vi foreslått noe sterkere målpris-økninger enn anbefalingene fra markedsregulator. Dette må sees i sammenheng med forslaget om økte fôrkornpriser. I tillegg vil Jordbrukets forhandlingsutvalg øke prisnedskrivingstilskuddet med 9 øre/kg. For storfe og fjørfe som det ikke er målpriser på, forutsetter vi at omsetningsorganisasjonene tar ut kostnadsveksten i markedet.**

Til årets kornsesong gjennomførte bransjen et trekk for havre med høyt innhold av mykotoksiner. I gjennomsnitt har dette ført til et gjennomsnittlig trekk for all havre på 5 øre/kg. Mykotoksiner målt i DON inngår ikke som en del av kriteriene for basiskvaliteter. I jordbruksavtalen heter det at *"Prisgrunnlaget er produsentprisnoteringer for basis kvalitet ved et utvalg av mottaksanlegg ved Oslofjorden*", … og videre *"Noteringspris på målprisanleggene skal inkludere alle tillegg og trekk som ikke kan relateres til kornets matkvalitet og fôrverdi."* I år har ikke noteringsprisen på havre inneholdt trekket for høye DON-verdier. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener noteringsprisen også må inkludere trekk for DON-innhold siden dette ikke er en del av basiskvaliteten. Alternativt må mykotoksiner inn som en del av basiskvalitet for havre.**

Forhandlingsutvalget legger til grunn at økte fôrkornpriser, økt prisnedskrivings-tilskudd og økt stedsfrakttilskudd gir grunnlag for en gjennomsnittlig økt kraftfôrpris på om lag 7,5 øre/kg. For produsenter som ikke omfattes av stedsfrakttilskuddet, vil forslaget gi grunnlag for 9 øre/kg økt kraftfôrpris.

Beredskapslager av såkorn

Både tilgang og etterspørsel etter sertifisert (tidligere kalt statskontrollert) såkorn varierer betydelig mellom år. De siste årene har denne variasjonen blitt forsterket da kvalitets-variasjonen på kornet og såkornet har økt. Dette har gitt økt import. Mattilsynet har måttet gi dispensasjon for salg av sertifisert såkorn med redusert i spireevne. Ved fjorårets jordbruks-oppgjør ble det etablert en ordning med tilskudd til beredskapslager av såkorn. Siste vekst-sesong var særdeles krevende, og muligheten for å ta i bruk ordningen i inneværende år vil ikke være tilstede. For 2013 har SLF prognosert med et behov på 1 mill. kroner, med en sats på 60 øre/kg. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre satsen på 60 øre/kg og sette av 1 mill. kroner til beredskapslager såkorn for 2013.**

Økologisk kornproduksjon.
Det vises til kapittel 6.6.

Tilskudd til matkorn
Ved fjorårets jordbruksoppgjør ble tilskuddet til matkorn redusert med 13,2 øre/kg. Tilskuddet utgjør nå 10 øre/kg. Forhandlingsutvalget i Norges Bondelag registrerer at det med ordinær tollsats importeres dansk mel i 2 kg's pakninger til storhusholdningsmarkedet. Dagens tollsats er administrert ned fra 3,19 kr/kg til 1,96 kr/kg.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å opprettholde konkurranseevnen til norsk matmelindustri og bakebransjen. Forhandlingsutvalget ber om at tollsatsen administreres opp, slik at norsk matmel har en beskyttelse. Matkorntilskuddet foreslås opprettholdt på dagens nivå.

Importen av brød og bakevarer innenfor RÅK-ordningen, er dramatisk stor og øker raskt. For å demme opp for videre økning, og sikre avsetningen av norsk matkorn, bør muligheten for å overføre matkorntilskudd til prisnedskrivingstilskudd RÅK-varer vurderes. Bruk av prisnedskrivingstilskudd på særlig utsatte varegrupper, vil kunne gi økt treffsikkerhet i virkemiddelbruken. **Jordbrukets forhandlingsutvalg ber SLF foreta en slik utredning innen 1. januar 2013.**

5.2.2 Storfe

Norsk storfekjøttproduksjon har historisk sett vært drevet i kombinasjon til melke-produksjonen. I Norge valgte man, i motsetning til flere andre land å satse på en ku som kombinerte egenskapene med å være en god melkeku med å gi tilfredsstillende tilvekst på okser til slakt. Etterspørselen av storfekjøtt ble dekket av slakt med opprinnelse i melke-produksjonen. Det var periodevis overproduksjon, med tilhørende markedsregulerings- og produksjonsregulerende tiltak.

Det har vært en stor vekst i ammekutallet og 50 000 ammekyr ble passert i 2004. Det er nå snart 70 000 ammekyr i Norge. Veksten i ammekubestanden har likevel vist seg ikke å dekke opp for fallet i antall melkekyr. Resultatet er en betydelig underdekning av norsk storfekjøtt.

Figuren under viser faktisk over eller underdekning av norsk storfekjøtt fra 2000 og fram til i dag. Det er tatt hensyn til importen innenfor kvoter med ingen eller redusert toll.

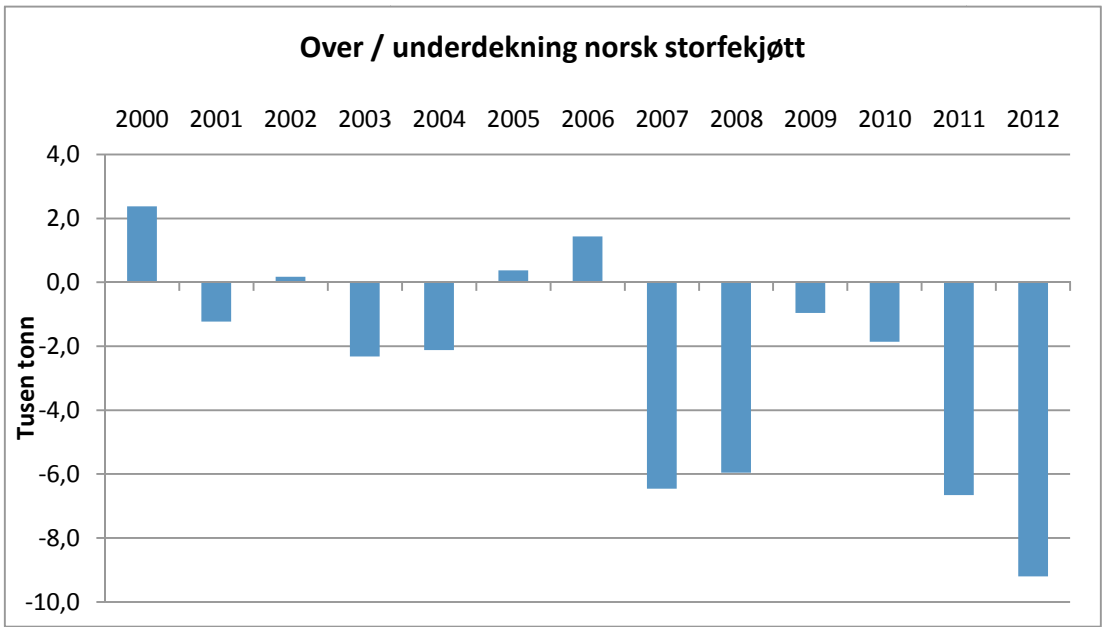

Figur 10. Markedsdekning for storfekjøtt 2000-2012, tusen tonn.

Markedssituasjonen for storfekjøtt har de siste 10 årene vært preget av underdekning, med unntak for to relativt korte perioder med overskudd. Spesielt har underskuddet vært økende de to siste årene. En viktig årsak til dette er at antall melkekuer de siste 10 årene har falt med 50 000 eller 18 prosent, mens antall ammekuer i samme periode har økt med 18 000.

Underdekningen er fylt opp med import, og figuren under viser utviklingen i import i forhold til engrossalget av storfekjøtt.

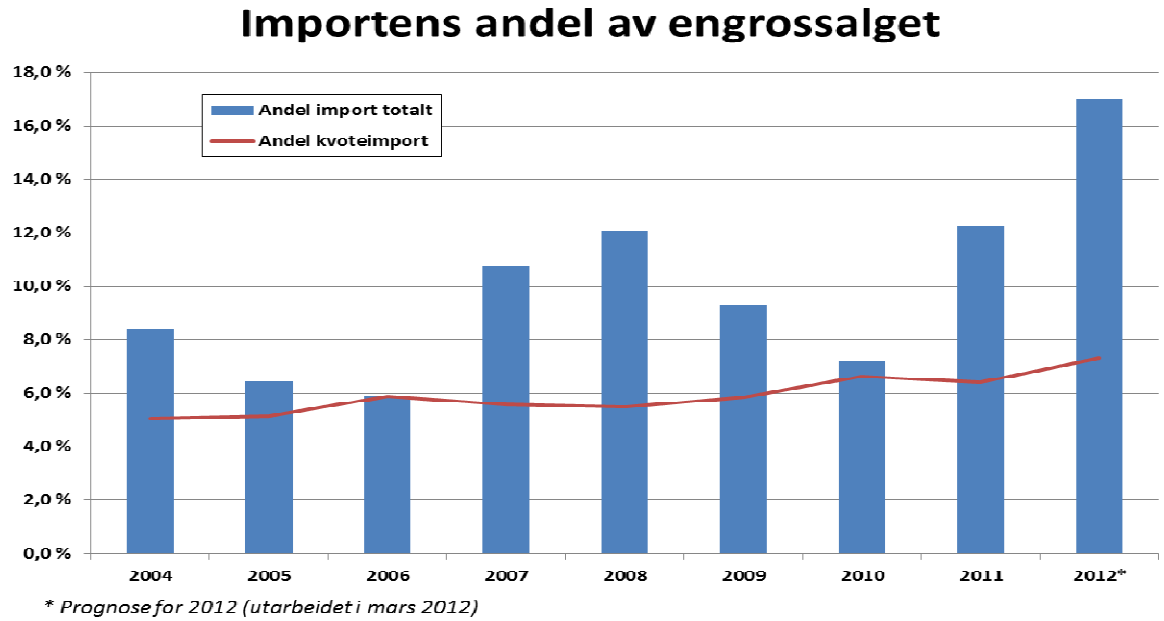

Figur 11. Import av storfekjøtt i forhold til engrossalg

Spesialisert storfekjøttproduksjon er en av produksjonene i landbruket med lavest lønnsomhet. Referansebruksberegningene viser et vederlag til arbeid og egenkapital inkludert effekt av jordbruksfradraget på 204.300 kroner per årsverk for 2010. Gjennom økte tilskudd i de siste jordbruksoppgjørene, viser referansebruksberegningene om lag samme inntektsvekst for denne produksjonsformen som for melk fra 2010 til 2012.

Å sørge for en økonomisk bærekraftig innenlands storfekjøttproduksjon som dekker det innenlandske markedet vil være viktig for å oppnå viktige landbrukspolitiske mål som å:

- Øke produksjonene av varer vi naturlig kan være sjølforsynte med, i stor grad basert på norske råvarer
- Opprettholdelse og drift av jordbruksarealer og kulturlandskap
- Landbruk i hele landet
- Utnytte beite- og arealressurser som ikke kan utnyttes til annen matproduksjon

I landbruks- og matmeldinga pekes det særskilt på underdekningen av storfekjøtt. Det er *"sannsynlig at det er potensial for økt produksjon". Og* videre: *"Å øke produksjonen av produkter fra grasetende dyr i takt med etterspørselen er derfor spesielt viktig for å holde arealene i drift og som grunnlag for økonomisk aktivitet og sysselsetting i mange områder."*

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at de overordnede rammene for landbrukspolitikken legger opp til økt produksjon av storfekjøtt.

Med dagens rammebetingelser er det grunn til å tro at underskuddet av storfekjøtt vil ligge mellom 50.000 til 120.000 ammekyr om 10 år, bl.a avhengig av utvikling i forbruksvekst og melkeytelse. Det vil i så fall innebære et behov for en vekst i antall ammekyr på fra 5.000 til 12.000 dyr per år. Til sammenligning har veksten i ammekutallet siste 10 år vært på 2.000 kyr per år.

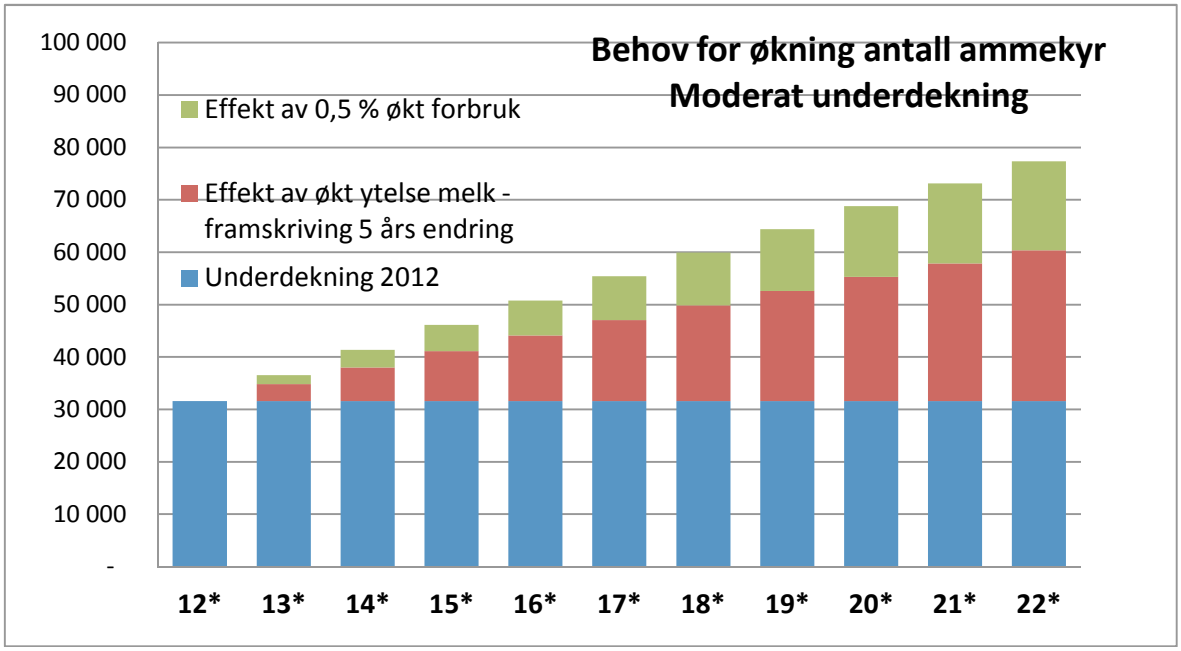

Figur 12. Behov for ammekyr ved moderat framregning av forbruk og melkeytelse. 2012-2022

Ved starten av år 2000 ble nærmere 90 prosent av produksjonen av storfekjøtt gjort i kombinasjon med melkeproduksjonen. Melka bar en vesentlig del av kostnadene i produksjonen, og en kunne i større grad marginalbetrakte kostnadene i kjøttproduksjonen. Nå nærmer kjøttproduksjon i kombinasjon med melkeproduksjon seg 70 prosent av totalen. Skal en få til vekst i kjøttproduksjonen må denne produksjonen bære sine egne kostnader og gi et rimelig utbytte til kjøttprodusenten.

Et taktskifte i storfekjøttproduksjonen, hvor det er behov for en vesentlig grad av nyetablering av ammekuproduksjon, er derfor avhengig av at økonomien styrkes. Størrelsen på denne nyetableringen må kunne sammenlignes med den omstillingen som har skjedd innenfor eggproduksjonen. Omstillingen i eggsektoren viste at dette er mulig, men det må sikres en etableringsøkonomi.

Det tar minst 3 år fra tiltak settes i verk, til det gir effekt på kjøttproduksjonen. Det haster derfor med å iverksette tiltak. Samtidig er det viktig å ha et langsiktig perspektiv på satsingen på økt storfekjøttproduksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at dagens tilskuddsordninger og prisuttak på storfekjøtt gir en betydelig underdekning av norsk storfekjøtt. For å få økt produksjon av storfekjøtt kombinert med en kvalitetsheving, mener forhandlingsutvalget at det må etableres ei ny tilskuddsordning, "tilskudd til storfeslakt" etter modell av lammeslakttilskuddet. Det er et problem med overskudd av storfefett. Fettet har tilnærmet ingen verdi, og eksporteres til en ekstrem lav pris. Tilskuddet må derfor differensieres etter vekt, klassifisering og fett.

Vekt	Klassifisering	Fettklasse	Sats kroner per slakt
Over 250 kg	O eller bedre	Klasse 3 eller lavere	1400
Over 250 kg	O eller bedre	Klasse 3+	700
Over 250 kg	O-	Klasse 3 eller lavere	700
Under 250 kg	O eller bedre	Klasse 3 eller lavere	500

Med disse satsene vil tilskuddet med dagens slaktefordeling omfatte om lag 55 prosent av alle storfeslakt. Det er lagt til grunn halv sats for fettklasse 3+ for å unngå for stort sprang i tilskuddsatser. Det er også gitt tilskudd til dyr under 250 kg, med sats på 500 kroner per slakt, for å ta høyde for økte livdyrkostnader for produsenter av mellomkalv. Det er viktig at også dette markedet dekkes av norskprodusert vare.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende tiltak i storfekjøttproduksjonen:

- **Det settes av 234 mill. kroner til et nytt tilskudd til storfeslakt av god kvalitet etter mønster av lammeslakttilskuddet. Tilskuddet skal ikke omfattes av taket for produksjonstilskudd husdyr.**
- **Driftstilskuddet økes med 30.000 kroner pr foretak i alle soner, og 600 kr/dyr opptil 50 ammekyr.**
- **Utmarksbeitetilskuddet økes med 220 kr/dyr og beitetilskuddet økes med 200 kr/dyr**
- **Tilskudd for avløsning ved ferie og fritid øker med 5,5 %, og toppavgrensingen med 3.700 kroner per foretak til 70.300 kroner**

Referansebruksberegninger viser et inntektsutslag av kravet på 59.000 kr/årsverk for referansebruket med ammekyr.

5.3 Styrking av den aktive bonde

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil prioritere virkemidler som stimulerer den aktive bonde til å produsere mer mat og fôr av god kvalitet. Effektive tiltak er blant annet tilskudd til økt beitebruk, klimatilpasset dreneringstilskudd, sortsutvikling og friskt plantemateriale.

5.3.1 Beitebruk

Beiting av husdyr på inn- og utmark har vært en viktig del av landbrukets ressursgrunnlag i lang tid. Sau og storfe på utmarksbeite høster i dag fôr tilsvarende netto grasproduksjon på ca 1 mill. dekar innmark. Dette har en verdi på ca 800 mill.kr (NILF 2006) som eventuelt måtte vært erstattet med annen type høsting av fôr hvis beiteressursen forsvant.

I Meld. St. 9 (2011-2012) "Landbruks- og matpolitikken", ønsker Regjeringa å styrke bruken av beitearealene i Norge.

> *"Regjeringen legger vekt på bruk av nasjonale ressurser som grovfôr og beite. Beitebruk er en økologisk og økonomisk bærekraftig måte å bruke norske arealressurser til å produsere mat. I tillegg til å bidra til matproduksjon er beitebruk viktig for å nå mål om pleie av kulturlandskap og ivaretakelse av biologisk mangfold. Beitebruk er også en kulturbærer i norsk landbruk, gjennom lange tradisjoner for beiting i utmark og setring".*

Det norske kulturlandskapet og utmarka er preget av beiting. Prosjektet "Økologiske effekter av sauebeiting i høyfjellet" viser at selv et moderat beitetrykk på 25 sau per km^2 hindrer at tregrensa flytter seg oppover. Det er dokumentert at tregrensa er 200 meter lavere i områder med sauebeiting sammenliknet med de inngjerdete kontrollarealene uten beiting. Beitende dyr og levende kulturlandskap er viktig for turistnæringa. Beiting er også viktig for det biologiske mangfoldet. Den norske rødlista som Artsdatabanken la fram i 2010 viser at over 300 truete og nær truete arter har en negativ utvikling på grunn av opphør av beite.

Store rovdyrtap er en trussel for utnytting av utmarksressursene. Rovdyrforliket må følges opp gjennom en forvaltning som sikrer utnytting av beiteressursene i utmark.

Ved jordbruksoppgjøret i 2011 ble det bestemt at det skulle gjennomføres en ekstern evaluering av tilskuddsordningene som har som formål å stimulere til beiting. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) har evaluert beitetilskuddene på oppdrag fra SLF. I evalueringen skriver NILF at beitetilskuddene alt i alt bidrar til mer beiting, men at effekten er relativt liten, spesielt for sauer og lam som trolig uansett ville ha vært på beite. Videre mener NILF at det er tvilsomt om ordningene er nok målrettet, for eksempel er det noe uklart om virkemidlene er ment å støtte beiting generelt eller beiting i utmark spesielt. NILF skriver også at den generelle lønnsomheten i de aktuelle produksjonene må antas å ha innflytelse på det totale dyretallet og dermed indirekte på arealbruken.

Praktisk talt alle sauer og lam går på beite i minst 12/16 uker, og kvalifiserer dermed for beitetilskudd. For kyr (melkekyr og ammekyr) er andelen som fyller dette vilkåret i overkant av 80 prosent, mens den er rundt 55 prosent for andre storfe. For tilskudd til dyr på utmarksbeite er kravet beiting i minst fem uker. Rundt 85 prosent av alle sauer og lam oppfyller dette, mens andelen for melkekyr er rundt 30 prosent og for andre storfe rundt 25 prosent.

Investeringstilskudd til organisert beitebruk.
Investeringsstøtten til organisert beitebruk dekker tiltak som:

- Sperregjerder for å hindre beitedyr å trekke til innmark, boligfelt, veier osv.
- Sanke- og skilleanlegg, sankefeller
- Ferister og bruer dimensjonert for beitedyr
- Saltsteinautomater
- Radiobjeller
- Andre aktuelle tiltak

De i underkant av 900 beitelagene som er med i ordningen organisert beitebruk har 80 % av sauen og 25 % av storfeet på utmarksbeite. Beitelagene sikrer en mer smidig og effektiv beitebruk og er en krumtapp for å nå landbruksmeldingas mål om økt utmarksbeite.

Trøndelag Forskning og Utvikling AS har på oppdrag fra Statens landbruksforvaltning laget en rapport (januar 2012) om bruken av elektronisk overvåkningsutstyr på utmarksbeite. I denne rapporten konkluderes det blant annet med at:

> *"Radiobjeller ser ut til å ha tapsreduserende og dyrevelferdsfremmende effekt, hovedsakelig gjennom muligheten det gir for mer treffsikkert og effektivt tilsyn. Tapsprosenten var høyere blant sauer uten radiobjeller.".*

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det er viktig å stimulere til beiting og bruk av utmarka i framtida. Beitetilskuddene er også en viktig del av inntektsgrunnlaget i husdyrholdet, og vil bidra til å ha dyr i produksjon i beitesesongen. Det er nødvendig med egne tiltak som stimulerer til økt beitebruk. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å styrke beitetilskuddene med over 370 mill. kroner

- Satsene for utmarksbeitetilskudd økes med:
  - 220 kr/dyr for kyr, storfe og hest
  - 75 kr/dyr for sau, lam og geit
- Satsene for beitetilskudd økes med:
  - 200 kr/dyr for storfe m.m
  - 25 kr/dyr for småfe m.m
- Investeringsstøtten til organisert beitebruk økes med 6 mill. kroner til 15 mill. kroner. Av dette øremerkes 4 mill. kroner til investeringer av elektronisk overvåkingsutstyr.

5.3.2 Klimatilpasset dreneringstilskudd

I Norge er rundt 60 % av landbruksjorda avhengig av kunstig drenering. Dreneringsaktiviteten de senere årene har vært lav og dreneringssystemet mange steder er i dårlig forfatning. På 60- og 70-tallet ble det årlig grøftet 120.000 til 140.000 dekar, noe som er dobbelt så mye som det årlige grøftearealet de siste 20 årene. Med en levetid på 30 år, må en anta at store landbruksarealer ikke har tilfredsstillende drenering i dag. Ifølge Statistisk Sentralbyrå har 810 000 dekar behov for drenering. Dette tallet er ventet å øke i tida framover som følge av mer nedbør. Etter 2006 har det i gjennomsnitt blitt grøftet 62 000 dekar årlig.

I kornproduksjonen ser en at sortsfremgangen ikke er realisert i oppnådde avlinger de senere årene, jfr. kapittel 5.2.1. God drenering gir en økning i avlingsnivå og dermed økes også avkastningen av jorda og bøndenes inntekter. Godt drenert jord reduserer dessuten erosjon ved flomtopper. I tillegg vil godt drenert jord bidra til å redusere utslippene av klimagasser fra jordbruket. Landbruket står for 9 % av Norges totale klimagassutslipp, og ca 45 % av Norges totale utslipp av lystgass. Lystgass er en klimagass med en virkning som er nær 300 ganger

større enn tilsvarende mengde CO_2. Gassen dannes blant annet i jord når det blir mangel på oksygen fordi jorda enten er for våt eller tett.

Fjorårets høst demonstrerte tydelig de negative konsekvensene av økte nedbørsmengder. Økende nedbørsmengder i tråd med prognoserte klimaendringer gir ikke bare utfordringer med å høste inn avlingene, men også økt risiko for kjøreskader og jordpakking, og påfølgende negative miljøeffekter. Utviklingen med større og tyngre maskiner forsterker dette ytterligere. Grøfting er en forutsetning for at landbruket skal kunne så og høste avlinger til rette tid med et mer nedbørsrikt klima. Den lave grøfteaktiviteten de senere årene har flere årsaker. Etter at tilskudd til drenering ble tatt bort på slutten av -80 tallet, sank grøfteaktiviteten betydelig. Leiejordandelen har økt sterkt. Grøfting er en langsiktig investering, og det er mindre interessant å investere og legge resurser i leiejord fremfor egen jord. Svak inntektsutvikling i kornproduksjonen kombinert med økte grøftekostnadene er også en forklaringsfaktor for lav grøfteaktivitet. Kapitalmangel kan også være en årsak.

Selv om grøfting gir avlingsøkninger, er lønnsomheten svært varierende avhengig av kostnadene og hva som dyrkes på arealet. Det er også vanskelig å anslå hva man kan forvente av avlingsøking.

Tabell 14. Behovet for meravlinger ved ulike grøftekostnader, levetid og rentenivå. Kg/daa.

		Grøftekostnader i kroner per dekar				
Rentenivå	**Levetid**	**Kr 3000**	**Kr 4000**	**Kr 5000**	**Kr 6000**	**Kr 8000**
5 %,	30 år	82	109	136	163	218
2 %,	30 år	56	75	93	112	149
5 %,	50 år	49	65	81	98	130
2 %,	50 år	40	53	67	80	107

Kilde: Bioforsk.

Tabell 14 viser beregninger av nødvendig meravling av hvete (kg/daa) ved ulike rentenivåer, levetid for grøfter og grøftekostnader ved nygrøfting. Ved fornying av gamle drenssystemer, må en forvente at meravlingene blir mindre.

I jordbruksavtalen for 2009 ble grøfting lagt inn i formålet for rentestøtte. Dette har imidlertid ikke gitt økt grøfteaktivitet. **For å møte behovet for økt matproduksjon og samtidig ivareta klima- og miljøutfordringer, mener Jordbrukets forhandlingsutvalg at det er behov for virkemidler som utløser større grad av grøfting og profilering enn hva som er tilfelle i dag.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg går inn for at grøfting inkluderes som et klimatilpasset tiltak innenfor SMIL-ordningen i form av tilskudd. Gjennom SMIL-ordningen kan grunneier da søke på klimatilpasset dreneringstilskudd som dekker inntil 30 % av godkjent kostnadsoverslag. Bevilgningen til SMIL foreslås derfor økt med 150 millioner kroner til 270 millioner kroner, se kap 6.6.3. Økningen fordeles til fylkene etter antall dekar fulldyrka areal i det enkelte fylke.

SMIL-midlene omfatter både de som er berettiget produksjonstilskudd og andre grunneiere. Over 40 prosent av jordbruksareal er i dag leiejord. Undersøkelsen blant kornprodusentene viste at den leide jorda er dårligst drenert. Ved at også grunneiere som leier bort jorda kan søke på tilskudd i SMIL, vil dette stimulere til at også leid areal vil bli drenert.

5.3.3 Utvikling av plantemateriale

Norsk landbruk er helt avhengig av friskt plantemateriale og et godt sortsutvalg. Innen de fleste hagebruksvekstene er det mangel på sorter som kan sies å være attraktive nok, både for forbrukeren og dyrkeren. Samtidig er dette langsiktig arbeid som gjerne tar 7-8 år før en kan vise at en har en god ny sort.

I kornproduksjonen har vi de senere årene registrert store utfordringer med å få matkvalitet på kornet. Endra klimaforhold gir nye utfordringer i klimarobuste kornsorter. I tillegg ligger det utfordringer å finne sorter som er resistente mot mykotoksiner.

For å produsere mer husdyrprodukter, må det fortsatt utvikles nye sorter som gir gode og stabile grovfôravlinger under et klima i endring. Det har ikke vært noen avlingsøkning de senere årene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å se på alle sider av området "plantemateriale":

1. Sortsutvikling/foredling
2. Sortsutprøving
3. Oppformering og utvikling av friskt plantemateriale av god kvalitet

Ved fjorårets jordbruksavtale ble tilskudd til Graminor flyttet inn på jordbruksavtalen sammen med nordisk privat-offentlig partnerskap for frø-foredling (Nord-Gen).

Graminor har ansvar for å drive planteforedling, sortsrepresentasjon og prebasisavl for å sikre norsk jord og hagebruk tilgang på klimatilpasset, variert og sykdomsfritt sortsmateriale. Selskapet har foredlingsprogrammer innen korn, poteter, engvekster, frukt og bær. Graminor får ikke dekket kostnadene som ligger i foredlingen av disse vekstene gjennom markeds-inntektene. For økt tilgang på klimatilpassede sorter med økt ytelse innen korn og engvekster kreves det økt ressurstilgang. Det er begrenset hvor mye av dette som kan tas fra markedet uten at det får negative konsekvenser for bøndene som bruker materialet. Graminor er innstilt på å sette i gang foredling av 2-rads bygg under forutsetning av finansiering. Dette vil gi bedre tilgang på klimatilpassede byggsorter i framtida. Dette krever en årlig kostnad på 2,5 mill. kroner årlig de nærmeste årene.

Bevilgningen til statskontrollert settepotetavl over jordbruksavtalen er på 6,54 mill. kr. i 2012. Formålet er å bidra til høy bruk av statskontrollerte settepoteter av god kvalitet. Grøntsektoren er helt avhengig av en god rådgivningstjeneste, friskt plantemateriale og et godt sortsutvalg innen frukt, bær og potet som forbrukerne vil ha. Friskt plantemateriale som utgangspunkt legger til rette for en produksjon med lite bruk av plantevernmidler. Dette er ekstra viktig i produksjoner der en mangler effektive bekjempelsesmetoder mot mange skadegjørere. For 2012 er det satt av 10 mill. kroner til utvikling av plantematerialet av hagebruksvekster for å sikre at frukt-, bær- og blomsterprodusenter får tilgang til friskt, klimatilpasset og sortsekte plantemateriale.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forslår at:

- **bevilgningen til utvikling av friskt plantemateriale til hagebruksvekster økes med 1,7 mill. kroner.**
- **bevilgningen til statskontrollert settepotetavl økes med 1 mill. kroner**
- **bevilgningen til Graminor økes med 2,1 mill. kroner**
- **bevilgningen til NorGen videreføres med 1,2 mill. kroner**

5.4 Investeringer i landbruket

Det er et stort investeringsbehov i landbruket i årene fremover. Svak lønnsomhet i jordbruket over lengre tid, har ført til at nødvendige investeringer i driftsapparat har blitt utsatt. Dette har ført til et kritisk investeringsetterslep i næringa. På 70- og 80-tallet ble det foretatt store investeringer i driftsbygninger og driftstilbehør. Den tekniske levetiden for mange av disse investeringene er utløpt for flere år siden. I tillegg til dette har flere krav fra myndighetene ført til at det er behov for betydelige investeringer i landbruket nå.

I Innstilling fra næringskomiteen om landbruks- og matpolitikken Innst S 234 (2011-2012) heter det:

> *"Komiteen deler det syn som fremkommer i meldingen på at økte investeringer er nødvendig for å fornye driftsapparatet, bedre lønnsomheten, øke produktiviteten, og for å sikre god dyrevelferd og HMS. Gode investeringsordninger har stor betydning for rekruttering til landbruket og for å nå målsettingene om økt matproduksjon og et landbruk over hele landet. "*

Jordbrukets forhandlingsutvalg er enig i at investeringsvirkemidlene må styrkes for å stimulere til rekruttering og økt matproduksjon.

5.4.1 Fylkesvise BU-midler

De fylkesvise Bygdeutviklingsmidlene er et svært viktig virkemiddel for å fremme investeringer i landbruket. Disse midlenes omfang, utforming og innretning har stor betydning for utviklingen av strukturen og fordelingen av produksjonen i norsk landbruk. Hvordan disse midlene innrettes og tildeles, står derfor sentralt i hvordan norsk landbruk vil utvikle seg framover.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er helt avgjørende at økonomien innen de enkelte produksjoner er på et slikt nivå at en er i stand til å bære nåværende og framtidige investeringskostnader. Dette er ikke tilfelle i dag. I tillegg til en generell bedring i økonomien i de ulike produksjoner krever Jordbrukets forhandlingsutvalg at:

- **De fylkesvise BU-midlene økes med 26,0 mill. kr fra 503 mill. kr til 529 mill. kr. Av dette økes de bedriftsrettede midlene med 26 mill. kroner til 469 mill. kr, mens utviklings- og tilretteleggingsmidler opprettholdes med 60 mill. kr.**

Forhandlingsutvalget forutsetter at faglagene har reell innflytelse på utformingen av de regionale strategiene og bruken av midlene. Dette skal også gjelde prioritering/fordeling av utviklings-og tilretteleggingsmidlene.

5.4.2 Rentestøtte

Rentestøtteordningen er en god ordning som er spesielt viktig for å bedre den økonomiske situasjonen for bruk med store investeringer. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår ingen endringer i ordningen.**

5.4.3 Fondsavsetning med skattefordel

Landbruket har betydelige utfordringer knyttet til investeringer i jord og bygninger for å fornye driftsopplegget og imøtekomme miljøkrav. Investeringer i miljøtiltak kjennetegnes ved at de i liten grad vil øke inntjeningen og bedre driftsresultatet. Det er derfor viktig at en har

mulighet til å sette inn virkemiddel som bidrar til å redusere den økonomiske belastningen ved investeringen. Målet om økt matproduksjon forutsetter økt produksjonskapasitet. En fondsavsetning for jordbruket etter mønster av skogfondet vil være et målrettet og treffsikkert virkemiddel.

I tillegg til at ordningen kan benyttes til investeringer i driftsapparatet, vil det også kunne fungere som en inntektsutjevnende ordning. Ordningen kan også styrke bondens muligheter for å takle økonomiske utfordringer knyttet til år med avlingssvikt. For å unngå at avsatte midler blir stående på fondet som "død" kapital, kan det legges inn krav om at avsatte midler maksimalt kan ligge i fondet i for eksempel 10 år.

Erstatning ved ekspropriasjon av jord bør også kunne avsettes til et slikt fond. På denne måten vil en gjennom ordningen med skattefordel kunne stimulere til at større deler av gevinsten reinvesteres i gjenværende driftsapparat/arealer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en ordning med investeringsfond med skattefordel må innføres for landbruket, og ber Regjeringa fremme forslag om dette i forbindelse med Statsbudsjettet.

5.5 Rekruttering til landbruksnæringa

For å øke matproduksjonen basert på norske ressurser, må næringa tiltrekke seg engasjerte og dyktige næringsutøvere. Det er mange faktorer som påvirker rekruttering til landbruket, men gode inntekts- og investeringsmuligheter er sammen med gode, fleksible velferdsordninger overordnede faktorer. Det er derfor helt avgjørende at næringa gis rammevilkår som gir muligheter for å redusere inntektsforskjellene til andre grupper i samfunnet vesentlig.

Kapitalinnsatsen bak hver arbeidsplass er økende, og er mye høyere enn for de fleste andre enkeltpersonforetak. Finansieringsordningene må bedres betydelig. Som selvstendige næringsdrivende er sikkerhet ved sykdom, svangerskap og fødsel svært viktig ettersom inntektsbortfallet i slike sammenhenger kan bli dramatisk.

Både næringa og myndighetene er opptatt av rekruttering, og ulike virkemidler er over tid etablert. Som eksempel er investeringsvirkemidlene utformet slik at de stimulerer til generasjonsskifte.

Dagens ungdom har langt flere valgmuligheter enn tidligere generasjoner, og holdningene til å prioritere familietradisjonene er endret. Det er viktig å øke fokus på tiltak og virkemidler som øker rekrutteringen til landbruket. Mellom annet bør lettelser i skatter og avgifter vurderes. Gjeninnføring av det generelle fritaket for gevinstbeskatning ved omsetning av landbruks-eiendommer vil dempe prisutviklingen på landbrukseiendommer. Fritak for dokumentavgift vil bidra til reduserte kostnader ved overdragelsen. En utvidelse av ordningen med bolig-sparing for ungdom til også å gjelde kjøp av næringseiendom, kan være et viktig bidrag til økt egenkapitalfinansiering.

Oppstartstilskudd

Det er mange utfordringer knyttet til å øke rekrutteringen til jordbruket, og gjennomsnittsalderen for nye brukere er høy. Ifølge Statistisk Sentralbyrå er snittalderen for folk som overtar en landbrukseiendom 50,7 år. I de tre nordligste fylkene er snittalderen 55 år.

Sviktende rekruttering til jordbruket er ikke et særnorsk problem. EU er i gang med en revisjon av den felles landbrukspolitikken (CAP), og ett av forslagene som ligger til behandling hos medlemslandene og Europaparlamentet er direkte støtte til unge bønder. I EU er 2/3 av bøndene over 55 år. For å sikre rekrutteringen til jordbrukssektoren, er det foreslått å innføre et oppstartstilskudd til bønder under 40 år, og tilskuddet skal gjelde de første 5 årene etter overtagelse. De unge bøndene vil med dette forslaget få et tillegg på 25 % av sin basisutbetaling av tilskudd. Det øvre taket for denne støtten er satt til maksimumsutbetalingen for det gjennomsnittlige gårdsbruk i hvert medlemsland.

Ved overtagelse av gårdsbruk vil likviditeten ofte være en stor utfordring den første tida. For å styrke økonomien for nye eiere ved generasjonsskifter i jordbruket, foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg at det innføres et oppstartstilskudd til nye brukere i jordbruket på 30 000 kroner som et engangsbeløp.

For å få oppstartstilskuddet må følgende kriterier være oppfylt:

- Søkeren må være under 35 år
- Tilskuddet gis kun til enkeltpersonsforetak, kontrollert opp mot at det foreligger et tinglyst skjøte på eiendomsoverdragelse
- Søkeren må oppfylle de generelle kravene for å få produksjonstilskudd
- Søkeren skal ikke ha søkt om produksjonstilskudd i jordbruket tidligere
- Dersom en person står oppført som eier/driver av flere enn ett foretak, har denne personen ikke rett på mer enn en utbetaling av oppstartstilskuddet

I 2011 var det 1849 nye søkere til produksjonstilskudd til i jordbruket. Med utgangspunkt i at om lag 700 av disse er under 35 år, vil tilskuddet gi et årlig behov på 21 mill. kroner.

<u>Oppsummert rekruttering</u>

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til de ulike forslagene i årets krav som særlig vil virke positivt for rekrutteringen til næringa, og vil spesielt fremheve kravene om:

- **Økte inntektsmuligheter med om lag 50.000 kroner per årsverk etter at kostnadsveksten er dekket inn**
- **Etablering av et oppstartstilskudd med 30.000 kroner til nye brukere under 35 år. I tillegg legges det bedre til rette for tidligere overdragelse gjennom økte satser i tidligpensjonsordningen med 10.000 kroner per ytelse.**
- **Økning i investeringsvirkemidlene til tradisjonelt landbruk med 30 mill. kroner og forslaget om etablering av et investeringsfond**
- **Fleksibelt uttak av fødselspenger i avløserordningen**
- **Ikke avkorting av avløserutgifter ved sykdom mot sykepenger fra lønnsinntekter**
- **Økte satser i tilskuddet til avløsning ved ferie og fritid utover generell lønnsvekst og ikke avkorting av tilskudd etter inntekt utenfor gårdsbruket**
- **Nyetableringskvoter i melkeproduksjonen på 5 mill. liter**

6 Andre saker

6.1 Andre husdyrproduksjoner enn storfekjøtt

6.1.1 Melkeku

Meld. St. 9 (2011-2012) "Landbruks- og matpolitikken" framholder at det er et mål å øke den landbaserte matproduksjonen. Dette skal i stor grad skje ved å bedre utnytte de nasjonale ressursene som grovfôr og beite. Kraftfôrprosenten registrert i husdyrkontrollen har økt fra 37,1 pst. i 2004 til 41,9 pst. i 2011. I samme periode har prosentandelen av fôret til melkekua hentet fra beite sunket fra 16,5 pst. i 2004 til 11,0 pst. i 2011. Dette betyr en lavere utnyttelse av grovfôrressursene. Da vi allerede har en stor import av kraftfôrråvarer, reduserer dette også landets evne til å produsere mat basert på norske ressurser. Melkeproduksjonen har i likhet med andre deler av landbruksnæringen fått merke kostnadsøkningen, både på kraftfôr og grovfôrsida. I følge Tine har grovfôrkostnaden økt med 50 pst. i tidsrommet 2000-2010. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil stimulere ytterligere til økt bruk av grovfôrressursene, både på inn- og utmark.**

I perioden 1999 til 2012 har antall melkekyr gått ned med over 25 pst., fra **318 114** til **237 432, i følge SLF. Fra 2001 til 2011 har antall foretak med melkekvote nærmest blitt halvert fra** 20 177 til 10 849 foretak, mens disponibel kvote har holdt seg stabil med henholdsvis 1 604 og 1 615 mill. liter melk. Gjennomsnittskvota per foretak har følgelig doblet seg, og var i 2011 på 148 846 liter. Kvoteoppfyllingsgraden har de siste årene sunket med 1 pst. per år. I 2011 var den nede på 89,6 pst. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er særdeles viktig at nedgangen i antall melkeprodusenter bremses kraftig for å opprettholde produksjonen i hele landet. Dette for både å utnytte naturressursene, og for å sikre sjølforsyningsgraden med en voksende befolkning. En styrking av drifts-tilskuddet vil være et viktig tiltak for å ta vare på også de mindre melkebrukene.**

Melke- og storfekjøttproduksjonen står for 40 prosent av produksjonsinntektene i jordbruket. Sammen med geit og sau, er beitende storfe også avgjørende for å opprettholde et levende kulturlandskap med høyt biologisk mangfold, noe som er verdifullt for både turistnæring og fastboende. Særlig i distriktene er denne produksjonen viktig for bosettinga, og genererer arbeidsplasser, både direkte i produksjonen og indirekte gjennom etterspørsel av varer og tjenester. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å styrke økonomien i melkeproduksjonen, slik at flere foretar investeringer og at den yngre generasjonen velger å satse på ei framtid som melkeprodusenter. Melkeproduksjonen er viktig for hele norsk landbruk, og selve ryggraden i distriktslandbruket.**

<u>Nyetableringer</u>

Kvoteordningen er et godt virkemiddel for å styre produksjonen mot etterspørselen. Mange produsenter har ønske om å utvide produksjonen. En negativ konsekvens ved kvotesystemet er at melkenæringa har vært relativt lukket, og rekruttering har i all hovedsak skjedd gjennom generasjonsskifte på bruk med melkekvote.

Det er viktig at det er mulighet for å etablere seg også uten å måtte erverve et bruk med kvote. I ny kvoteforskrift er det åpnet opp for å kunne kjøpe melkekvote på det frie markedet også for de som ikke har kvote fra før av. I fylker med stor etterspørsel etter kvote, vil prisen for kvote være høy. Dette gjør det vanskelig å starta opp særlig for unge i etableringsfasen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å sette av 5 mill. liter av den statlige oppkjøpte kvoten med prosentvis likt bidrag fra alle fylker. Forhandlingsutvalget foreslår å videreføre regelverket en hadde i 2010 med maksimum 150.000 liter pr søker, og en prioritering av søkere med landbrukseiendommer i næringssvake områder, rovdyrutsatte områder og søkere under 35 år. I tillegg ønsker forhandlingsutvalget å prioritere områder med stor erosjonsrisiko.

For å redusere kostnadene for aktive melkeprodusenter foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg å redusere den statlige kvoteprisen med 1 kr/liter til 2,50 kroner/liter.

6.1.2 Geit

Melkeproduksjonen er hovedinntekta til geitbruket. I 2011 var det bare 376 produsenter som søkte tilskudd til melkegeit. Disse hadde ei gjennomsnittskvote på omtrent 61 500 liter. For ti år siden var de tilsvarende tallene 650 produsenter og en gjennomsnittskvote på omtrent 35 000 liter. I perioden 2001 til 2011 har den totale geitmelkkvota ligget stabilt på 23 mill. liter. **Jordbrukets forhandlingsutvalg er bekymret for produksjonsmiljøene innen geitmelk.**

Geit er i likhet med ku og sau en god kulturlandskapspleier og **Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker derfor en økning i beitetilskuddet på småfe. Beitetilskuddet er også et viktig bidrag for å dekke kostnader til beiting.**

Det gis ikke husdyrtilskudd for påsatte unggeiter, påsettkje. I eksempelvis Buskerud tar ikke Tine i mot geitmelk i månedene desember og januar. Følgelig vil det ikke være behov for geitmelk før februar og kjeinga skjer da månedsskiftet januar/februar. I snitt vil da 1/3 av besetningen ikke være tilskuddsberettiget ved telledatoen i januar.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at husdyrtilskuddet utvides til å omfatte påsettkje over 9 måneder. Forslaget innebærer at en teknisk må justere intervallet for antall med 33 %, slik at tilskudd gis for 1-165 melkegeit/påsettkje, og 166-330 melkegeit/påsettkje.

Det ligger en utfordring i en langsiktig markedsbalanse for geitmelk. Det er forventet at det vil bli produsert ca 19,2 mill. liter geitemelk i 2012, noe som betyr et lite overskudd i forhold til forbruket. Tine har tro på økt forbruk av geitmelkprodukter i tida framover, blant annet som følge av økt markedsaktivitet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker fortsatt fokus på melkekvalitet og at melka kan nyttes til salgbare produkt, og er tilfreds med at Tine setter et sterkt fokus på produktutvikling og etterspørselsstimulerende tiltak.**

6.1.3 Sau og lam

Saueholdet har hatt en god inntektsutvikling de senere årene, men fortsatt ligger sau lavt inntektsmessig, jfr. referansebrukene. Saueholdet er ei viktig næring for å opprettholde kulturlandskapet i distriktene gjennom aktiv beiting i inn- og utmark. Om lag 85 prosent av all sau og lam er på utmarksbeite. **Jordbrukets forhandlingsutvalg er opptatt av å utnytte utmarksressursene. Vi ønsker derfor å stimulere sterkere til beiting for sau og lam i utmarka.**

Lammeslakttilskuddet inngår i dag i taket for produksjonstilskudd husdyr. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at dette tilskuddet ikke lenger underlegges taket.

6.1.4 Gris

Svinenæringa er en viktig del av norsk landbruk. Svineproduksjonen utgjør store volumer med stor betydning for slakteriene. Den norskavlede grisen er utviklet for å utnytte norskprodusert korn, og er det dyreslaget som har lavest importandel i kraftfôret.

Prognosene viser at vi er i en overproduksjonssituasjon, og prisene ligger under målpris. Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at økonomien i svinekjøttproduksjonen ved dette oppgjøret i all hovedsak bedres ved økning av prisene i markedet. Vi har forslått en økning i målprisen på 60 øre/kg, der det er tatt høyde for en kompensasjon tatt ut i markedet for økte kraftfôrpriser.

Det er betydelig småskalaulemper i svineproduksjonen. Det er viktig å ivareta de mindre svineprodusentene, særlig for å ha svineproduksjon i distriktene. **Jordbrukets forhandlingsutvalg går inn for å øke husdyrtilskuddet for de første 35 avlspurkene.**

6.1.5 Kylling

Engrossalget er prognosert å øke med 3 % i 2012. Lageret er tømt, og i løpet av året er det ønskelig at lageret økes med 850 tonn. For å møte dette, bør produksjonen øke med 6 %. Fra 2012 er det en ny tollfri importkvote fra EU på 800 tonn kylling, og med det underskuddet som er i markedet vil importkvoten trolig bli tatt inn i første halvår.

Kylling har ikke målpris. **Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at engrosprisene kan økes slik at kostnadsveksten dekkes inn og at det oppnås en inntektsvekst.**

6.1.6 Hjort

Hjorteoppdrett er i vekst med 83 oppdrettere, og har utviklingspotensial. Markedet responderer godt på produktene. Næringa utnytter beiteressursene godt, holder kulturlandskapet i hevd, bidrar til lokal verdiskaping og sysselsetting i distriktene, og er et godt supplement til tradisjonelt husdyrhold. Det er grunn til å anta at arealet på mange av hjortegårdene ville grodd igjen dersom det ikke ble drevet hjorteoppdrett der.

Hjorteoppdrett trenger daglig tilsyn, med fôring, gjerdekostnader og behov for maskinpark. I tillegg trengs det håndteringsanlegg for slakting. Alternativet til norsk produksjon er import. Hjorteoppdrettere gis i dag tilskudd som andre husdyr med unntak av husdyrtilskudd og beitetilskudd i utmark.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å innføre husdyrtilskudd til dyr over 1 år på 750 kr per dyr. Dette krever en bevilgning på ca 5,8 mill. kroner.

6.1.7 Hest

Tilskudd til unghest under 3 år økes med 200 kroner per hest.

6.1.8 Egg

Det er prognosert et overskudd av egg i 2012. Prognose for første halvår 2013 viser et økende overskudd, og en ubalanse for halvåret på hele 1.000 tonn.

Omstillingen i eggnæringen er gjennomført, og usikkerheten knyttet til overgangsfasen er tilbakelagt. Markedsbalansen for egg er likevel skjør, og det skal få nyetableringer til utover det som ligger i prognosen før det blir økt overproduksjon. I vurdering av målprisøkning må det tas hensyn til at det er få etableringshindre for nye produsenter. Samtidig har de aller fleste nåværende produsenter nylig investert i nye anlegg, og en må derfor forvente at de har behov for å holde en jevn og høy produksjon i mange år framover.

Målprisen for inneværende avtaleår vil bli tatt ut.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at målprisen for egg økes med 0,35 kr/kg.

6.1.9 Birøkt

Binæringa produserer honning med utgangspunkt i naturressurser i utmarka og landbruket. Næringa generer betydelige verdier for norsk landbruk gjennom pollinering av frukt, bær og oljevekster; verdien av dette arbeidet anslås å utgjøre 150 mill. kroner. Birøkt bidrar også til pollinering av ville vekster og er dermed med på å opprettholde artsmangfoldet.

Norge har gode forutsetninger for birøkt og næringa egner seg godt som en distriktsbasert tilleggsnæring. Bier er helt nødvendig for å sikre gode avlinger av nyttevekster som frukt, bær og oljevekster. Arealet av norske nyttevekster tilsier et behov for rundt om 70 000 bikuber. Tall fra Norges Birøkterlag viser en klar tilbakegang i antall bikuber i Norge. Den næringsrettede delen av birøkternæringa omfatter ca 30 000 kuber av landets 50 000 kuber. Fra 2009 har det vært en nedgang på 15 % i antall kuber som det er søkt produksjonstilskudd for.

For å dekke markedets behov for honning, er en avhengig av import. Dette ivaretar imidlertid ikke pollineringsbehovet. Norsk honning klarer ikke å konkurrere prismessig med importert honning, også når honning importeres med full toll. I dag er man derfor helt avhengig av markedets preferanse for norsk honning. Også for honning er det viktig å utnytte handlingsrommet i tollvernet.

Rekruttering er utfordrende for næringa. Gjennomsnittsalderen hos norske birøkter er over 60 år. Næringa har tatt initiativ til å øke rekrutteringen til næringsrettet birøkt. Å bedre økonomien i næringa vil være vesentlig for å snu den negative trenden i norsk honningproduksjon.

For å sikre rekruttering og et tilstrekkelig antall kuber fremover, vil det også være avgjørende at flere i landbruket kan ha birøkt som en tilleggsnæring. I dag er innslagspunktet 25 kuber for produksjonstilskudd, men som ny i næringa er det krevende å starte opp med så mye som 25 kuber. Et effektivt tiltak vil derfor være å åpne for at de som søker produksjonstilskudd ellers i landbruket kan få produksjonstilskudd allerede fra første kube. For 2010 ville en slik praksis ha gitt en økning i utbetalt produksjonstilskudd på 0,3 mill. kroner, dersom en antar at de som fikk avslag på søknad om kubetilskudd representerer birøktere med færre en 25 kuber, men som ellers er tilskuddsberettiget i landbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å styrke kubetilskuddet med 100 kr/kube og at kubetilskuddet utbetales fra første kube forutsatt at foretaket er berettiget produksjonstilskudd.

6.1.10 Oppsummert andre husdyrproduksjoner enn storfekjøtt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker å styrke økonomien i andre husdyrproduksjoner enn storfekjøtt gjennom at:

- Driftstilskuddet for melkeku og geit økes med 30.000 kroner per foretak i alle soner.
- Husdyrtilskuddet økes med:
    - 413 kroner per melkeku for intervallet 1-16 kyr, 175 kr per ku for intervallet 17-25 kyr og 75 kroner per ku for intervallet 26 til 50 kyr
    - 120 kroner per sau i intervallet 1-50, 90 kroner per sau i intervallet 51-100 sau, 50 kroner per sau i intervallet 101-200 sau og 20 kroner per sau i intervallet 101-300 og for utegangersau 1-300.
    - 100 kroner per avlsgris for inntil 35 avlsgris i alle soner
    - 100 kroner per bikube, og det gis tilskudd for første kube for de som er berettiget produksjonstilskudd
    - Det åpnes for å gis tilskudd for påsettkje over 9 måneder. Det er lagt inn tilsvarende om lag 15 % økning i tilskuddet.
    - Det etableres husdyrtilskudd for hjort med en sats på 750 kroner per hjort over 1 år.
    - Tilskudd til unghester under 3 år økes med 200 kroner
    - Tilskudd til lammeslakt økes med 15 kroner per slakt for kvaliteten O eller bedre. Tilskuddet avgrenses ikke av taket for produksjonstilskudd
- Satsene for utmarksbeitetilskudd økes med
    - 220 kr/dyr for kyr, storfe og hest
    - 75 kr/dyr for sau, lam og geit
- Satsene for beitetilskudd økes med
    - 200 kr/dyr for storfe m.m
    - 25 kr/dyr for småfe m.m
- Distriktstilskuddet for melk styrkes med 62 mill. kroner ved at satsene øker med:
    - 2 øre/liter i sone B
    - 4 øre/liter i sone C
    - 6 øre/liter i sone D til J
- Distriktstilskuddet for kjøtt styrkes med 15 mill. kroner ved at satsene for storfe- og sau/lammekjøtt øker med:
    - 50 øre/kg i sone 3 til 5
- Tilskudd til ull økes med 2 kroner per kilo
- Prisnedskrivingstilskuddet for korn til kraftfôr økes med 9 øre/kg
- Avløsertilskuddet for ferie og fritid økes med 5,5 prosent og taket økes med 3.700 kroner til 70.300 kroner

Referansebruksberegningene viser et inntektsutslag av kravet for brukene med:

- Kumelk på 42.500 til 56.000 kroner per årsverk.
- Geitmelk på 46.500 kroner per årsverk
- Sau på 36.000 til 53.000 kroner per årsverk
- Svin (og korn) på 25.000 til 27.500 kroner per årsverk
- Egg (og korn) på 31.000 kroner per årsverk
- Fjørfekjøtt (og korn) på 12.500 kroner per årsverk

6.2 Potet, frukt og grønt

Grøntnæringa, inkludert potet, står for nesten 16 % av produksjonsverdien av norsk jordbruksproduksjon. Norske frukt, bær, grønnsaker og poteter blir produsert på en miljøvennlig måte og bidrar med en viktig del av kostholdet.

Det vises til Meld. St. 9 (2011-2012) "Landbruks- og matpolitikken: Velkommen til bords" hvor det signaliseres en offensiv satsing på konsumproduksjon av frukt og bær, og med en målsetting om at konservesindustrien fortsatt bruker norske råvarer.

Grøntsektoren er sterkt presset av importerte varer. Det er derfor viktig at myndighetene administrerer importvernet på en måte som gir maksimal beskyttelse av norsk produksjon. Forhandlingsutvalget forutsetter at Regjeringa følger opp formuleringer om å: *"sikre et importvern som gir beskyttelse gjennom hele verdikjeden og utnytte handlingsrommet for å føre en nasjonal landbrukspolitikk"*.

Det må videre arbeides for at Norge ikke blir et "dumpingland" for utenlandske varer. Et kunstig lavt prisblide vil etablere seg i Norge og ytterligere svekke både produksjons-økonomien og kvaliteten på norske varer.

Grøntsektoren opplever en sterk strukturrasjonalisering der de minste produsentene reduseres raskt i antall. Dette skyldes både intern konkurranse og stort fokus på volum for å klare seg økonomisk. En annen utvikling er sentralisering av produsentene som følge av færre foredlingsanlegg og høye fraktkostnader.

Mangel på plantevernmidler har gitt næringa særlige utfordringer. Alternative bekjempelses-metoder medfører høyere kostnader og krever et høyt kunnskapsnivå.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det må legges til rette for en økning av produksjonen innenfor frukt- og grøntnæringen i tråd med Meld. St. 9 (2011-2012). Forhandlingsutvalget foreslår at det nedsettes ei arbeidsgruppe som får i oppdrag å se på muligheter og tiltak for å øke produksjon og forbruk av norske hagebruksprodukter og opprettholde en variert bruksstruktur. Herunder må fraktordninger innenfor sektoren vurderes, og tiltak for hurtigere fornying av frukttrefeltene.

6.2.1 Målpriser

Grøntsektoren har i lang tid hentet det meste av sine inntekter gjennom markedet og tollvernet er derfor avgjørende. Kostnadsøkningen har tidligere vært tatt ut gjennom økte priser. Jordbrukets forhandlingsutvalg ser nå at økte målpriser alene ikke gir tilstrekkelig mulighet til å bedre inntektsmulighetene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke målprisen med 2,0 % for frukt, bær og grønnsaker. Forhandlingsutvalget er bekymret for utviklingen innen potetproduk-sjonen, spesielt med bakgrunn i fjoråret. Det er derfor nødvendig med en betydelig bedring av økonomien. Forhandlingsutvalget foreslår å øke målprisen for potet med 30 øre per kg.

6.2.2 Avsetningstiltak

Posten består av kollektiv dekning av omsetningsavgift hagebruk på 12,0 mill. kroner og andre avsetningstiltak for hagebruk og potet på 3,9 millioner. Denne posten ble økt med 2 mill. kroner for 2012. I 2010 ble det brukt 8,6 millioner kr til opplysningsvirksomhet og 1,4 millioner til faglige tiltak og produsentrettet rådgivning.

For 2012 har Omsetningsrådet vedtatt følgende bruk av midlene:

1. Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker (OFG) kan anvende inntil 10,6 mill. kr
2. GrøntProdusentenes Samarbeidsråd (GPS) kan anvende inntil kr 700 000
3. Fruktlagerinspektøren kan anvende inntil kr 549 000
4. Økern Torvhall kan anvende inntil kr 220 000.

Arbeidet med produsentrettet rådgivning gjennom GPS er meget viktig for produsentene. Kollektiv dekning av omsetningsavgift går i all hovedsak til opplysningskontoret for norske frukt og grønnsaker.

Opprettelse av "potetinspektør"

Innenfor potetproduksjonen stilles det stadig større krav til kvalitet på sluttproduktet som tilbys forbruker. Innføring av en inspektør vil sikre korrekt avregning, slik at det som avregnes som avrens faktisk går til avrens. En vurdering av de ulike kvalitetene ved sortering bør foregå etter entydige krav. Utarbeidelse av slike krav og oppfølging av disse bør gjøres av en nøytral instans. En inspektør vil også kunne sikre større åpenhet om kvalitetsbedømmelse. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det opprettes en "potetinspektør", tilsvarende fruktlagerinspektøren. Denne foreslås lagt til GrøntProdusentenes Samarbeidsråd og finansieres over avsetningstiltak.**

Oppsummert for avsetningstiltak.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til avsetningstiltak økes med 1,0 millioner kroner.

6.2.3 Distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, grønnsaker og poteter

Tomatproduksjonen møter sterk konkurranse fra import. For å styrke økonomien gis tomat en sterkere økning ved fordeling av satsøkningen på 12 %. Maksimalbeløpet må økes tilsvarende.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår en generell økning av distrikts- og kvalitetstilskuddet til frukt, bær og grønnsaker på 12 %, dvs. med 9,8 mill. kroner.

6.2.4 Prisnedskriving potetsprit og potetstivelse

Satsen for pristilskudd for salg av potetstivelse og videreforedlet potetstivelse til industrien ble økt med 1 krone pr. kg stivelse til kr. 3,50 pr kg ved fjorårets oppgjør.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår en videreføring av satsene.

6.2.5 Areal- og kulturlandskapstilskudd

Potetproduksjonen er kapitalkrevende og forutsetter kostbart spesialutstyr. Selve produksjonen er videre mer kostnadskrevende mht. gjødslingsbehov, investeringer i vanning,

kjølelager og emballasje. En tilfredsstillende produsentøkonomi er helt avgjørende for at produsenter skal satse videre i en bransje med stort investeringsbehov og relativt høy risiko.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende:

1. **Arealtilskuddet for potet økes med 10 kr i alle soner**
2. **Arealtilskuddet for grønnsaker økes med 150 kr pr. daa for 0-80 dekar i alle soner**
3. **Arealtilskudd frukt og bær økes med 250 kr pr daa for 0-40 dekar i alle soner**

6.2.6 Tilskudd til kvalitets og salgsfremmende tiltak

Det vises blant annet til kapittel 5.3.3. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende:**

Tabell 13. Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak, mill. kroner

Ordning	**2012**	**2013**
Tilskudd til produsentsammenslutninger[1)]	0,2[1]	0,1
Opplysningsvirksomhet frukt og grønnsaker og matpoteter	7,5	7,5
Utvikling av plantemateriale - oppformering	10,0	11,7
- Graminor	15,9	18,0
- Nord-gen	1,2	1,2
Kvalitetstiltak settepotetavl	6,5	7,5
Handlingsplan plantevernmidler	10,0	10,0
Tilskudd til premieringsordning økologisk kjøtt	1,0[1]	0,1
SUM	52,3	56,1

1) Ordningene er vedtatt avviklet. Fordi tilskuddet gis for tre driftsår per foretak, foreligger det ansvar på produsentsammenslutninger med 0,2 mill. kroner for 2012 og 0,1 mill. kr for 2013.

Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker (OFG) og produsentrettet rådgivning
Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at midlene fra produsentrettet rådgivning som overføres OFG heretter skal øremerkes norske produkter. Det vises til post 70,11 avsetningstiltak.

Handlingsplan plantervernmidler
Forventede klimaendringer vil trolig skape nye utfordringer med skadegjørere i norsk landbruk. Å ha plantevernmidler som møter utfordringene i et framtidig norsk landbruk er viktig, samtidig som bruken av plantevernmidler holdes på et minimum.

I dag bevilges det 10 mill. kr til handlingsplanen for redusert risiko ved bruk av plantevern-midler, inkludert inntil 2,0 mill. til utprøving av plantevernmidler i småkulturer. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at det er av avgjørende betydning at en har tilgang på godkjente plantevernmidler. Spesielt er dette viktig i de ulike kulturene i frukt-, bær- og grønnsaksproduksjonen. Det er mange kulturer i dag som fortsatt mangler effektive bekjempelsesmetoder mot skadegjørere. Småkulturer utgjør en relativt liten omsetningsverdi og blir ikke prioritert av importørene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen holdes uendret. Midler til utprøving av integrerte bekjempelsesmetoder må prioriteres.

6.2.7 Tilskudd til fruktlager

Tilskudd til fruktlager er på 10 mill. kroner. De tre siste åra har det vært lave fruktavlinger. Dette betyr mindre volum inn til fruktlagra og dermed redusert driftsgrunnlag. Dette har medført en pressa økonomisk situasjon for fruktlagrene. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det bevilges et ekstraordinært tilskudd til fruktlagrene på 2 mill. kroner i 2012. For 2013 økes den ordinære bevilgningen med 1 mill. kroner.**

6.3 Velferd

De siste årene har partene prioritert en økning i satsene for avløsning ved ferie/fritid og sykdom, men fortsatt er det et etterslep fra tidligere år. Når tilskuddene ikke har samme utvikling som lønns- og prisutviklingen, vil verdien av tilskuddet bli dårligere. Resultatet blir mindre fritid og større egenandel ved sykdom. Det er viktig at tilskuddene holder tritt med kostnadsutviklingen ellers i samfunnet.

I Meld. St. 9 (2011-2012) "Landbruks- og matpolitikken" heter det:

> "*Regjeringen vil sikre utøverne i landbruket en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper. Regjeringen vil derfor videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken i landbruket med utgangspunkt i den landbrukspolitikken som er ført etter 2005.*"

6.3.1 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

I 1999 var maksimalt tilskudd på 48.000 kroner. Dette dekket ca 46 dager med ferie- og fritidsavløsning. I dag er maksimal sats på 66.600 kroner, men fordi lønnsutviklinga har vært sterkere enn utviklinga i tilskudd, dekker tilskuddet i dag ca 41 dager med ferie- og fritidsavløsning. Mange andre i samfunnet har i samme periode fått 4 ekstra feriedager.

På telledato er antall purker i en satellitt er lavere enn hos en "vanlig" svineprodusent. Med dagens ordning faller satellittene i purkeringer uheldig ut med hensyn til avløsertilskudd, Dette medfører at satellittene får kun 40-70 pst. av avløsertilskuddene i forhold til tilsvarende produksjon i en vanlig besetning. Purkeringene er en form for spesialisering, der det er estimert at 15 pst. av arbeidet foregår i navet. Rent praktisk kan dette løses ved å benytte en avkryssningsløsning for satellitt i søknadsskjemaet, der systemet konverterer slik at man sidestiller de to produksjonsformene og reduserer avløsertilskuddet med 15 pst.

Tabell 15. Avløsertilskudd for svinebesetninger per i dag, og med ny beregningsmetode

Ant kull/år		**325**	**260**	**195**	**130**	**65**
Satellitt	Antall fødebinger	50	40	30	20	10
	Gjennomsnittlig antall avlspurker	43,75	35	26,25	17,5	8,75
	Avløsertilskudd	46244	36995	27746	18498	9249
Vanlig	Antall avlspurker	111	89	67	44	22
	Avløsertilskudd	66600	66600	66600	46962	23481
Differanse avløsertilskudd mellom vanlig besetning og satellitt (kr)		20356	29605	38854	28464	14232
Prosentvis avløsertilskudd for satellitt i forhold til vanlig besetning		69,4	55,5	41,7	39,4	39,4
Forslag til ny avløsersats for satellitt		56610	56610	56610	39918	19959
Utslag i kroner for satellittene		10366	19615	28864	21420	10710

Kostnaden for å likestille produksjonsformenes avløsertilskudd er på ca 3,7 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det er viktig å ha gode ordninger som sikrer muligheten for regelmessig ferie og fritid. For å få en velferdsutvikling mer på linje med andre i samfunnet, går forhandlingsutvalget inn for at tilskuddsatser og maksimalbeløp økes med 5,5 prosent. Videre mener forhandlingsutvalget at satellitter i purkeringer bør likestilles med vanlig svineproduksjon med hensyn til avløsertilskudd.

6.3.2 Tilskudd til avløsning ved sykdom

Utgiftene til avløsning under sykdom er kr 1 598 per dag. For 2012 er maksimal dagsats 1.300 kroner pr. dag. Dersom landbruksvikaren ikke er tilgjengelig blir bondens egenandel 300 kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener tilskuddet til avløsning ved sykdom må dekke en større andel av avløserutgiftene. Dette er ikke minst viktig for langtidssykmeldte gårdbrukere. Det foreslås derfor å øke maksimal dagsats med 100 kroner per dag til 1.400 kroner pr. dag.

Avkorting av tilskudd ved inntekt utenom bruket

Avløserordningens hensikt og funksjon er å gi tilskudd til gårdbrukere som i en periode ikke har inntektsgrunnlag fra bruket som skaper rettigheter i NAV sin ordning for sykepenger. Dette har både en dyrehelsemessig, en velferdsmessig og en næringsmessig begrunnelse. Ordningen er også viktig for rekrutteringen.

Dersom en gårdbruker har jobb ved siden av gårdsbruket og blir sjuk, samordnes tilskuddet med sykepengene brukeren får eller kunne ha fått fra NAV for jobben utenom bruket. Sykepenger brukeren får fra NAV blir altså trukket i tilskuddet selv om disse ikke refererer seg til inntekten fra gården, men til inntekten utenom bruket. Den økonomiske situasjonen i jordbruket er en viktig årsak til at mange bønder ser må hente inntekter fra arbeid utenfor gården. Dette gjelder mellom annet unge brukere i en etableringsfase og i forbindelse med omstillinger/investeringer på bruket.

Samordningsregelen rammer etter vårt syn kjernen av avløserordningen, nemlig å sikre inntekter i en sykdomsperiode. Nåværende samordningsregel rammer aktive gårdbrukere som gjennom bruk av flere inntektskilder forsøker å få til en virksomhet på bruket. Disse blir dobbelt rammet ved sykdom nettopp fordi de i en slik periode må bruke inntekten fra den ene kilden (jobben) for å holde den andre (gården) i gang gjennom sykdomsperioden.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at sykepenger fra NAV for inntekt utenom bruket ikke skal samordnes med tilskudd fra avløserordningen ved sykdom. Vi har anslått et bevilgningsbehov på 20 mill. kroner.

Fødselspermisjon

Gradering av fødselspermisjon (tidskonto) er per i dag ikke tatt inn i forskriften. Ordningen for foreldrepenger gjennom NAV er modernisert flere ganger ut fra likestillingsmessige forhold og endringer i befolkningens arbeidsmønster. Avløserordningen henger etter på dette området og bør moderniseres i tråd med NAV sine regler.

I rapporten *Tilskudd til avløsning ved sykdom mv (post 78.12) – gradert uttak av foreldrepenger ved foreldre permisjon*, datert 15.2.2012, konkluderer SLF med at tilskudd til avløsning ved fødsel skal kunne ytes når foreldre benytter NAVs ordning med gradert uttak av foreldrepenger ved foreldrepermisjon, og at dette krever endringer i forskrift og retningslinjer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at forskrift om tilskot til avløysing og forvaltningens retningslinjer endres snarest mulig slik at tilskudd til avløsning ved fødsel kan kombineres med gradert uttak av foreldrepenger gjennom NAV.

Arbeidsavklaringspenger

Den nye ordningen med arbeidsavklaringspenger som ble innført i mars 2010 viser seg å slå ugunstig ut for bønder. Mange bønder oppfyller ikke vilkårene i ordningen på grunn av NAVs praktisering av det nye regelverket. På bruk med stort arbeidsomfang får bonden restberegnet arbeidstid på over ½ årsverk, selv om personen på grunn av sykdom er helt ute av stand til å arbeide og må leie inn hjelp til å utføre arbeidet. NAV legger til grunn at en ikke har krav på arbeidsavklaringspenger dersom en har inntektsevne på ½ årsverk. Dette rammer særlig hardt i forbindelse med forbigående helseplager som skal løses gjennom medisinske inngrep og/eller rehabilitering.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at regelverket for beregning av arbeidstid i ordningen med arbeidsavklaringspenger endres slik at bønder med stort arbeidsomfang dekkes bedre av ordningen.

6.3.3 Landbruksvikarordningen

I dag mottar avløserlagene et tilskudd på kr 270 200 per årsverk utført av landbruksvikar. Avløserlagene kan bruke inntil kr 40 000 per årsverk til administrasjon, rekruttering og opplæring. Opplæring og kompetanseheving er kostbart, og dette tar store deler av administrasjonstilskuddet. Det er rimelig å anta at utgifter til opplæring og kompetanseheving for avløsere vil øke i framtida da næringa stadig tar i bruk ny og mer avansert teknologi.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at opplæring av landbruksvikarer ikke utelukkende må finansieres gjennom administrasjonstilskuddet, men også gjennom det øvrige tilskuddet avløserlagene mottar for sine landbruksvikarer.

Ved at maksimal dagsats ved sykeavløsning foreslås økt med 100 kroner pr. dag til1.400 kroner pr. dag, foreslår forhandlingsutvalget å øke egenandelen for brukeren tilsvarende. Dette vil kompensere for avløserlagenes stadig økende lønnsutgifter med nærmere 20.000 pr. årsverk. **Videre mener Jordbrukets forhandlingsutvalg at dagens ordning der avløserlagene må betale tilbake ubenyttede midler til avløsertilskudd, men selv må dekke et eventuelt underskudd, må erstattes med en ordning der avløserlagene disponerer midlene over en treårsperiode.**

6.3.4 Tidligpensjonsordningen

Ordningen med tidligpensjon til jordbrukere har virket siden 1999 med mål om å øke rekrutteringen til næringa. Satsene har blitt endret to ganger, seinest for 4 år siden, da de ble økt til 100.000 kroner for enbrukerpensjon og 160 000 kroner for tobrukerpensjon. Samtidig ble beløpet som kan tjenes uten avkorting blitt fjernet. **Forhandlingsutvalget legger til grunn at også de som mottar tidligpensjon for jordbrukere skal ha en utvikling i sosiale vilkår på linje med samfunnet for øvrig.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke maksimalbeløpene med 10.000 kroner til 110.000 kroner for enbrukerpensjon og 170.000 kroner for tobrukerpensjon.

For å få innvilget tidligpensjon må landbrukseiendommen realiseres. Ektefellen/samboeren kan etter dispensasjon fra Fylkesmannen (forskriftens § 4, 4.ledd) beholde egenselvstendig drevet eiendom. Landbruksmyndighetenes praksis har vært lite smidig, og praktiseringen av reglene bør oppmykes.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at oppmykning kan foretas ved at ektefelle/samboer etter samme bestemmelse kan beholde andel av eiendom den andre ektefellen ikke har hatt inntekter fra, og hvor inntektene heller ikke er brukt som grunnlag for denne ektefellens/samboerens pensjon.

6.3.5 Tilskudd til landbrukets HMS-tjeneste

Det er et viktig mål å unngå skader og ulykker i landbruket. Landbrukets HMS-tjeneste tilbyr bedriftshelsetjeneste, kompetanse, krisebistand, rådgivning og andre HMS-relaterte tjenester til landbruket i hele landet, i samarbeid med godkjente, regionale bedriftshelsetjenester. I 2011 hadde LHMS en omsetning på 35 mill. kroner, av dette var 14 mill. kroner jordbruksavtalemidler, mens 21 mill. kroner medlemskontingent, salg av kurs og tjenester. LHMS koordinerer kampanjen ”Trygghet og overskudd” (2012-2013) som ble vedtatt og delfinansiert gjennom Jordbruksavtalen 2011.

Forhandlingsutvalget viser til at stiftelsens strategiske plan for 2011-2014 legger vekt på utvikling, blant annet er det satt mål om dobling av medlemstallet, økt kursvirksomhet og etablering av sterkere og mer forpliktende samarbeid med andre landbruksaktører. Det legges spesiell vekt på utvikling av samarbeidet mellom LHMS og Norsk Landbruksrådgivning. Det forutsettes en ryddig prosess i forbindelse med forventet sammenslåing med Landbrukets HMS-tjeneste. En fusjon må ivareta og videreutvikle

det tjenestetilbud som i dag eksisterer. En styrking av LHMS' økonomi er nødvendig for å takle økningen i aktivitet og sikre ressurser til utviklingsarbeidet som er nødvendig for nå næringas mål om effektivisering av rådgivningen, samt færre skader, ulykker og yrkeslidelser i landbruket.

I tillegg at det er behov for at det gjennom jordbruksavtalen bevilges midler som styrker mulighetene til direkte å motivere den enkelte yrkesutøver til forebyggende innsats i egen virksomhet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til Landbrukets HMS-tjeneste med 2 mill. kroner til 16 mill. kroner for å sikre nødvendig utvikling og drift.

6.3.6 Oppsummert velferdsordninger

Tabell 16. Oversikt over budsjett 2012, prognose 2013 og krav 2013 for post 78 Velferdsordninger. Mill. kroner

	Budsjett 2012	**Prognose 2013**	**Krav 2013**	**Endring budsjett2012 krav 2013**
78.11 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid	1.156	1.130	1.219	63
78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	177	175	188,5	11,5
78.14 Tilskudd til pelsdyrfôrlag	88	88	88	0
78.15 Tilskudd til øvrige velferdstiltak	69	69	2	2
78.11 Tilskudd til tidligpensjonsordningen	95	93	102	7,3
SUM post 78 Velferdsordninger	**1.585**	**1.555**	**1.669**	**83,8**

6.4 LUF

6.4.1 Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Tabell 17 Innvilgningsramme for LUF for 2011 og2012, samt forslag for 2013, mill. kr.

Ordninger	**2011**	**2012**	**2013**	**Endring**
KSL Matmerk	46,0	48,5	52,0	3,5
KIL	6,0	6,0	6,0	0,0
Rekruttering og kompetanseheving	20,0	20,0	20,0	0,0
Matprogrammet	63,5	60,0	70,0	10,0
Fylkesvise BU-midler	474,5	503,0	529,0	26,0
Bedriftsretta midler	*414,5*	*443,0*	*469,0*	*26,0*
Utviklings- og tilretteleggingsmidler	*60,0*	*60,0*	*60,0*	*0,0*
Sentrale BU-midler	17,0	12,0	16,0	4,0
tilskuddsmidler til nasjonale prosjekter		*3,0*	*8,0*	*5,0*
omdømmemidler		*9,0*	*8,0*	*-1,0*
Innpå tunet	9,0	9,0	4,0	-5,0
Grønt reiseliv	24,0	24,0	19,0	-5,0
Mat langs nasjonale turistveier	*2,0*	*2,0*	*0,0*	*-2,0*
Utviklingsprogram for innlandsfisk	*4,0*	*4,5*	*0,0*	*-4,5*
Skogbruk og Bioenergi	229,0	244,0	259,0	15,0
Helse- og utviklingstiltak sau og geit	20,0	22,0	17,0	-5,0
Friskere geiter	*15,0*	*15,0*	*15,0*	*0,0*
Prosjekt friskere føtter	*0,0*	*2,0*	*2,0*	*0,0*
Beiteprosjektet	*5,0*	*5,0*	*0,0*	*-5,0*
Forskning	48,0	48,0	50,0	2,0
E-sporing	2,0	0,0	0,0	0,0
SUF	3,0	3,4	3,4	0,0
SMIL	115,0	120,0	270,0	150,0
Organisert beitebruk	11,0	9,0	15,0	6,0
Informasjons- og utviklingstiltak, miljø	16,0	16,0	16,0	0,0
Utviklingsprogram for klimatiltak	*6,0*	*6,0*	*6,0*	*0,0*
Utvalgte kulturlandskap	8,0	8,0	8,0	0,0
Verdensarv	3,0	3,0	3,0	0,0
Energi i veksthussektoren		1,0	0,0	-1,0
Beiteareal for gås	3,5			
Utviklingstiltak innen økologisk	44,0	44,0	44,0	0,0
Sum LUF tilskudd	**1162,5**	**1200,9**	**1401,4**	**200,5**

6.4.2 Kapitalsituasjonen i LUF

Det vises til SLFs statusrapport om Landbrukets Utviklingsfond (Rapport nr 3/2012).

Fondskapitalen i LUF består av utestående investeringslån og innskudd i Norges Bank. Utestående investeringslån er ikke likvide, samtidig som det til enhver tid tilligger fondet et betydelig ansvar i form av innvilgede, ikke utbetalt tilskudd/rentestøtte. Ansvaret framkommer ikke i fondets balanse.

For 2012 viser SLFs prognose at likviditetsendringen er negativ med 153 mill.kr, mens prognosen for 2013 viser en negativ likviditetsendring med 57 mill. kr. For å hindre at den likvide fondskapitalen reduseres, må LUF tilføres nye midler.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at fondskapitalen i LUF styrkes med 62.176 mill. kr gjennom disponering av ledige midler, jfr kap 4.2.3.

6.4.3 Styring av programmene under LUF

Under LUF er det flere programmer som er rettet inn mot utvikling og innovasjon i bygdenæringene. Dette gjelder grønt reiseliv, Inn på tunet, bioenergi, lokalmatprogrammet og utviklingstiltak for økologisk landbruk. Disse programmene forvaltes av Innovasjon Norge bortsett fra utviklingstiltak for økologisk landbruk som forvaltes av Statens Landbruksforvaltning. Lokalmatprogrammet har egen styringsgruppe mens de andre programmene har etablert arenaer som kommer med råd til forvatningen om innhold og retning av programmene.

I Meld. St.9 (2011-2012) heter det:

> *"Landbruks- og matdepartementet legger betydelig vekt på god dialog med næringsaktørene, landbruksforvaltningen og virkemiddelapparatet. I den forbindelse vil det bli lagt til rette for kontaktflater og drøftinger som sikrer god dialog om innretning av politikken, både i et helhetlig perspektiv og innenfor avgrensede temaer og problemstillinger. Ved behov vil departementet invitere til dialogmøter for å få innspill fra private og offentlige aktører. Deltakere på møtene vil kunne variere avhenging av innretning. Dialogmøtene etableres til erstatning for dagens faglige møtearenaer (tre, bioenergi, reiseliv, Inn på tunet og økologisk), som avvikles. Dette vil samtidig frigjøre ressurser som kan anvendes til utviklings og innovasjonstiltak."*

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at de faglige møtearenaene nedlegges og at kontakten mellom næring og forvaltning på denne måten blir betydelig redusert. Gjennom de faglige møtearenaene har faglaga fått innsikt i bruk av midlene og kommet med råd i forhold til utvikling og innhold i programmene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er nyttig og nødvendig at faglaga, som forhandlingspart, fortsatt skal ha en styrings/rådsfunksjon over programmene. Dette kunne i prinsippet ivaretas gjennom jordbruksforhandlingene, men forhandlingsutvalget finner det lite hensiktsmessig å gå i detaljer på den areaen utover fastsetting av bevilgningsrammen og overordna strategier for programmene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det gjennomføres separate møter for henholdsvis Grønt reiseliv, bioenergiprogrammet, klimaprogrammet og utviklingsmidler økologisk landbruk Slike møter mellom avtalepartene kan

gjennomføres etter mal av fordeling av midlene til skogbruk og bioenergi. . Her fastsettes nærmere innhold, fordeling og retningslinjer for programmene. Møtene avholdes på høsten og programmenes forvaltere kommer med innspill. Samtidig vil forhandlingsutvalget understreke behovet for løpende kontakt knyttet til bruk av midlene.

6.4.4 Matmerk

Matmerk fikk tildelt 48,5 mill. kroner over LUF i 2012. I tillegg kommer 6 mill. kroner til KIL-midler.

Matmerk arbeider innenfor fire hovedområder:

- Drifting av kvalitetssikringssystemet i landbruket (KSL)
- Profilering og drift av merkeordninger
- Forvaltning av Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL)
- Markedstjenester

Drifting av kvalitetssikringssystemet i landbruket (KSL)

Matmerk gjennomførte 4230 revisjoner i 2011. 35 297 produsenter gjennomførte KSL-egenrevisjon i 2011. Bevilgningen til KSL-arbeidet har stått uendret siden 2007.

KSL-systemene bør styrkes og videreutvikles for å sikre at hensynet til dyrevelferd og mattrygghet blir ivaretatt. Matmerk estimerer ut fra dette et behov for en økning på 1,5 mill. kroner til 19,5 mill. kroner til KSL.

Inn på tunet

Matmerk forvalter KSL-standarden for Inn på tunet (IPT). I tillegg har de ansvaret for arbeidet med godkjenningsordning og tilbyderoversikt. IPT-revisjoner skal skje annet hvert år og er mer kostnadskrevende enn tradisjonelle revisjoner. Det er beregnet 3,5mill. kroner til kjøp av revisortjenester til IPT og til godkjenningsordningen.

Profilering og drift av merkeordninger

Nyt Norge

Nyt Norge merkeordningen omfatter nå 32 virksomheter og 1200 produkter i butikk. Sentrale oppgaver i 2013 vil være å opprettholde kjennskap og kunnskap blant forbrukeren om hva Nyt Norge står for. Videre er rekruttering av nye merkebrukere, oppfølging og god dialog med eksisterende brukere prioritert for 2013.

Beskyttede betegnelser og spesialitetsmerket

Det er foretatt en gjennomgang av merkeordningene Spesialitet og Beskyttede betegnelser i 2011. Til tross for generelt stor interesse og omsetningsøking av matspesialiteter er kjennskapen til merkeordingene for lav. Det jobbes med reviderte kriterier og en tydeligere innretting av merkeordingene. Videre arbeider Matmerk mot ulike produsentmiljøer for å få flere med i merkeordningen Beskyttede betegnelser. Det er viktig å påpeke behovet og nytten av å sikre et juridisk vern for norsk tradisjonsmat mot kopiering.

Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL)

Bevilgningen til KIL for 2011 og 2012 var på 6 mill. kroner.

Det gjøres nå en evaluering for å se om de tildelte KIL-midlene har bidratt til ønsket kompetanseutvikling, og hvilke typer prosjekter som gir best resultater i så henseende. Evalueringen skal være ferdig innen utgangen av september 2012. Resultatene skal danne grunnlag for å drøfte eventuelle endringer i tildelningskriteriene.

Markedstjenester
I 2011 fikk KSL Matmerk tildelt prosjektet markedstjenester til lokalmatprodusenter. Det er forutsatt at prosjektet gjennomføres som et prøveprosjekt over tre år. Prosjektet gjennomføres i samarbeid med de 5 kompetansenavene. Det er stor etterspørsel etter tjenesten og om lag 80 bedrifter som har meldt sin interesse. Prosjektet finansieres over lokalmatprogrammet.

Generisk markedsføring av økologisk mat
KSL Matmerk har ansvaret for generisk markedsføring av økologisk mat, og får 2 mill. kr over jordbruksavtalen for dette. Det er i 2011 etablert et samarbeid med SLF som bidrar til mer effektiv bruk av de markedsmidler som SLF og Matmerk har ansvaret for. Det vil være naturlig å se nærmere på Matmerks rolle på dette området etter hvert.

Bevilgningen på 2 mill. kroner videreføres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til KSL Matmerk økes med 3,5 mill. kroner til 52,0, mill. kroner for 2013. Bevilgningen til KIL videreføres med 6 mill. kroner.

6.4.5 Rekruttering og kompetanseheving i landbruket

Fra og med 2010 er det bevilget 20 mill. kroner over jordbruksavtalen til arbeidet med rekruttering, likestilling og kompetanseheving i jordbruket. Midlene fordeles til fylkene og det er fylkeskommunen som har ansvaret for å bruke disse midlene i samsvar med formålet.

Midlene har bl.a. blitt brukt til:

- prosjekt for rekruttering til både utdanning og yrke
- agronom-/gartnerutdanning for voksne (er nå tilgjengelig i nesten hele landet)
- utvikling og gjennomføring av korte etter- og videreutdanningstilbud
- utvikling av fagskoleutdanning i noen fylker

Kompetansemidlene er av avgjørende betydning for både grunnutdanning for voksne og for etter- og videreutdanning. For fagskoleutdanning er det viktig med samarbeid over fylkesgrensene. Ved rekruttering til utdanning må midlene brukes til landbruksrettet utdanning innen vgs naturbruk og til høyere utdanning.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at midler til fylkeskommunene til rekruttering og kompetanseheving videreføres med 20 mill. kroner.

6.4.6 Lokalmatprogrammet

Lokalmatprogrammet ble etablert fra 1. januar 2011 og erstattetVerdiskapingsprogrammet for matproduksjon. Målgruppen for utviklingsprogrammet er bønder (råvareleverandører og gardsmatprodusenter), små og mellomstore næringsmiddelbedrifter og forpliktende produsentsammenslutninger, samt reiselivsbedrifter som har utviklingsprosjekter i samarbeid med lokalmatprodusenter. Programmet ledes av en egen styringsgruppe.

Utviklingsprogrammet er delt inn i tre delområder:

- Bedriftsfinansiering
- Kompetanse
- Omdømme

Situasjonen for lokalmatprogrammet eks. administrasjonskostnader er som følger:

År	Bevilgning	Overført og annulert	Til disposisjon	Omsøkt	Innvilget
2010	60,0	36,1	96,1	94,4	57,9
2011	56,5	38,2	94,7	113,4	76,4
2012	55,2	18,3	73,5	(130)	(73,5)

Innovasjon Norge prognoserer at disponibel ramme blir brukt i 2012 slik at innvilgningsrammen for 2013 vil reduseres fra 73,5 mill. kroner til 55,2 mill. kroner dersom dagens bevilgning over jordbruksavtalen holdes uendra. Forhandlingsutvalget mener det er viktig å prioritere lokalmatprogrammet. Programmet bidrar til at flere råvareleverandører deltar lenger ut i verdikjeden og oppnår dermed en merverdi. Programmet bidrar i høy grad til å støtte opp under merkevaren *Norsk landbruk,* samt bidrar til direktekontakt mellom bonde og forbruker, noe som er svært viktig.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til lokalmatprogrammet økes med 10 mill. kroner til 70 mill. kroner. Mindre bedrifter som sikrer en merverdi for bonden bør prioriteres.

6.4.7 Fylkesvise BU-midler

Det vises til kapittel 5.4.1.

6.4.8 Rentestøtte

Det vises til kapittel 5.4.2.

6.4.9 Sentrale Bygdeutviklingsmidler

Ordningen med sentrale BU-midler ble lagt om ved jordbruksoppgjøret 2011 med virkning fra 2012. For 2012 er bevilgningen til sentrale BU-midler på 12 mill. kroner. 3 mill. kroner forvaltes av Innovasjon Norge til nasjonale prosjekter og de resterende 9 mill kroner forvaltes av LMD til diverse prosjekt, satsinger, utredninger og evalueringer.

Dataflytprosjektet i landbruket

Dataflytprosjektet har som mål å effektivisere dataflyten i landbruket. Prosjektet har stor oppslutning fra organisasjonene i landbruket. Dataflyten i Altinn-landbruk vil føre til redusert oppgavebyrde for bonden, mer tidsriktig informasjon, mer effektiv, sikker og ryddig-/organisert datatransport samt gi grunnlag for bedre beslutningsgrunnlag i nærings-, forvaltnings- og forskningssammenheng. Løsningene kan gjøres tilgjengelig gjennom Altinns infrastruktur som følge av offentlig interesse i dataflyten. Dette gir en kostnadseffektiv løsning ettersom en kan gjenbruke denne infrastrukturen som det offentlige har bygget opp og investert betydelige midler i. Prosjektet har gjennom 5 år lagt grunnlaget for utvikling av en

endelig løsning. Så langt er prosjektet finansiert med stor egeninnsats (ca 7500 timer) og finansielle bidrag fra partnerskapet. Fra sentrale BU-midler er det innvilget 2,125 mill. kroner. Dette tilsvarer om lag ¼ av det direkte finansielle bidraget. Estimatet for felleskostnader i utviklingsfasen er estimert til 5-10 mill avhengig av antall tjenester og ønsket funksjonalitet. For driftsfasen er kostnadsestimatene 2-7 mill. kroner avhengig av funksjonalitet og volum i løsningen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener dataflytprosjektet er viktig for å øke konkurransekraften for norsk landbruk. Videre finansiering av prosjektet vurderes under sentrale BU-midler.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til sentrale BU-midler økes med 4 mill. kroner. 8 mill. kroner forvaltes av Innovasjon Norge og 8 mill. kroner av LMD.

6.4.10 Inn på tunet

Et aktivt drevet landbruk har et stort potensial som samarbeidspartner til helse-, omsorg-, og utdanningssektoren. Det unike med Inn på tunet-tilbudene er at de forener gården og landbrukets ressurser med samfunnets behov for gode omgivelser hvor aktivitet, opplæring, arbeidstrening og mestring kan foregå. IPT må i større grad løftes fram som en viktig sak også for kommunal-, helse- og undervisningssektoren. Det må sikres at midlene som bevilges over jordbruksavtalen, kommer bonden direkte til gode. Finansiering av andre aktørers virksomhet må betales fra andre økonomiske kilder.

Næringen har gjort et betydelig arbeid med å samle og kvalitetssikre Inn på tunet. Det er utviklet en kvalitetssikringsstandard og godkjenningsordning er under etablering. Det er fokus på samhandling blant tilbydere for å imøtekomme markedet på en bedre måte. Regjeringa la fram sin nasjonale strategi for Inn på tunet i februar 2012 og samlet sett ligger det godt til rette for videre vekst for næringen.

IPT har sitt ressursgrunnlag og utgangspunkt i et aktivt landbruk. IPT inntekt resultatberegnes pr i dag adskilt fra jordbruksinntekten. IPT er en del av den totale produksjonen på gården, dette bekreftes gjennom den nye nasjonale definisjonen av IPT. IPT inntekt bør derfor bli underlagt de samme skattemessige og pensjonsrelaterte rettigheter som annen jordbruksinntekt.

Det er i dag mange aktører som arbeider med IPT, og ansvaret for informasjon, salg og markedsføring er ikke plassert tydelig. Det er viktig at det gjennomføres en grundig aktøranalyse i 2012, og at roller og ansvar avklares med utgangspunkt i dette. Det er tidligere bevilget 1 mill. kroner til informasjonsvirksomhet som Selskapet for Norges Vel har utført. Forhandlingsutvalget foreslår at gjennomgangen av hvem som skal utføre informasjonsarbeidet for fremtiden, blir en del av oppgavene for det partssammensatte utvalget, jfr nedenfor.

IPT strategien ble lansert 20.02.2012. Det er viktig å få konkretisert strategiene i en handlingsplan for å videreutvikle IPT som næring for bonden med utgangspunkt i gårdens ressurser og som et virkemiddel for å løse ulike samfunnsoppgaver.

Det må gjennomføres en analyse av status, resultater og erfaringer av Inn på tunet – løftet før det bevilges ytterligere midler til dette formålet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det nedsettes et partssammensatt utvalg som skal lede arbeidet med å gjennomføre en grundig aktøranalyse, foreslå rolle- og ansvarsfordelinger vedrørende Inn på Tunet. Utvalget skal også lede arbeidet med å konkretisere IPT strategien, samt lede gjennomføringen av analyse av status, resultater og erfaringer av IPT – løftet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 4,0 mill. kroner til Inn på tunet for 2013.

6.4.11 Utviklingsprogrammet for grønt reiseliv

Landbruket som aktør i reiselivsutviklingen

Reiselivet er en sektorovergripende næring der et levende landbruk over hele landet utgjør en vesentlig del av det totale reiselivsproduktet. Landbrukets ressurser i form av kulturlandskap, gårder, lokal mat, infrastruktur og utmarksarealer utgjør den fremste arena for det grønne reiselivet. Reiseliv er en del av inntektsgrunnlaget for mange bønder og grunneiere, og er en viktig distriktsnæring. Det grønne, bygdebaserte reiselivet har sitt fundament i nærhet til natur, norsk mat og kultur. For 2012 ble det satt av 17,5 mill kroner til utviklingsprogrammet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det må rettes tydeligere fokus på mobilisering av bønder og grunneiere for å få økt tilfanget av relevante søknader fra denne målgruppen. Forhandlingsutvalget mener også at kravet om 50 % egenfinansiering, hvorav 25 % skal være egenkapital, er til hinder for at mindre aktører kan klare å gjennomføre prosjekter støttet av Utviklingsprogram Grønt reiseliv.

EØS-reglementet tolkes slik at de aller fleste bevilgninger over utviklingsprogrammet for Grønt reiseliv må gis etter reglene for bagatellmessig støtte. Dette er medvirkende til at andelen prosjekter er nedadgående da mange viktige utviklingsaktører og nærings-organisasjoner blir begrenset av dette regelverket. Det vil være en fordel om programmet notifiseres til ESA.

Fremtidig potensial

Det har vært betydelig vekst i markedet for aktiviteter i naturen. Norsk senter for bygde-forskning anslo i 2008 omsetningen innen reiseliv i distriktene til å være minst 35 milliarder kroner. Dette utgjør 37 % av all reiselivsomsetning i landet. I alt er over 60 000 personer sysselsatt innen reiseliv i distriktene. Av dette står gårdsturisme for nærmere 1 milliard kroner i omsetning og ca 2500 årsverk. Det er grunn til å tro at det fortsatt er vekst i dette markedet, men det behov for oppdatert tallmateriale.

Produktutvikling ut fra markedskunnskap

Det grønne reiselivet har en utfordring med å utvikle godt nok markedsrettede og salgbare produkter. Undersøkelser viser at Norge oppleves som et land med flott natur- og kulturlandskap, men at kunnskap om hva man kan gjøre i Norge er for lav. Det landbruksbaserte reiselivet står i en særstilling i å utvikle attraktive produkter. Det ligger et stort potensial i å utvikle målrettede produkter rettet mot en mer spesialisert kunde.

Samarbeid og motivasjon
Det er viktig å oppfordre til mer produktrettede og strategiske samarbeid mellom reiselivsaktører. Mange aktører jobber i stor grad hver for seg og betrakter hverandre som konkurrenter fremfor som samarbeidspartnere. Gode nettverk og lønnsom drift er særlig viktig for rekruttering til både landbruk og reiseliv, samt en motivasjonsfaktor for neste generasjon til å overta.

Bygdeturismekampanjen/Norgeskampanjen
Bygdeturismekampanjen skal øke lønnsomheten til norske småskala landbrukstilknyttede reiselivsprodukter gjennom økt markedsføring. Norgeskampanjen skal bygge kunnskap og kjennskap til Norge som feriemål i sin helhet og påvirke den norske turisten til å velge norske destinasjoner og produkter hele året. Kampanjen har hovedfokus på sommersesongen og er bedriftsrettet

Mat langs nasjonale turistveger
Denne treårige satsingen i samarbeid med Samferdselsdepartementet v/Statens vegvesen startet opp i 2010 og er inne i siste bevilgningsår. Prosjektet hadde en forsinket oppstart og vil avsluttes først i 2013.

Jordbrukets forhandlingsutvalg anbefaler å avvente en sluttrapport og evaluering fra prosjektet før det vurderes en videre satsing på " Mat langs nasjonale turistveger".

Utviklingsprogrammet for innlandsfisk
Utviklingsprogrammet for innlandsfisk (2008-2012) er evaluert av Østlandsforskning. Rapporten konkluderer med:

> *"Innen programmet har det vært et særlig fokus på fisketurisme, men også innenlands fiskeoppdrett og næringsfiske. Det er generell tilfredshet med programmets organisering. Programmet har bidratt til økt fokus på innlandsfisk og innlandsfiske. På tross av relativt kort virkeperiode og små midler er det er allerede nå mulig å se effekter av prosjektene og en har nærmet seg programmets mål.".*

Styringsgruppen for utviklingsprogrammet for innlandsfiske sendte 20.03.2012 en innstilling til jordbruksavtalepartene der det vises til følgende:

- Satsingen bør fortsette på omtrent samme nivå.
- Satsingen bør spisses mer mot fisketurisme
- Fisketurisme og næringsfiske bør opprettholdes som et særskilt innsatsområde. Tilskudd til oppdrett av innlandsfisk kan med fordel kobles inn i andre opplegg for akvakultur, f. eks. i Innovasjon Norge.
- Satsingen bør flyttes ut av departementet til SLF eller Innovasjon Norge.
- Videreføring av en styringsgruppe eller en annen form for arena for drøfting av mål, overordnede prioriteringer og felles, overgripende utfordringer i utviklingen av innlandsfiske synes å være hensiktsmessig.

Det er fortsatt et behov for investeringer i god forvaltningen av selve fiskeressursen for å sikre grunnlaget for attraktive fisketurismeprodukter og næringsfiske.

Jordbrukets forhandlingsutvalg anbefaler at utviklingsprogrammet for Grønt reiseliv tar over ansvaret for videreutvikling av fisketurisme. Det forutsettes at utviklings-program Grønt reiseliv innrettes slik at små næringsaktører blir ivaretatt på en

tilstrekkelig måte. Herunder må krav om egenfinansiering til prosjekter justeres slik at det passer til målgruppen.

Sammendrag
Prosjektet Mat langs nasjonale turistveger er inne i siste bevilgningsår. Generelt bør utviklingsarbeid knyttet til mat og reiseliv samkjøres mest mulig for å sikre god måloppnåelse. Utviklingsprogram Grønt reiseliv, som koordineres med Lokalmatprogrammet, vil være et naturlig ankerpunkt for fremtidige satsinger på dette området. Videre er Utviklingsprogrammet for innlandsfisk avsluttet og den videre satsingen på innlandsfisketurisme bør legges til utviklingsprogram Grønt reiseliv på lik linje med laksefisketurisme som er en del av dagens prosjektportefølje. Det er viktig å se disse satsingene som en del av helheten med å utvikle Norge som et naturbasert reisemål.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende:
- **Bevilgningen til utviklingsprogrammet for Grønt reiseliv økes med 1,5 mill. kroner til 19 mill. kroner for 2013.**
- **Innlandsfisketurisme innlemmes i programmet på lik linje med laksefisketurisme**
- **Det jobbes aktivt med å få opp andelen relevante prosjekter fra bønder og grunneiere**
- **Avtalepartene involveres tydeligere i styringen av programmet**

6.4.12 Verdensarv
Ordningen omfatter spesielle tiltak i kulturlandskapet innenfor verdensarvområdene i Geiranger, Nærøyfjorden og Vegaøyene. Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet bidrar også til dette tiltaket. Tiltaket ble evaluert i 2010 og ved jordbruksoppgjøret 2010 ble det vedtatt å videreføre satsingen i Verdensarvområdene med 3 mill. kroner per år i 5 år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 3 mill. kroner til verdensarvområdene. Det forutsettes at Miljøverndepartementet og Kommunal og regionaldepartementet også viderefører sine bevilgninger til satsingen.

6.4.13 Skogbruk og bioenergi
I Meld. St. 9 (2011 – 2012) skriver Regjeringa at den vil:
- legge til rette for økt bruk av skogråstoff til bioenergi og arbeide for å utvikle storskala pilotprosjekter for biovarme nær viktige befolkningskonsentrasjoner.
- møte eventuell økt etterspørsel etter råstoff fra skogen ved å legge til rette for økt bærekraftig avvirkning og uttak av skogbiomasse.
- utvikle skogbrukets infrastruktur innenfor rammene av målrettede miljøhensyn og ivaretakelse av naturmangfoldet, for å gi bedre adkomst til skogressursene som grunnlag for økt skogbasert verdiskaping.
- styrke oppbyggingen av skogressursene og andre tiltak som også kan ta vare på og utvikle karbonlageret på norske landarealer videre, innen miljømessig akseptable rammer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er tilfreds med at Regjeringa vil gi skogbruket et løft fordi:

- Bioenergien fra ved og flis er i særlig kalde perioder viktig for å dekke varmebehov og unngå overbelastning av elnettet, jfr vinteren 2010/2011.
- Forbruket av papir går ned. For å kompensere for det blir det helt nødvendig å konvertere produksjon fra papir til bio raffinering.
- Bioenergi og bioraffinering vil øke behovet for mer tømmer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger Meld. St. 9 (2011-2012) til grunn og forventer en sterkere satsing på skogbruk fremover. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at midlene til skogbruk økes med 8,0 mill. kroner til 202,0 mill. kroner som skal prioriteres midler til utbygging av infrastruktur og skogskjøtsel.

Bioenergiprogrammet

Bioenergiprogrammet har siden starten i 2003 hatt en årlig jevn vekst i aktivitet. I 2011 var forbruket på 67 mill. kroner. Innvilgningsrammen for 2012 er på 50 mill. kroner. Det har vært sterkest økning innenfor investeringer til gårdsvarmeanlegg. Styrking av bioenergi-programmet vil bidra til etablering av flere biovarmeanlegg. Biogass og veksthus vil etter hvert komme som nye store satsingsområder for programmet, i tillegg til en fortsatt nødvendig offensiv satsing på gårds- og bondevarmeanlegg.

Biogass

Regjeringa har 8 år igjen på å realisere intensjonen i St.meld. 39 (2008-2009) om at 30 % av husdyrgjødsla skal gå gjennom en biogassreaktor innen 2020. Jordbrukets forhandlingsutvalg registrerer at Regjeringa i Meld. St. 21 (2011-2012) "Norsk klimapolitikk" støtter opp under jordbrukets offensive arbeid med biogass fra landbruket. Forhandlingsutvalget registrerer at vi er helt på linje med regjeringen i beskrivelsen av klimaeffekten ved å anvende biogass fra husdyrgjødsel, som alternativ til fossilt drivstoff. Jordbrukets forhandlingsutvalg etterlyser derimot, offensive tiltak i meldingen, utover de relativt beskjedne virkemidlene man har i dag.

Norsk energigassforening m.fl. har laget et innspill til en nasjonal biogass strategi. Strategien konkluderer med, for jordbruket sin del, at det blir nødvendig med et tilskudd på 50 kroner pr tonn husdyrgjødsel for å få satt i gang leveranser av husdyrgjødsel til avfallsanlegg og egen produksjon på gårdsbruk. Femti kroner tilsvarer ca. 35 øre pr kWh. Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at et slikt tilskudd blir etablert gjennom oppfølgingen av klimameldinga.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er behov for flere nøkkeldata om produksjon, arbeidsforbruk og lønnsomhet fra eksisterende anlegg. Det avsettes 2 mill. kroner gjennom Innovasjon Norge og bioenergiprogrammet til slik datainnhenting.

Veksthus.

Dette er en produksjon som møter store utfordringer på energisiden. Jordbrukets forhandlings-utvalg har de fire siste årene vært involvert i utvikling av en ny energiform for veksthus-næringen som kan redusere behovet for energi til oppvarming dramatisk. Man tar også bedre vare på karbonet som brukes som vekstfremmer i veksthusene og ved hjelp av ulike nye teknologier regner man med å øke avlingsmengden i veksthussektoren med inntil 25 %.

Jordbrukets forhandlingsutvalg registrerer at Regjeringa i Meld. St. 9 (2011 – 2012) er svært opptatt av at det etableres nye energiformer for denne delen av jordbruket.

Forhandlingsutvalget ber om at det settes av 3 mill. kroner i bioenergiprogrammet til introduksjon av denne energiformen i norske veksthus.

Sammendrag
Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det vil være viktig å øke trykket på programmet for å sikre en raskere omlegging til miljøvennlige energiformer. Klimaendringene er også blitt mer tydelige noe som forsterker behovet for en raskere omlegging. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til bioenergiprogrammet med 7,0 mill. kroner til 57,0 mill. kroner hvorav:

- **2 mill. kroner til datainnhenting knyttet til biogassanlegg**
- **3 mill. kroner til nye energiformer veksthus**

Enova
Enovafondet får tilført 1,25 øre pr kwh forbrukt strøm. Jordbruket utenom veksthus har et forbruk på vel 1.000 mill. kwh. Gardsvarmeanlegg i landbruket har ikke tilgang til midlene over Enova**. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det årlig overføres 12,5 mill. kroner til bioenergiprogrammet over Innovasjon Norge fra Enovafondet.**

6.4.14 Helse- og utviklingstiltak sau og geit.

Prosjektet "Friskere geiter".
Prosjektet "Friskere geiter" har siden 2001 arbeidet med å sanere geitebesetninger for sjukdommene CAE, byllesjuke og paratuberkulose. Prosjektet har bestått av tre faser. Første fase fra 2001-2004 var et prøveprosjekt der 20 besetninger ble sanert. I jordbruksoppgjøret 2004 ble partene enige om å sette i verk et flerårig prosjekt. Dette prosjektet ble avsluttet i 2010, og over 300 geitebesetninger hadde da gjennomført sanering for nevnte sjukdommer.

I jordbruksoppgjøret 2010 ble det bestemt å videreføre prosjektet i fase 3 med et endelig mål om å sanere av hele den norske geitepopulasjonen for CAE, byllesjuke og paratuberkulose. Prosjektet anslo et samlet behov på 45 mill kroner for å kunne fullføre sanering av hele den norske geitepopulasjonen i perioden 2011 – 2013. I tillegg kommer behov for midler til å kompensere bortfall av produksjons- og avløsertilskudd. Det er videre kalkulert et behov for ca 21,5 mill. kroner i oppfølgingsarbeid frem t.o.m. 2018.

Jordbruksoppgjørene i 2010 og 2011 satte av til sammen 30 mill kroner til prosjektet for årene 2011 og 2012, denne summen inkluderer også 8 millioner kroner til kompensasjon for bortfall av produksjons- og avløsertilskudd. Dette innbærer at det ble tildelt 8 millioner kroner mindre til aktivitet i prosjektet enn det skisserte behovet for å kunne nå målet om sanering av geitepopulasjonen i løpet av 2013. Prosjektet har imidlertid lagt opp til et aktivitetsnivå i samsvar med målsettingen om en gjennomsanert geitepopulasjon i løpet av 2013. "Friskere geiter" har inntil nå håndtert avviket mellom budsjettert behov, tildelte midler og inngåtte forpliktelser fordi hovedtyngdene av prosjektets utgifter til rekrutteringsbidrag til besetninger som har startet opp sanering først utbetales når saneringen er sluttført.

For 2012 har prosjektet imidlertid estimert en underdekning på totalt 12,3 millioner kroner som skyldes manglende samsvar mellom tilgjengelige, tildelte midler og forpliktelser som prosjektet har påtatt seg. En videreføring av saneringsarbeidet i samsvar med målet om å fullføre arbeidet i 2013 forutsetter derfor at rammen for inneværende år, 2012, økes med 12,3 mill. kroner.

I løpet av 2011 og 2012 har tilslutningen til prosjektet blitt høyere enn hva som lå til grunn for den opprinnelige budsjetteringen av et totalbehov på 45 mill kroner. Som følge av den økte tilslutningen, er totalbehovet for midler i 2013 på 22,2 mill kroner, i tillegg kommer det et behov for ca 8 mill kroner til kompensasjon for bortfall av produksjons- og avløsertilskudd.

For å sikre full tilslutning til prosjektet har TINE fra 2012 innført trekk i melkepris for produsenter som ikke har tegnet kontrakt med prosjektet om sanering. I tillegg har myndighetene endret forvaltning av CAE slik at ikke-sanerte besetninger får begrensninger i flytting av dyr. Kjøttbransjen vurderer også å innføre pristrekk fra slaktedyr som ikke er tilsluttet prosjektet. Per april 2012 vil totalt 550 geitebesetninger være tilnyttet prosjektet. Av alle landets geitemelkbesetninger er det kun 5 stk som ikke er tilsluttet prosjektet. Prosjektledelsen vurderer det som sannsynlig at man vil nå målet om å sanere den norske geitepopulasjonen innen 2013, gitt at man sikrer finansieringen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det er viktig å fullføre saneringen av den norske geitepopulasjonen. Både myndigheter og næringa har vært enig i denne målsettingen. Prosjektet har nå så og si full oppslutning blant geiteprodusentene, og det er iverksatt virkemidler fra næringa og myndighetsrestriksjoner overfor produsenter som ikke sanerer. For å sikre at prosjektet kan sluttføres i samsvar med tidsplanen foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg følgende:

- **Det avsettes 15 mill kr til "Friskere geiter" for 2013, inkludert midler til kompensasjon for bortfall av husdyr- og avløsertilskudd.**
- **Rammen til "Friskere geiter" for 2012 økes med 12,3 mill kroner finansiert med ledige midler, jfr. kap 4.2.3.**
- **Rammen til "Friskere geiter" for 201 økes med 15,2 mill kroner finansiert med ledige midler, jfr. kap 4.2.3.**

Forhandlingsutvalget forutsetter at prosjektet legger opp aktiviteten i henhold til tildelingsrammene. I Prp. 133 S (2009 – 2010) fra jordbruksoppgjøret 2010 anføres det at: *" I avtaler om sanering bør rådgivning og testing i 5 år etter fullført sanering videreføres"*. Budsjettbehov og finansiering etter 2013 må vurderes nærmere av partene.

6.4.15 Fotråte – Prosjekt "Friskere føtter"

Prosjekt "Friskere føtter" har som formål å bekjempe sjukdommen alvorlig fotråte hos sau og geit i Norge. Prosjektet startet opp i 2009 og har en tidsramme på fem år.

Fotråte er en smittsom sjukdom som kan gi store konsekvenser for dyrevelferd og produksjon. Totalt er alvorlig fotråte påvist i 91 besetninger, alle i Rogaland. Prosjektet vurderer det som realistisk å oppnå målet om å bekjempe alvorlig fotråte i Norge.

Alvorlig fotråte saneres enten ved medisinsk behandling med fotbad av dyra eller ved utslakting av hele besetninger. Erfaringer viser at medisinsk behandling så langt har lykkes i 70 % av tilfellene. Ved utslakting av hele besetninger ansees risikoen for tilbakefall minimal.

I 2012 er det satt av 2 millioner kroner til prosjektet. Prosjektet varslet avtalepartene i juni 2011 om at det kunne bli behov for ytterligere midler i 2012 som følge av økte utbetalinger til slaktekompensasjon etter at prosjektet åpnet for utslakting som saneringsmetode. Totalt vil

prosjektet ha 7,5 millioner kroner i kompensasjonsutgifter i 2012. Når en trekker fra 2 millioner kroner satt av for 2012, samt tilgjengelige, ubrukte midler fra tidligere år, vil prosjektet ha behov for ytterligere 4,6 millioner kroner i 2012. I tillegg ønsker prosjektet 400 000 kr ekstra for å kunne ta høyde for tilbakefall i sanerte besetninger og/eller nye tilfeller i løpet av 2012.

For 2013 har "Friskere føtter" budsjettert et behov for 2 mill. kroner. Behovet er basert på et anslag om 15 nye tilfeller frem til og med 2013. Anslaget er gjort på bakgrunn av antall påviste tilfeller i 2011 og vurderinger omkring smittesituasjonen og struktur på småfeholdet i Rogaland. Anslagene er usikre og en relativt liten endring i antall nye tilfeller kan få store utslag i behovet for midler.

Forhandlingsutvalget mener at det er viktig at arbeidet med å bekjempe fotråte i Rogaland sluttføres og at man velger bekjempelsesstrategier som gir lav risiko for tilbakefall og høy sannsynlighet for måloppnåelse innenfor prosjektets tidsramme. Det er også viktig at det samtidig gjennomføres forebyggende tiltak som hindrer at smitten spres til andre områder.

Landbruket har gjennom prosjektperioden tatt et ekstraordinært ansvar slik at smittesituasjonen er kommet under kontroll og man har fått bygd opp nødvendig kunnskap til å forvalte sjukdommen. Forhandlingsutvalget forutsetter at Mattilsynet etter 2013 tar hovedansvar for oppfølging av alvorlig fotråte.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å avsette 2 mill. kroner til prosjekt "Friskere føtter" for 2013. Videre foreslår forhandlingsutvalget at 5 millioner kroner av ledige midler for 2012 utbetales til prosjektet i 2012.

6.4.16 Nasjonalt beiteprosjekt

Beiteprosjektet startet opp i 2009. Det har hatt som formål å utrede og legge til rette for en levedyktig næringsdrift med mindre tap av dyr på beite. Prosjektet har omfattet tap relatert til rovvilt, alveld, flottbårne infeksjoner og andre bakterielle sykdomsårsaker. Beiteprosjektet har vært ledet av en gruppe med representanter fra Landbruks- og matdepartementet, næringsorganisasjonene i landbruket, Direktoratet for naturforvaltning og fylkesmannen. Statens landbruksforvaltning er sekretariat for gruppen. Beiteprosjektet avsluttes i 2012 og det planlegges en beitekonferanse for å oppsummere erfaringene fra prosjektet vinteren 2013.

6.4.17 Forskning

Landbruket er en kunnskapsintensiv næring, og forskning og utvikling innen landbruket må være på et høyt nivå for å sikre et konkurransedyktig landbruk framover. Midler til forskningsprosjekter innen primærproduksjonen er nødvendig for å sikre landbruket kunnskap til å møte framtidige klimaendringer og behovet for økt matproduksjon.

Forskningsmidlene over jordbruksavtalen er en del av jordbrukets inntektsramme, og det er viktig at næringa selv har styring av forskningsprioriteringene og bruken av forskningsmidlene. Dette ivaretas gjennom Styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen.

Landbruks- og matmeldinga framhever behovet for å prioritere forskningsmidler til:

- bærekraftig produksjon av nok og trygg mat for å møte nasjonale utfordringer på matområdet
- klima, herunder utslippsreduksjoner, tilpasninger, samt fornybar energi
- innovasjon og konkurranseevne i landbruks- og matsektoren
- kunnskapsutvikling for forvaltningen

Jordbrukets forhandlingsutvalg er enig i disse overordnede prioriteringene. For 2013 mener forhandlingsutvalget at det skal vektlegges forskning som fokuserer på: i) økt matproduksjon med norske ressurser, ii) klimatilpasset, bærekraftig landbruk, og iii) råvarekvalitet og mattrygghet. Særlig vil forhandlingsutvalget prioritere:

- **Økt matproduksjon på norske ressurser.** Bærekraftige agronomiske løsninger som styrker landbrukets produksjonsevne og muligheter for bruk av norske ressurser som grovfôr, beite og korn.
- **Økt lønnsomhet i husdyrproduksjonen** gjennom avl, fôring, bedre driftsopplegg, forebyggende dyrehelsearbeid og optimal utnyttelse av norske fôrressurser, herunder bruk av grovfôr, innmarks- og utmarksbeite og nye tekniske løsninger.
- **Tilpasning til endringer i klima**. Kunnskap om hvordan produksjonen skal takle at det blir varmere, våtere og mer ekstremvær. Utvikle kunnskap om bedret gjødselhåndtering, bedre driftsteknikk, utstyr og endret agronomi, tiltak for å redusere utslipp av klimagasser og økt bruk av biologisk materiale som kilder til fornybar energi.
- **Dyrevelferd** - hvordan forene dyrevelferdsbehov med driftsopplegg, fornying av driftsapparatet på norske gårdsbruk, økonomi og effektive bygningsløsninger i landbruket.
- **Sortsutvikling og dyrkningsmetoder for korn, frukt, bær, potet og grønnsaker** med fokus på produksjonssystemers effekt på sluttproduktet og økt markedsverdi.

For å møte målet om økt matproduksjon på norske ressurser, kreves det en styrking av forskningsinnsatsen. Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter har i løpet av 2011 styrket sin egenkapitalsituasjon betydelig. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til forskning over jordbruksavtalen med 2 mill. kr. til 50 mill. kr for 2013.**

Næringa tar et betydelig ansvar for finansiering av den næringsretta forskningen. For å oppnå en helhetlig oppfølging av forskningsbehovene er det også nødvendig at øvrige forskningsmidler på en god måte dekker jordbrukets forskningsbehov. Forhandlingsutvalget viser til utlysningen av forskningsmidler for 2013 i BIONÆR-programmet som legger opp til et fåtall store prosjekter, og hvor husdyr er utelatt. I årets tildelingsbrev til Forskningsrådet presiserte Landbruks- og matdepartementet at *"det er behov for å prioritere kunnskapsproduksjon innen agronomi og husdyrproduksjonen"*. Forhandlingsutvalget mener det er svært uheldig at departementets styringssignaler om husdyr ikke er i varetatt i Forskningsrådets prioriteringer for utlysningen av forskningsmidler i BIONÆR for 2013. **Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at Norges Forskningsråd følger opp de angitte føringene i kommende utlysninger for BIONÆR-programmet.**

6.4.18 Sametingets midler næringsformål og konfliktforebyggende tiltak

Det er satt av 3,4 mill. kroner til Sametingets arbeid for næringsformål og konfliktbyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift for 2012.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at overføringen til Samisk utviklingsfond videreføres med til 3,4 mill. kroner i 2013.

6.5 Miljøtiltak i landbruket

Matproduksjon kan ikke skje uten miljøpåvirkning. Det er ikke alltid mulig å isolere jordbrukets miljøeffekter fra andre påvirkninger.

For å oppnå det overordnede landbrukspolitiske målet om økt matproduksjon i takt med befolkningsveksten, mener Jordbrukets forhandlingsutvalg at man må ha en tilnærming til miljøvirkemidlene som ivaretar matproduksjonsevnen. Eventuell økt bruk av juridiske virkemidler må følges opp med tilsvarende økt tilførsel av økonomiske midler som kompenserer for økte kostnader, produksjonstap eller stimulerer til omlegging til produksjonsformer med mindre miljøpåvirkning.

I etterkant av jordbruksoppgjøret 2011 ble det nedsatt ei arbeidsgruppe som har sett på rapporteringsstruktur for miljømål, virkemidler og indikatorer. Arbeidsgruppa har foreslått åtte miljøtema med programmål og aktivitetsindikatorer som innarbeides i Nasjonalt miljøprogram 2012 – 2015. Forslagene er i stor grad bygget på dagens rapportering fra tilskuddsordninger i miljøprogram, men med en videreutvikling som i større grad enn tidligere skal synliggjøre jordbrukets helhetlige miljøinnsats. Gjennomføring av anbefalingene fra gruppa angis å medføre relativt omfattende endringer i datainnsamling og fagsystemer. Forhandlingsutvalget mener primært at offentliges rapporteringssystemer bør finansieres utenom jordbruksavtalen. Forhandlingsutvalget er svært kritisk til å sette i gang oppfølging av anbefalingene fra arbeidsgruppa før kostnadsmessige og ressursmessige forhold er avklart tydeligere.

6.5.1 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram ble opprettet i 2004 for å styrke miljøarbeidet i jordbruket og for å synliggjøre jordbrukets miljøinnsats. Nasjonalt miljøprogram ble revidert høsten 2008. Hovedmålene for nasjonalt miljøprogram er å sikre et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap, og å sikre at et bredt utvalg av landskapstyper, særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjøttes, samt å bidra til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensning og tap av næringsstoffer. Det nasjonale miljøprogrammet skal formidle de sentrale målene med alt miljøarbeid som legges inn i landbrukspolitikken og dessuten legge rammer for de regionale miljøprogrammene.

Det nasjonale programmet inneholder en virkemiddelpakke bestående av:

- Areal- og kulturlandskapstilskuddet (AK)
- Miljøplankrav
- Tilskudd knyttet til økologisk produksjon
- Tilskudd til dyr på utmarksbeite og generelt tilskudd til dyr på beite
- Tilskudd til bevaringsverdige storferaser
- Informasjons- og utviklingstiltaksmidler.

Det nasjonale miljøprogrammet trekker opp flere retningslinjer for innretningen av de regionale miljøprogrammene.

6.5.2 Regionalt miljøprogram (RMP)

Regionaliserte miljøprogram (RMP) er et viktig virkemiddel for at det gjennomføres miljøtiltak som er relevante for jordbruket i det enkelte fylke. Jordbruksoppgjøret i fjor økte avsetningen til posten med 18,5 mill kr til 428,5 mill kr. Intensjonen bak RMP-midlene er å være næringsrettede virkemidler som gir en inntektskompensasjon for økt miljøinnsats. Dette har også vært en viktig drivkraft for faglagenes deltakelse i arbeidet med å utvikle tiltakene. En regional innretning på forvaltningen av miljøtiltak og – virkemidler er en forutsetning for å forankre eierskap til lokale miljøutfordringer hos jordbruket. I tillegg til en regional og lokal forvaltning av midlene, er det nødvendig at målformuleringer i RMP og SMIL fastsettes i tett dialog med jordbruket og at midlene målrettes mot aktive bønder.

Utvikling av fagsystem for RMP
Det ble i 2010 vedtatt å starte et arbeid med å utvikle et fagsystem for RMP som innebærer bruk av elektronisk søknad på lik linje med produksjonstilskuddene for øvrig. Det ble bevilget 7 mill. kroner fra ledige midler for 2010 til dette formålet.

Faglagene ble i mars 2012 informert om status for utviklingsarbeidet. SLF foreslår at det utarbeides en menybasert ordning som alle de fylkesvise RMP-ene kan innordnes under. De forskjellige tiltakene eller ordningene i fylkene skal inn i den samme meny. Totalt har fylkene mellom 100 og 150 forskjellige ordninger. I forslaget fra SLF er dette redusert til 54 ordninger. Mange fylker har nesten identiske ordninger, men med litt ulike utmålingsregler, ulike satser osv. Forenklingen har ikke fratatt fylkene muligheten for å prioritere midlene slik de ønsker, men en vil måtte akseptere at det skjer en viss samordning for å forenkle søknadsbehandlingen gjennom det fagsystemet som er under utvikling.

SLF forutsetter at valget om å utvikle et menybasert fagsystem for søknad om og behandling av RMP-midler, skal vedtas av avtalepartene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er bekymret for at utviklingskostnadene til fagsystemet kan bli svært omfattende. Jordbrukets forhandlingsutvalg kan ikke støtte en videre finansiering av et fagsystem før en total finansieringsplan foreligger.

Nåværende programperiode for RMP utløper i 2012 og det skal fastsettes nytt program som skal tre i kraft fra 2013. **Jordbruksavtalen i 2010 presiserte at endelig fastsettelse av de regionale miljøprogrammene og eventuelle endringer i disse fastsettes i et eget møte og i samråd mellom Fylkesmannen og fylkeslagene i Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Det er fortsatt grunn til å understreke overfor fylkesmennene at de har et ansvar for følge opp dette.** Forhandlingsutvalget vil ellers fremheve at følgende føringer skal vektlegges i forbindelse med rulleringen av RMP:

- RMP kan bygge på generelle overordende føringer, men disse må ikke bli så snevre at de ikke tar tilstrekkelig høyde for fylkenes ulike behov og utfordringer. Videre må det unngås at fylkene hindres i å prioritere og å målrette sine tiltak innenfor RMP
- Mål om entydig rapportering må ikke gå på bekostning av hensynene pekt på overfor.
- Forvaltningen av ordningen ut i mot brukerne må være lett tilgjengelig og forenkles.
- RMP må innrettes slik at satser gjenspeiler driftsulemper og tiltakskostnader, det må unngås tiltak som medfører unødvendige restriksjoner og/eller ulemper på driften og helhetlige vurderinger må ligge til grunn ved valg av tiltak, jf. også SLFs konklusjoner i evalueringen av kost/nytte ved RMP virkemidler knyttet til redusert avrenning til vann.

EUs vanndirektiv skaper et stort behov for penger til finansiering og kostnadskompensasjon i landbruket. Flere fylker opplever at bruken av miljøvirkemidler over jordbruksavtalen blir styrt av føringer fra lokal- og fylkespolitiske prioriteringer som følge av vanndirektivet. For å oppnå en tilstrekkelig innsats for å nå vannmiljømåla er det nødvendig med finansiering fra andre kilder utover RMP, blant annet fra miljømyndighetene. For øvrig understrekes det at juridiske virkemidler ved vannmiljøtiltak kun bør pålegges når tiltak står i forhold til forventet gevinst, samt at forvaltningen må bygge på helhetlige vurderinger som omfatter risiko for mykotoksiner, bruk av plantevernmidler og innvirkning på matproduksjonen. Dette må presiseres overfor det regionale forvaltningsapparatet.

Det er siden 2006 avsatt midler over jordbruksavtalen til å forebygge avlingskader forårsaket av hvitkinngås og kortnebbgås. Fra 2012 er ordningen overført til RMP og det er satt av 3,5 millioner i tilskudd for tilrettelegging av beitearealer for gås i Nord-Trøndelag og Nordland.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at det settes av nok midler til å tilfredsstille behovene for å forbygge avlingsskader fra gjess, og at Miljøverndepartementet bidrar med midler til å støtte opp om ordningen. Vi krever videre at det utarbeides en ny forvaltningsplan for gjess. Mål for planen må være å redusere skadevirkningene av beitende gjess for landbruket i hele landet. Forvaltningsplanen må løse utfordringene knyttet til reduksjon av skade, bestandsregulering og bruk av andre forebyggende tiltak, finansiering og rolle/ansvarsdeling mellom landbruks- og miljøvernmyndigheter.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at RMP-midlene er midler over jordbruksavtalen. Endelig fastsettelse av RMP og eventuelle endringer i disse skal fastsettes i et eget møte mellom Fylkesmannen og fylkeslagene i Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Forhandlingsutvalget foreslår at Regionalt miljøprogram videreføres med 428,5 mill. kr for 2013.

6.5.3 Nasjonalt pilotprosjekt for miljøvennlig håndtering av husdyrgjødsel

Pilotprosjektet for miljøvennlig håndtering av husdyrgjødsel startet opp i 2008 i utvalgte områder i Hedmark, Rogaland og Buskerud. Senere ble ordningen utvidet til også å gjelde Sogn og Fjordane (2009) og utvalgte områder i Nord-Trøndelag (2010).

Ordningen gir tilskudd til nedfelling og nedlegging av gjødsla, eller til nedmolding av gjødsla innen to timer etter spredning. Det er avsatt 14 mill. kroner til prosjektet for søknadsomgangen august 2011 med utbetaling i 2012, videre ble det i fjorårets jordbruksoppgjør besluttet å avsette midler for aktivitetsåret 2012 med utbetaling i 2013. **I tråd med protokoll fra fjorårets forhandlinger foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg at det avsettes 14 mill. kroner til prosjektet for aktivitetsåret 2012 med utbetaling i 2013.**

I omtalen av pilotprosjektet i St.prp. 126 (2010 – 2011) "Jordbruksoppgjøret 2011" vises det til at det pågår en revisjon av forskriften som regulerer håndteringen av husdyrgjødsel. Det vises også til den pågående revisjonen av Göteborgprotokollen om langtransporterte forurensninger som kan få konsekvenser for tiltak som må gjennomføres for å redusere forurensning fra husdyrgjødsla. I tillegg pekes det på at nødvendige økonomiske vurderinger om kost-nytte ved tiltakene i pilotordningen gjenstår. På bakgrunn av dette ble pilotordningen videreført ett år til (aktivitetsåret 2012), slik at en eventuelt fremtidig løsning for tilskuddsordningen kan sees i sammenheng med forskriftsarbeidet og internasjonale prosesser.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til at det heller ikke til årets forhandlinger foreligger avklaringer og rammer for det fremtidige regelverket for håndtering av husdyrgjødsel; videre er vi heller ikke kjent med at de internasjonale forhandlingene omkring Göteborgprotokollen er avsluttet. Inntil disse forholdene er avklart er det ikke riktig å ta stilling til en eventuell varig, fremtidig løsning for tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel.

6.5.4 Spesielle miljøtiltak i landbrukets kulturlandskap (SMIL)

"Spesielle miljøtiltak i jordbruket" (SMIL) er en økonomisk støtteordning som forvaltes av kommunene. For 2012 er bevilgningen til SMIL på 120 millioner kroner. Formålet med ordningen er å redusere forurensingen fra landbruket utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift, samt å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap. Ordningen har bidratt til at det kan gjennomføres relevante og målrettet tiltak tilpasset lokale behov og utfordringer.

SMIL-ordningen gir mulighet til å gi støtte til fangdammer og hydrotekniske anlegg eller å støtte de biologiske mest verdifulle arealene og verneverdige bygninger. I dag er det omkring 75 % av de som mottar SMIL-midler som er berettiget produksjonstilskudd. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at SMIL-midlene må målrettes slik at de går til aktive bønder. Faglagene må sterkere inn i prosessen rundt prioritering av midlene.**

Jordbruksforhandlingene 2011 økte bevilgningen til SMIL med 5 mill. kroner. Det ble lagt til grunn av kommuner med store vannmiljøutfordringer skulle prioriteres ved fordeling av midlene. **Forhandlingsutvalget vil understreke at det må tydeliggjøres overfor kommunene at i områder med avrenningsproblematikk skal hydrotekniske tiltak, fangdammer og gjødsellager gis prioritet**.

Grøfting er en forutsetning for at landbruket skal kunne så og høste avlinger til rett tid med et mer nedbørsrikt klima, samtidig som grøftingen også forebygger erosjon, flom, tap av næringsstoffer og dermed negative effekter for miljø og kulturlandskap på grunn av vassjuk jord. **Jordbrukets forhandlingsutvalg går inn for å etablere et klimatilpasset dreneringstilskudd som et tiltak innenfor SMIL, se kap. 5.3.2. Rammen for SMIL-midler økes med 150 millioner kroner til 270 millioner kroner. Økningen fordeles til fylkene etter fulldyrka areal.**

6.5.5 Investeringsstøtte til organisert beitebruk

Det vises til kapittel 5.3.1.

6.5.6 Informasjons- og utviklingstiltak miljø

Midler til informasjons- og utviklingstiltak skal styrke kunnskapsgrunnlaget for forvaltning og videreutvikling av miljørettede virkemidler, bidra til kunnskapsoverføring fra forskning til praktisk jordbruk, bidra til en oppdatert rådgivning overfor næringsutøverne og til å synliggjøre jordbrukets miljøinnsats og produksjon av miljøgoder. Midlene fordeles på fylkesvise midler og sentrale midler etter årlige møter med avtalepartene. Det er avsatt 10 mill. kroner til informasjons- og utviklingstiltak for 2012.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at midlene til informasjons- og utviklingstiltak for miljø videreføres med 10 mill. kroner.

6.5.7 Nasjonalt utviklingsprogram for klimatiltak

Klimaprogrammet ble vedtatt som et 5-årig program ved jordbruksforhandlingene 2007 for perioden 2008-2012. Klimaprogrammet har som formål å øke kunnskapsnivået om klimagassutslipp fra jordbruket og politikkens innvirkning på utslippene, samt synliggjøring av effektive tiltak. Statens landbruksforvaltning er sekretariat for programmet som ledes av en styringsgruppe. Programmet har en ramme på 6 mill. kroner i 2012.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til den vurdering som er gjort av SLF "Nasjonalt utviklingsprogram for klimatiltak i jordbruket. Oppsummering og drøfting av muligheter framover". Jordbrukets forhandlingsutvalg mener Klimaprogrammet har bidratt positivt til å få opp praktisk kunnskap knyttet til biogass, bioenergi, klimaregnskap osv. Forhandlingsutvalget ønsker derfor å etablere et kombinert klimaagronomi- og klimatilpasningsprogram. Programmet skal ha vekt på agronomiske og biologiske utfordringer, og aktuelle tiltak for å redusere utslippene av klimagasser. Gjennom et slikt kombinert program vil det kunne utvikles ny kunnskap innenfor agronomien som vil komme et stort flertall av bønder til gode.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det etableres et nytt femårig klimaprogram med en ramme på 8 mill. kroner for 2013. Et mer detaljert mandat for programmet fastsettes av avtalepartene i løpet av høsten 2012.

6.5.8 Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

I 2009 ble de første 20 nasjonalt utvalgte kulturlandskapene i jordbruket valgt ut og etablert. Gjennom aktiv drift, ekstra tilførte midler til forvaltning og skjøtsel og gode avtaler, skal de verdier som områdene representerer tas vare på.

For 2012 er det avsatt 8 mill. kr over jordbruksavtalen og 6 mill. kr over Miljøverndepartementets budsjett til satsingen. Pr i dag er 22 utvalgte kulturlandskap med i ordningen, hvorav 8 av 10 jordbruksområder og 18 av 45 landskapsregioner er representert. Det er satt et mål om at ordningen på sikt skal økes opp mot 100 utvalgte kulturlandskap.

Sekretariatet, som er ledet av Statens landbruksforvaltning, foreslo for 2012 at ordningen burde økes med 4-6 områder pr år. Fra et faglig ståsted er det ønskelig å få flere områder med aktiv jordbruksdrift. Opphør av drift og tilgang på nok beitedyr er de største utfordringene. Gjennomsnittlig tilskudd gitt pr område er 600.000 kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre ordningen på dagens nivå. Før en eventuell utvidelse, forutsettes det at miljøvernmyndighetene bidrar med tilsvarende beløp. I tillegg må det åpnes opp for at Kulturminnefondet blir en kilde for finansiering av bygningstiltak i de 20 utvalgte områdene. Det er avgjørende for det lokale engasjementet at det blir et reelt finansielt partnerskap mellom landbruk og miljø. RMP og SMIL skal ikke målrettes spesifikt inn mot disse områdene da det i ordningen "utvalgte kulturlandskap" allerede ligger en favorisering av landbrukets miljøvirkemidler.

6.5.9 Utviklingstiltak innen økologisk landbruk

Se neste kapittel.

6.6 Økologisk landbruk

I Meld. St. 9 (2011 – 2012) viderefører Regjeringa målet om at 15 % av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2020. Så langt er det imidlertid ikke en økning i forbruket som samsvarer med målsettingen. For Jordbrukets forhandlingsutvalg er viktigst å sikre at produsenter som legger om faktisk lykkes. Produsenter som har lagt om må sikres god oppfølging veiledningsmessig slik at markedet forsynes med produkter av høy kvalitet.

Tabell 6.11. Oversiktstabell over økologisk produksjon 2011 og 2010, og økologisk prosent av total produksjon

	Total økologisk produksjon		**Endring siste år %**	**Økologisk i % av total produksjon**	
	2011	**2010**		**2011**	**2010**
Økologiske arealer (dekar)	501 646	469 849	6,8	5,0	4,7
Korn (tonn)	8 860	12 658	-30,0	1,1	1,1
Melk (mill. liter)	50,5	46,5	8,6	3,4	3,1
Kjøtt (storfe, sau/lam og gris) (tonn)	2 029	2 077	- 2,7	0,9	0,9
Fjørfe (kylling og kalkun) (tonn)	226	204	11,2	0,3	0,3
Egg (tonn)	2 249	2 414	- 6,8	4,1	4,4
Karensareal(dekar)	60 904	101 563	- 40,0	-	-

I forbrukermarkedet er det registrert en økning i omsetningen av økologiske produkter i dagligvarehandelen. I 2011 var det et salg på over 1 mrd. kroner, en økning på 10 % fra 2010. Størst vekst hadde barnemat, meierivarer og grønnsaker. Kornprodukter og bakevarer hadde en nedgang i omsetningen. Det var en negativ trend i omsetning av økologisk lamme- og sauekjøtt. Det samme gjelder for omsetning av viktige volumprodukter som kjøttdeig og farser.

Til tross for en bedring i den verdimessige omsetningen av økologiske produkter i 2011, blir en betydelig andel av økologiske råvarer fremdeles ikke solgt som økologisk i sluttmarkedet. For eksempel blir kun 36 % av innveid økologisk melk omsatt som økologisk vare. For kjøtt er utnyttelsesgraden på økologisk råvare 37 %. Både for melk og kjøtt er utnyttelsesgraden av økologisk råvare i sluttmarkedet lavere i 2011 enn 2010, til tross for at man i 2011 registrerte økt omsetningsverdi av økologisk produkter i dagligvarehandelen. Dette tilskrives at mengde økologiske råvarer økte mer enn salget i forbrukermarkedet for melk, mens det for kjøtt forklares med at nedgangen i salget har vært større enn produksjonsnedgangen.

Debio har registrert en nedgang i antall økologiske primærprodusenter. I 2011 var 2725 primærprodusenter en del av Debios kontrollordning for økologisk landbruk. Det er 126 færre enn ved utgangen av 2009.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det vesentligste av merkostnadene ved økologisk produksjon bør tas ut i markedet gjennom høyere priser på økologiske produkter. Forhandlingsutvalget mener at det må være rimelig balanse mellom utviklingen av produksjon og forbruk. Norsk landbruk skal levere det forbrukerne etterspør.

Areal- og husdyrtilskudd

I jordbruksforhandlingene i 2011 ble tilskuddet til økologisk grovfôrareal redusert fra 75 kr til 50 kr og midlene ble omdisponert til dyretilskudd. Det er fortsatt ønskelig med en innretning på tilskuddene som ivaretar god balanse mellom areal og produksjon av råvarer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende tilskudd til økologisk:

- **melkeku økes med 210 kr per dyr**
- **ammekyr økes med 100 kr per dyr**
- **andre storfe økes med 30 kr per dyr**
- **sau og ammegeit økes med 30 kr per dyr**
- **avlsgris økes med 10 kr per dyr**
- **slaktegris økes med 10 kr per dyr**
- **amme- eller melkegeit økes med 10 kr per dyr.**

Dette utgjør en økning på 4 mill. kroner.

Økologisk korn

Produksjonen av økologisk matkorn og fôrkorn må stimuleres både gjennom økt omlegging og ved en mer effektiv produksjon på de allerede omlagte arealene. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener de økonomiske virkemidlene bør endres på en slik måte at det stimulerer til *å øke kornproduksjonen*, i stedet for et ensidig fokus på *å øke kornarealene*. Mer konkret vil dette si å innføre et pristilskudd per kg korn som leveres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at satsen for arealtilskudd for økologisk korn endres fra kr 300 pr da til kr 150 kr per da, og at nedgangen erstattes med et nytt grunntilskudd til økologisk korn på 60 øre/kg.

I forhandlingene i 2008 ble det satt av 30 mill. kr til en økologisk kornkampanje. Kampanjen skulle utbetale en forhøyet sats på arealtilskuddet på 100 kr/daa i 2011 og 2012. I etterkant har det blitt en del misforståelser omkring når tilskuddene i kornkampanjen kommer til utbetaling. Flere produsenter har blitt forespeilet at det ville bli utbetalt forhøyet arealtilskudd på økologiske kornarealer også i 2013. SLF har beregnet at det er tilstrekkelige midler igjen fra kornkampanjen til å kunne utbetale forhøyet sats på arealtilskuddet også i 2013.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at produsentene ikke skal lastes for misforståelsene omkring utbetalingstidspunktene i kornkampanjen og at alle produsenter må få to utbetalinger med ekstra arealtilskudd i samsvar med intensjonen i kornkampanjen. Forhandlingsutvalg går inn for produsenter som har mottatt forhøyet arealtilskudd kun i ett år skal få får et forhøyet arealtilskudd på 100 kr/daa også for dyrkingssesongen 2012, dette innebærer at resterende midler i kornkampanjen settes av for utbetaling til dette formålet i 2013.

6.6.1 Utviklingstiltak innen økologisk landbruk

For 2012 er det bevilget 44 mill. kroner til utviklingstiltak i økologisk landbruk. Midlene blir forvaltet av SLF med utgangspunkt i Regjeringas mål om at 15 % av produksjon og forbruk skal være økologisk i 2020. Midlene går til finansiering av markedsstrategier for økologisk landbruk, veiledning overfor primærprodusenter, og fylkesvise oppfølginger.

Utover satsningen på å bedre avsetningen i markedet for økologiske produkter, vil forhandlingsutvalget understreke betydningen av å holde stø kurs i virkemiddelbruken rettet mot bønder. Erfaringsmessig vil det ved små volumer være lite som skal til før pendelen svinger fra overskudd til underdekning av økologiske varer og omvendt. Betydningen av et gratis, uforpliktende lavterskeltilbud om rådgivning overfor produsenter som vurderer å legge om til økologisk er derfor viktig.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at posten *Utviklingstiltak innen økologisk landbruk* må prioritere støtte til produsentrettet veiledning, både før, under og etter omlegging. Forhandlingsutvalget går inn for å videreføre bevilgningen til utviklingstiltak med 44 mill. kroner. Forhandlingsutvalget krever videre at bruk av utviklingstiltaksmidlene skal skje på grunnlag av føringer gitt i et eget møte mellom avtalepartene.

Fra St.meld. nr. 19 (1999–2000) kom med mål om at økologisk areal skulle utgjøre 10 prosent av arealet innen 2010, er det brukt om lag 500 millioner kroner på utviklingstiltak. Forhandlingsutvalget etterlyser en totalevaluering av effekten av disse midlene i forhold til målsettingene for økologisk landbruk.

Storskalaforsøk om økologisk kretsløpsjordbruk

Jordbruksforhandlingene i fjor besluttet å nedsette en faggruppe som skulle utrede mulighetene for et storskalaforsøk for økologisk kretsløpsjordbruk i Norge. Utredningen er finansiert over utviklingstiltak. Faggruppen foreslår at det etableres et økologisk kretsløpsjordbruk i noen regioner og at disse skal fungere som arena for FoU aktivitet omkring temaet. I tillegg så foreslås det tilslutning til BERAS-prosjektet som er et prosjekt som delfinansieres av EU og som har utviklet modeller for økologisk kretsløpsjordbruk i Østersjøområdet.

Et økologisk kretsløpsjordbruk innebærer et driftsopplegg som går ut over minstekrav for økologisk produksjon. Målet med driftsformen er likevel å finne mer bærekraftige driftsformer for både økologisk og konvensjonelt landbruk. Faggruppen understreker at et storskalaforsøk som skissert er vanskelig å forene med en vitenskapelig metode, men det kan gi grunnlag for studier og observasjoner.

Faggruppen anslår et årlig behov på 4 mill. kr i perioden 2013 – 2016 til drifting av prosjektet, i tillegg vil det være behov for å kompensere gårdsbrukere som deltar i prosjektet for ulemper og redusert lønnsomhet som følge av driftsopplegget. Denne summen anslås til å være på 4 mill. kr årlig. Utgiftene ved tilslutning til BERAS-prosjektet er ikke klarlagt. Når regioner med kretsløpsjordbruk er etablert, skal FoU-miljøer kunne ta utgangspunkt i disse for å utforme søknader som kan konkurrere om forskningsmidler.

Forhandlingsutvalget mener det er positivt med en økt kretsløpsorientering av jordbruket. Dette er relevant for både økologisk og konvensjonell produksjon. For å oppnå reelle effekter må dette perspektivet tas inn i det ordinære rådgivningsarbeidet og annen kunnskapsoppbygning og–formidling. Et slikt fokus har i økende grad blitt vektlag de senere årene, og det nye forskningsprogrammet BIONÆR vektlegger nettopp en kretsløpsbasert verdikjede.

Jordbrukets forhandlingsutvalg avviser finansiering av et storskalaforsøk om økologisk kretsløpsjordbruk innenfor jordbruksavtalen. Et kretsløpsperspektiv må ivaretas og integreres innenfor eksisterende forskningsfinansiering og rådgivningstilbud.

6.7 Tilskudd til erstatninger m.m.

Skadefondet for landbruksproduksjon opphørte som fondsordning fra 1.juli 2011 og ble erstattet av en overslagsbevilgning på jordbruksavtalen, post 71. Tilskuddet til erstatninger med mer omfatter:

- Erstatning for klimabetinget svikt i plante- og honningproduksjonen
    - Erstatning ved avlingssvikt
    - Tilskudd etter vinterskade på eng
- Erstatning ved tap av bifolk og svikt i honningproduksjon
- Erstatning ved tap av sau på beite
- Tilskudd ved kvalitetstap i epler grunnet rognebærmøll

Ved budsjettproposisjonen for 2012 ble det omdisponert 30 mill. kroner til posten. Budsjettet for 2012 er nå på 70 mill. kroner. Prognosert forbruk i 2012 er på 100 mill. kroner da en ved årsskiftet hadde 2.100 reelle ubehandlede søknader fra 2011 om erstatning etter avlingssvikt. Prognose for 2013 er på 40 mill. kroner ut fra et gjennomsnittlig skadeår.

I produksjoner med høy verdi pr. arealenhet, spesielt innenfor grøntsektoren, kan tapene ved avlingsskade bli betydelige. Dagens avlingsskadeordning vil ved tap av hele avlinger ikke være tilstrekkelig til å sikre en videre produksjon. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at maksimalbeløpet for erstatning heves fra 500.000 kroner til 750.000 kroner.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg budsjetterer med 42 mill. kroner i 2013.

Lys ringråte

Ved bekjempelse av lys ringråte pålegges produsenten omsetningsforbud, og kan etter søknad få selge avlingen som industripotet. Produsenten oppnår da en betydelig lavere pris, enn om avlinga var solgt som matpotet. Ekstra stor er prisforskjellen for mandelpoteter. Prisforskjellen dekkes ikke av erstatningsordninger. Ei heller dekker erstatningsordningen tapet produsenter får gjennom pålagt omsetningsforbud. **Jordbrukets forhandlingsutvalg er bekymret for de store økonomiske konsekvenser denne forvaltningspraksisen får for produsentene. Forhandlingsutvalget ber om at erstatningsordningen utvides til også å dekke tap som oppstår mellom pris for matpotet og industripotet, alternativt at Mattilsynet endrer forvaltningspraksis og pålegger destruksjon, slik at produsenten kommer inn under gjeldende erstatningsordning (erstatning etter offentlige pålegg og restriksjoner i plante- og husdyrproduksjon.)**

6.8 Norsk Landbruksrådgiving

Bondens kunnskap og kompetanse er av stor betydning når det gjelder å møte utfordringer knyttet til klimaendringer, miljø- og kvalitetskrav. Dette krever et styrket rådgivningsapparat. Vi har i dag et godt utbygd, uavhengig rådgivningsapparat i hele landet gjennom Norsk landbruksrådgivning (NLR). NLR er et viktig verktøy for å møte de utfordringene landbruket står overfor.

NLR får for 2012 et generelt tilskudd på 40 mill. kroner – en økning på 1 mill. kroner fra 2011. Prisveksten i 2013 er anslått til 1,7 prosent og lønnsveksten til 3,7 prosent.

Byggteknisk planlegging
Fra 1. januar 2010 har NLR hatt ansvar for et landsdekkende nett av byggtekniske planleggere. Dette er det bevilget midler til over jordbruksavtalen. Jordbrukets forhandlingsutvalg følger opp "Rapport om byggteknisk rådgiving i Norsk Landbruksrådgiving (NLR) – Behov for tilskudd fra 2012" av 15. mars 2011 fra NLR. Forhandlingsutvalget foreslår en bevilgning på 6,5 mill. kroner i 2013 til byggteknisk planlegging.

Maskinteknisk rådgiving
Ved jordbruksoppgjøret 2010 ble partene enige om:

> *"Av bevilgningen avsettes 1,5 mill. kroner til maskinteknisk rådgiving. Tilskuddet til dette formålet trappes gradvis ned over 5 år"*

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger dette til grunn.

Reduserte kostnader for bonden, Bunnlinjeprosjektet – Individuell rådgiving
NLR vil bidra til å bedre økonomien på gårdsbruk ved fokus på reduserte kostnader og økt inntjening. Dette skal skje gjennom helhetlig økonomisk og produksjonsfaglig rådgiving. NLR har startet arbeidet med å utvikle et slikt rådgivingstilbud. **Jordbrukets forhandlingsutvalg stiller seg positiv til dette prosjektet og mener det bør gjennomføres i tråd med de planer som er lagt. Forhandlingsutvalget forutsetter at dette finansieres innenfor grunntilskuddet.**

Oppsummering
Jordbrukets forhandlingsutvalg går inn for at bevilgningen til Norsk Landbruksrådgiving økes med 3,5 mill. kr for 2013 og fordeler seg som følger:

	Budsjett 2012 mill. kr	**Forslag 2013 mill. kr**
Grunntilskudd til rådgivingsaktivitet	40,0	44,0
Teknisk planlegging	7,0	6,5
Maskinteknisk rådgiving	1,5	1,5
SUM tilskudd NLR	**48,5**	**52,0**

Det forutsettes en ryddig prosess i forbindelse med forventet sammenslåing med Landbrukets HMS-tjeneste. En fusjon må ivareta og videreutvikle det tjenestetilbud som i dag eksisterer i LHMS.

6.9 Andre virkemidler over jordbruksavtalen

6.9.1 Tilskudd til RÅK

Norske bønder og norsk næringsmiddelindustri er helt avhengige av en velfungerende RÅK-ordning (råvarepriskompensasjon) for å kunne levere sine produkter til norske forbrukere. RÅK-ordningen skal utjevne forskjeller i råvarekostnader mellom norske og importerte næringsmidler omsatt i Norge, og gjøre norske eksportprodukter innenfor ordningen konkurransedyktige på verdensmarkedet. Toll, eksportstøtte og prisnedskriving kan brukes for å utjevne råvareprisene.

RÅK-industrien er en viktig avtager av norske jordbruksråvarer. RÅK-industrien forbruker nærmere 80 prosent av produksjonen av matkorn, 22 prosent av frukt og bær, 14 prosent av melk og 11 prosent av egg, 6% av potet og 1% av kjøtt. Denne produksjonen utgjør grovt sett 10 prosent av sysselsettingen i primærjordbruket.

Etter inngåelsen av EØS-avtalen har importen av jordbruksvarer, og særlig RÅK-produkter, økt sterkt i omfang. Importen av jordbruksvarer fra EU-landene er femdoblet fra 1990 til 2010. Bare fra 2010 til 2011 har importen av RÅK-varer økt med rundt 7 % (målt i kvantum). Eksempelvis øker importen av bakervarer med 5 % i året, noe som legger et stort press både på norske kornprodusenter og bakerindustrien. Forbruket av norsk matkorn vil med en slik økning gå ned med rundt 8000 tonn i året. Også importen av yoghurt og smakstilsatt melk har økt vesentlig. Importen av smaksatt yoghurt økte med 47 % (i mengde) fra 2010 til 2011.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil peke på at det er svært viktig å oppjustere RÅK-satsene for å oppfylle RÅK-ordningens intensjoner om å utjevne prisforskjeller i råvarepriser mellom EU og Norge. Dette er helt nødvendig for å sikre avsetning av norske råvarer i det norske markedet.

Det er budsjettert med 170 millioner kroner til RÅK-ordningen for 2012. SLFs prognoser viser et behov på 165 millioner kroner for 2012. For 2013 viser SLFs prognoser et behov på 166,1 millioner kroner. SLF antar at salget av RÅK-produkter blir lavere i 2012 enn forutsatt i jordbruksoppgjøret for 2011.

I kravet er det foreslått en økning i målprisene på 450 mill. kroner. Dette vil gi et økt behov for prisnedskrivingstilskudd til RÅK-varer på anslagsvis 5 mill. kroner.

Med utgangspunkt i SLF's forbruksprognoser og foreslåtte endringer i målpriser foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg å øke bevilgningen til RÅK med 1,1 mill. kroner til 171,1 mill. kroner.

6.9.2 Tilskudd til pelsdyrfôrlag og pelsdyrfôr

Tilskudd til pelsdyr er innvilget i 2012 for frakttilskudd for pelsdyrfôr på17,8 mill. kroner og 5,4 mill kroner til fôrrefusjon. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen i 2013 med totalt 23,2 mill. kroner.**

6.9.3 Tilskudd til frøavl

For 2012 er det satt av 8,02 mill. kroner til tilskudd til frøavl. Tilskuddet gis i form av:

- Pristilskudd som senker frøkjøpernes innkjøpspris
- Arealtilskudd som senker frøavlernes etableringskostnader og senker risiko.
- Garantiordning ved lave avlinger.
- Overlagringstilskudd, som senker firmaenes kostnader med lagring av frø fra en sesong til en annen.

I 2011 var rødkløveravlingene svært dårlige. Produksjonen falt fra 115 tonn i 2010 til 20 tonn i 2011, dvs en gjennomsnittsavling på under 4 kg/daa. For å komme inn under garanti-ordningen kan ikke avlingen overstige 21 kg/daa. Ingen produsenter lå over dette nivået, og det er beregnet at garantibeløpet alene vil ugjøre 5,2 mill. kroner for 2012. Det blir dermed meget begrenset med midler til andre ordninger.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å bruke 3 mill. kroner i ledige midler i 2012 for å sikre økonomien blant såfrødyrkerne. Videre foreslås det å øke bevilgningen i 2013 med 1 mill. kroner til 9,02 mill. kroner. Det bør vurderes å flytte garantiordningen inn under posten "Tilskudd til erstatninger m.m."

6.9.4 Tilskudd til kadaverhåndtering

Formålet med ordningen er å stimulere til forsvarlig håndtering av kadaver av storfe, sau og gris i hele landet og utrangerte verpehøns i Nordland, Troms og Finmark. Av bevilgningen på 5 mill. kroner går 1 mill. kroner til henting av utrangerte høner i Nord-Norge. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen med 5 mill. kroner.**

6.9.5 Tilskudd til dyreavl med mer

Posten inneholder tilskudd til å utjevne seminkostnadene for storfe og svin (30,7 mill. kr), nedskriving av veterinære reiser (44 mill. kr) og tilskudd til avlsorganisasjoner (13,27 mill. kr). Tilskuddene er viktige for målet om å opprettholde produksjonsfordelingen og en variert bruksstruktur over hele landet. Gjennom tilskuddet til inseminering m.m. skal kostnader til inseminering og veterinærtjenester utjevnes slik at alle bønder over hele landet får tilgang til det beste avlsmaterialet til tilnærmet lik pris. Tilskuddene til semintjenester har vært uendret siden slutten av 1990-tallet. Jordbruksoppgjøret for 2011 økte avsetningen til ordningen med 700 000 kr. Det er fortsatt behov for en bedre utjevning av kostnadene ved sæddistribusjon og inseminasjonsarbeid i distriktene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke avsetningen på posten med totalt 4,73 mill. kroner. Av økningen settes 2 mill. kroner av til tilskudd til veterinære reiser som følge av økning i satsene i statens reiseregulativ, 2,5 mill. kroner settes av til seminutjevningsmidler til storfe og 0,23 mill kroner settes av til tilskudd til avlsorganisasjoner.
Forhandlingsutvalget ber videre om at fordelingen av tilskudd til de ulike avlsorganisasjonene skjer i et eget møte mellom avtalepartene.

Tabell 18. Tilskudd til dyreavl m.m. Budsjett 2012 og forslag for 2013

	Budsjett 2012	**Forslag 2013**	**Endring**
Tilskudd til veterinære reiser	44	46	2,0
Tilskudd til semintjenester	30,7	33,2	2,5
Herav Geno	*24,9*	*27,4*	*2,5*
Herav Norsvin	*5,8*	*5,8*	*0,0*
Tilskudd til avlsorganisasjoner	13,27	13,5	0,23
SUM	**87,97**	**92,7**	**4,73**

6.10 Pilot for bruk av husdyrregisteret ved utmåling av tilskudd

Målsettingen med ordningen er å bruke registreringer i Husdyrregisteret som grunnlag for utbetaling av produksjonstilskudd for husdyr. Produksjonstilskuddet til husdyr reduseres med 500 kroner per storfe ved avvik mellom oppgitt antall storfe i henholdsvis søknad om tilskudd og Husdyrregisteret. Pilotprosjektet har blitt gradvis utvidet siden oppstart i 2009. Prosjektet omfatter nå 149 kommuner.

Pilotprosjektets har registrert til dels store avvik mellom registreringer i Husdyrregisteret og produksjonstilskuddsøknaden for storfe. Det er ulike årsaker til dette, og ansvaret for avvikene har ligget både hos bonden og hos Mattilsynet.

For søkeromgangen august 2011 ble det ikke gjennomført trekk i produksjonstilskudd. Bakgrunnen for dette var betydelige tekniske utfordringer som begrenset søkernes muligheter og tid til å få gjort rettinger.

Jordbrukets forhandlingsutvalg synes det er bekymringsfullt at pilotprosjektet avdekker så store avvik og tekniske utfordringer med Husdyrregisteret. Forhandlingsutvalg understreker at bruk av Husdyrregisteret ved utmåling av tilskudd forutsetter brukervennlige og lett tilgjengelige løsninger.

Næringa ved husdyrkontrollene har over lang tid lagt ned en betydelig innsats for å sikre god kvalitet og rett husdyrstatus i registeret, men uavhengig av husdyrnæringas innsats pekes det på at det er et stort behov for forbedring og videreutvikling av de tekniske løsningene som ligger til grunn for Mattilsynets Husdyrregister.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at erfaringene fra søknadsomgangen høsten 2011 blir grundig gjennomgått og det gjennomføres nødvendige tiltak for å hindre at utfordringene man opplevde denne søknadsomgangen gjentar seg. I tillegg er det behov for en totalgjennomgang av pilotprosjektet. Gjennomgangen må beskrive utfordringer og flaskehalser, årsaker til disse og forslag til tiltak som må til for at å sikre forutsigbare og brukervennlige løsninger for bonden og husdyrnæringa. Husdyrnæringa må delta i dette arbeidet. Jordbrukets forhandlingsutvalg aksepterer ikke en ytterligere utvidelse av pilotprosjektet før de tekniske løsningene er forbedret.

					Mill. kr		Mill. kr
År	2012	Justert pr.	27.4.yy	Ramme:	2205	Budsjett	1537

Fordeling 2012 - 2013

Jordbruksavtalen, fordeling på priser og tilskudd

		Mill. kr
	Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	1 537
-	Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0
=	Nettoeffekt av tilskudd	1 537
+	Avtalepriser fra 1.7.2012	445
=	Sum avtalepriser og tilskudd 2012/13	1 982
+	Omdisponering overførte midler fra 2011 til 2012	33
=	Sum til fordeling	2 015
+	Økt inntektsverdi jordbruksfradrag	190
=	" Ramme for oppgjøret"	2 205
	Omdisponerte ledige midler i 2012 utenfor rammen	86

Målpriser

Produkt	Kvantum Mill. l/kg/kr	Målpris Kr / kg	Målprisendring Fra 01.07. Kr/l / kg	Endring fra 1.7. mill. kr
Melk , ku og geit	1523,7	4,73	0,10	152,4
Gris	133,5	31,21	0,60	80,1
Sau/lam	24,4	61,20	2,40	58,7
Egg	62,5	18,90	0,35	21,9
Poteter	195,7	3,59	0,30	58,7
Grønnsaker og frukt	1819,2		2,0%	36,4
Norsk matkorn	184,4	2,65	0,20	36,9
Sum markedsprisutslag				**445**

Endringer på kap. 1150 og 4150

Post		Endring mill. kr	Budsjett 2012 mill. kr
50	Fondsavsetninger	200,500	1 038,653
70	Markedsregulering	2,100	190,900
71	Erstatninger	-28,000	70,000
73	Pristilskudd	274,204	2 290,100
74	Direkte tilskudd	992,900	8 351,319
77	Utviklingstiltak	11,460	233,526
78	Velferdsordninger	83,837	1 584,604
SUM KAP. 1150		1 537,001	13 759,102
KAP. 4150 Post 80		0,000	79,200

Kapittel 1150 Jordbruksavtalen:

Post	Benevning	Endring mill. kr	Budsjett 2012 mill. kr [1]
50.11	Tilskudd til LUF [2]	200,500	1 038,653
50	**Fondsavsetninger**	**200,500**	**1 038,653**
70.11	Avsetningstiltak	1,000	20,900
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen m.v.	1,100	170,000
70	**Markedsregulering, *kan overføres***	**2,100**	**190,900**
71	**Tilskudd til erstatninger m.m.**	**-28,000**	**70,000**
73. 11	Tilskudd til norsk ull	8,700	140,000
73.13	Pristilskudd melk	61,800	554,000
73.15	Pristilskudd kjøtt	15,100	668,000
73.16	Distriktstilskudd egg	0,000	5,700
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	9,804	81,700
73.18	Frakttilskudd	60,800	318,000
73.19	Tilskudd til prisnedskriving korn [3]	118,000	445,700
73.20	Tilskudd til matkorn	0,000	34,600
73.21	Tilskudd til potetsprit og potetstivelse	0,000	42,400
73	**Pristilskudd *(overslagsbevilgning)***	**274,204**	**2 290,100**
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon	278,400	1 365,600
74.14	Produksjonstilskudd, husdyr	371,600	2 389,200
74.16	Beitetilskudd	372,500	737,200
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	-37,400	3 281,119
74.19	Regionale miljøprogram	0,000	428,500
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	-13,200	135,700
74.xx	Oppstartstilskudd gårdsoverdragelse under 35 år	21,000	0,000
74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredemåter husdyrgjødsel	0,000	14,000
74	**Direkte tilskudd, *kan overføres***	**992,900**	**8 351,319**
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	4,700	87,970
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	-1,500	11,520
77.13	Tilskudd til forsøksringer og teknisk planlegging [4]	3,500	48,500
77.14	Tilskudd til pelsdyr	0,000	23,200
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	3,760	52,336
77.17	Tilskudd til fruktlager	1,000	10,000
77	**Utviklingstiltak, *kan overføres***	**11,460**	**233,526**
78.11	Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	62,975	1 155,669
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom mv	11,562	176,900
78.13	Medlemsavgift til folketrygden		0,000
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket		88,000
78.15	Tilskudd til øvrige velferdstiltak	2,000	69,000
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning	7,300	95,035
78	**Velferdsordninger, *kan overføres***	**83,837**	**1 584,604**
SUM KAP. 1150		**1 537,001**	**13 759,102**

1) Saldert budsjett

Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	Kvantum 1.000 tonn	Målpris Kr / kg	Endring Kr / kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	146,3	2,65	0,20	29,3
Rug, matkorn	18,1	2,49	0,20	3,6
Bygg	599,6	2,25	0,19	113,9
Havre	222,0	2,03	0,19	42,2
Förhvete og fôrrug	81,3		0,19	15,5
Erter til modning	7,0		0,19	1,3
Såkorn	54,8		0,19	10,4
Sum norsk korn	1129,1		0,19	216,2
Oljevekster	11,2	5,04	0,40	4,5
Sum korn og oljevekster	1140,3		0,19	220,7

Kap. 4150 Markedsordningen for korn

Post 85	Kvantum 1.000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Sildemel	12,0	0,00		0,0
Soyamel	163,0	0,27		0,0
Andre fôrstoffer	10,0	0,10		0,0
Sum kap 4150.80	185,0			**0,0**
Utslag kraftfôrpris norsk korn	909,9		0,07	172,9

Anslag endring i kraftfôrpris, inkl korn og protein, øre/kg	**0,073**

Post 73.11 Tilskudd til norsk ull

	Kvantum Mill. kg	Sats Kr / kg	Sats-endring Kr / kg	Total endring mill. kr
Ull	4,369	31,00	2,00	8,7

Post 73.13 Pristilskudd, melk

	Kvantum Mill. l.	Gjeld. sats Kr / l	Sats-endring Kr / l	Total endring mill. kr
Grunntilskudd geitmelk	19,9	3,11		0,0
Distriktstilskudd				
Sone A og 0	194,0	0,00		0,0
Sone B	323,5	0,11	0,02	6,5
Sone C	234,1	0,28	0,04	9,4
Sone D	510,9	0,39	0,06	30,7
Sone E	119	0,49	0,06	7,1
Sone F	50,9	0,62	0,06	3,1
Sone G	54,5	0,87	0,06	3,3
Sone H	3,8	1,08	0,06	0,2
Sone I	13,6	1,66	0,06	0,8
Sone J	11,1	1,75	0,06	0,7
Sum distriktstilskudd, melk	1 515,4		0,04	61,8
Sum post 73.13 Pristilskudd, melk				**61,8**

Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt	Kvantum Mill. kg	Gjeld. sats Kr / kg	Sats-endring Kr / kg	Total endring mill. kr
Grunntilskudd, kjøtt				
Sau	23,6	3,81		0,0
Geit	0,3	5,15		0,0
Sum grunntilskudd, kjøtt	23,9			0,0
Distriktstilskudd, kjøtt				
Sone 1	20,7	0,00		0,0
Sone 2	53,3	4,55		0,0
Sone 3	18	7,05	0,50	9,0
Sone 4	7,1	11,00	0,50	3,6
Sone 5	0,8	11,60	0,50	0,4
Sau, sone 4	3,6	13,00	0,50	1,8
Sau, sone 5	0,6	13,50	0,50	0,3
Gris Vestlandet og Agder[1]	8,7	1,10		0,0
Gris, sone 4	7,5	5,10		0,0
Gris, sone 5	0,3	5,40		0,0
Kylling og kalk., Agd./Vestl. [1]	1,6	0,20		0,0
				0,0
Sum distriktstilskudd, kjøtt	122,2			15,1
Sum pristilskudd kjøtt				**15,1**

1) Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal + Agderfylkene

Post 73.16 Distriktstilskudd egg	Kvantum Mill. kg	Gjeld. sats Kr / kg	Sats-endring Kr / kg	Total endring mill. kr
Vestl.	6,2	0,45		0,0
Trøndelag	10,1	0,22		0,0
Nord Norge	2,1	1,05		0,0
Sum distriktstilskudd egg				**0,0**

Post 73.18 Frakttilskudd	Endring Mill. kr
Innfrakt korn	
Mellomfrakt korn	
Stedsfrakt kraftfôr	50,0
Frakttilskudd slakt	10,0
Frakttilskudd egg	0,8
Sum	**60,8**

Post 73.19 Prisnedskrivning norsk korn

	Kvantum 1.000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Korn	1224	0,338	0,09	110,2
Økologisk korn	10	0,90	0,09	0,9
Oljevekster, lupiner og bønner	10	1,79	0,40	4,0
Økologiske oljevekster, lupin, bøni		2,60	0,40	0,0
Fôrerter	7	0,72	0,40	2,8
Økologiske fôrerter	0,2	1,20	0,40	0,1
Sum	**1251,2**			**118,0**

Post 73.20 Tilskudd til matkorn

	Kvantum 1.000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Tilskudd matkorn	**346,0**	**0,100**		**0,0**

År 2012	Justert pr. 18.4.yy	Ramme:	2205,1	Budsjett	1537,0	117%
Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og ammeku		Antall	Sats kr/bruk/dyr	Sats-endring	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring mill. kr
Kumelk Jæren	Antall bruk:	739	106 000	30 000	136 000	22,2
	Antall dyr:	0	21 200	6 000	27 200	0,0
Kumelk Nord-Norge	Antall bruk:	1127	117 000	30 000	147 000	33,8
	Antall dyr:	27	23 400	6 000	29 400	0,2
Kumelk rest Sør- Norge	Antall bruk:	8386	111 000	30 000	141 000	251,6
	Antall dyr:	223	22 200	6 000	28 200	1,3
Geitemelk	Antall bruk:	349	117 000	30 000	147 000	10,5
	Antall dyr:	164	4 333	1 111	5 444	0,2
Ammekyr						
6-49 kyr	Antall bruk	3551				
6-49 kyr	Antall dyr	55208	2 340	600	2 940	33,1
50 og flere kyr	Antall bruk	104	117 000	30 000	147 000	3,1
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-77,6
Sum driftstilskudd, melk og ammeku		**14 670**				**278,4**

Post 74.14 Tilskudd til husdyr

		Intervall Fra		Til	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring mill. kr
Bunnfradrag 35 pst [1]					44 256	3 000		3 000	0,0
Mjølkeku		1		16	149 049	3 968	413	4 381	61,6
		17		25	40 433	2 012	175	2 187	7,1
		26		50	35 794	800	75	875	2,7
	Sum				225 276				71,4
Storfe		1		250	547 686	800		800	0,0
Mjølkegeit		1		125	31 991	1320	-1 320	0	-42,2
Mjølkegeit/Kje over 9 m		1		165	42 547	0	1 140	1 140	48,5
Mjølkegeit		126		250	2 999	512	-512	0	-1,5
Kje over 9 mnd		166		330	3 989	0	440	440	1,8
	Sum				77 537				6,6
Ammekyr		1		25	58 680	4 080		4 080	0,0
		26		50	8 106	1 670	0	1 670	0,0
	Sum				66 785				0,0
Sau over 1 år pr 1.jan		1		50	488 054	1 105	120	1 225	58,6
		51		100	168 850	894	90	984	15,2
og ammegeiter		101		200	61 904	347	50	397	3,1
		200		300	7 246	210	20	230	0,1
Utegangersau (alle)		1		300	34 669	210	20	230	0,7
	Sum				760 723				77,7
Lammeslakt	kval. O og bedre				899 375	185	15	200	13,5
	kval. O- og dårligere				83 733	0		0	0,0
	Kjeslakt over 3,5 kg				8 235	80		80	0,0
Tillegg:	Økologiske lammeslakt				30 184	40		40	0,0
	Sum				1 021 527				13,5
Storfeslakt tilskudd									234,0
Avlsgris Sør-Norge 2)		1		35	26 697	765	100	865	2,7
Avlsgris Jæren		1		35	5 572	615	100	715	0,6
Avlsgris Nord-Norge		1		35	2 038	1 052	100	1 152	0,2
Avlsgris landet		36	+		20 354	0		0	0,0
Avlsgris landet		71		-	6 834	0	0	0	0,0
	Sum				54 660				3,5
Slaktegris 2)		1		1400	986 275	20	0	20	0,0
Slaktegris Jæren		1		1400	203 725	16	0	16	0,0
		2100		-	13 119	0		0	0,0
	Sum				1 190 000				0,0
Verpehøner Sør-Norge		1		1 000	557 162	10		10	0,0
Verpehøner Nord-Norge		1		1 000	25 944	24		24	0,0
Verpehøner, landet		1001		5 000	2 017 125	10		10	0,0
Verpehøner, landet		5001		7 500	433 958	0		0	0,0
		7500		-	343 244	0		0	0,0
	Sum				2 600 231				0,0
Unghester < 3 år					5 446	1000	200	1 200	1,1
Hjort					7 708	0	750	750	5,8
Bikuber		1		250	28 102	300	100	400	3,1
Beløpsavgrensing						275 000		275 000	
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser									-46,2

Sum produksjonstilskudd, husdyr	**371,6**

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

2) Unntatt Jæren

Post. 74.16 Tilskudd til dyr på beite		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Nye satser kr/dyr	Endring mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	240 175	360	220	580	52,8
	Sau, lam, geit	1 989 529	125	75	200	149,2
Beitetilskudd						
Sone 1-4	Småfe m.m.	449 055	60	25	85	11,2
Sone 5-7	Småfe m.m.	1 880 859	60	25	85	47,0
Sone 1-4	Storfe m.m.	218 772	415	200	615	43,8
Sone 5-7	Storfe m.m.	383 365	415	200	615	76,7
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-8,2
Sum beitetilskudd		**5 161 755**				**372,5**

Post. 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd	Ant.	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal	**9 283 794**	191		191	**0,0**
Bunnfradrag, 65 pst [1)]	44 256	3 000		3 000	0,0
Arealtilskudd, grovfôr	5 955 459				0,0
Arealtilskudd, korn	3 095 655				0,0
Arealtilskudd, potet	128 636				1,3
Arealtilskudd, grønnsaker	60 941				4,4
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal	43 103				0,0
Digitale kart + IKT					
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-43,1
Sum, AK-tilskudd	**9 283 794**				**-37,4**

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr		Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 250 dekar	286 902	90		90	0,0
	over 250 dekar	85 183	65		65	0,0
	Sum	372 085				0,0
Sone 2	0 - 250 dekar	229 054	0		0	0,0
	over 250 dekar	85 504	0		0	0,0
	Sum	314 559				0,0
Sone 3	0 - 250 dekar	466 370	124		124	0,0
	over 250 dekar	117 840	75		75	0,0
	Sum	584 210				0,0
Sone 4	0 - 250 dekar	367 072	124		124	0,0
	over 250 dekar	108 470	75		75	0,0
	Sum	475 542				0,0
Sone 5	0 - 250 dekar	2 926 432	233		233	0,0
	over 250 dekar	448 817	75		75	0,0
	Sum	3 375 249				0,0
Sone 6	0 - 250 dekar	559 020	261		261	0,0
	over 250 dekar	155 772	75		75	0,0
	Sum	714 791				0,0
Sone 7	alt areal dekar	119 023	291		291	0,0
	Sum	119 023				0,0
Sum grovfôr alle soner		**5 955 459**				**0,0**

Arealtilskudd, korn			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0-800	dekar	1228339	123		123	0,0
	801-	dekar	94708	102		102	0,0
Sone 2	0-800	dekar	29602	175		175	0,0
	801-	dekar	0	152		152	0,0
Sone 3	0-800	dekar	1073833	175		175	0,0
	801-	dekar	58292	152		152	0,0
Sone 4	0-800	dekar	425759	246		246	0,0
	801-	dekar	3137	221		221	0,0
Sone 5	0-800	dekar	176000	246		246	0,0
	801-	dekar	2086	221		221	0,0
Sone 6	0-800	dekar	3643	246		246	0,0
	801-	dekar	0	221		221	0,0
Sone 7	0-800	dekar	256	246		246	0,0
	801-	dekar	0	221		221	0,0
Sum korn, alle soner			**3 095 655**		**0,0**		**0,0**

Arealtilskudd, potet	Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	31681	65	10	75	0,3
Sone 2	8242	65	10	75	0,1
Sone 3	53728	65	10	75	0,5
Sone 4	12563	65	10	75	0,1
Sone 5	16885	65	10	75	0,2
Sone 6	5344	915	10	925	0,1
Sone 7	193	915	10	925	0,0
Sum poteter, alle soner	**128 636**				**1,3**

Arealtilskudd, grønnsaker			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 80	dekar	14423	450	150	600	2,2
	over 80	dekar	18647	0		0	0,0
	Sum		33 070				2,2
Sone 2	0 - 80	dekar	3427	450	150	600	0,5
	over 80	dekar	4208	0		0	0,0
	Sum		7 635				0,5
Sone 3	0 - 80	dekar	4827	450	150	600	0,7
	over 80	dekar	6752	0		0	0,0
	Sum		11 579				0,7
Sone 4	0 - 80	dekar	3666	450	150	600	0,5
	over 80	dekar	1311	0		0	0,0
	Sum		4 977				0,5
Sone 5	0 - 80	dekar	2985	450	150	600	0,4
	over 80	dekar	344	0		0	0,0
	Sum		3 329				0,4
Sone 6	0 - 80	dekar	343	1 550	150	1700	0,1
	over 80	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		343				0,1
Sone 7	0 - 80	dekar	8	1 550	150	1700	0,0
	over 80	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		8				0,0
Sum grønnsaker, alle soner			**60 941**				**4,4**

Arealtilskudd, frukt			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 40	dekar	3 019	800	250	1050	0,8
	over 40	dekar	1 552	0		0	0,0
	Sum		4 571				0,8
Sone 2	0 - 40	dekar	20	800	250	1050	0,0
	over 40	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		20				0,0
Sone 3	0 - 40	dekar	2 647	800	250	1050	0,7
	over 40	dekar	1 165	0		0	0,0
	Sum		3 812				0,7
Sone 4	0 - 40	dekar	96	800	250	1050	0,0
	over 40	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		96				0,0
Sone 5	0 - 40	dekar	11 342	1 250	250	1500	2,8
	over 40	dekar	1 156	0		0	0,0
	Sum		12 498				2,8
Sone 6	0 - 40	dekar	4	1 250	250	1500	0,0
	over 40	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		4				0,0
Sone 7	0 - 40	dekar	0	1 250	250	1500	0,0
	over 40	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		0				0,0
Sum frukt, alle soner			**21 001**				**4,3**

Arealtilskudd,bær			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 40	dekar	4 450	800	250	1050	1,1
	over 40	dekar	4 354	0		0	0,0
	Sum		8 804				1,1
Sone 2	0 - 40	dekar	346	800	250	1050	0,1
	over 40	dekar	181	0		0	0,0
	Sum		527				0,1
Sone 3	0 - 40	dekar	2 043	800	250	1050	0,5
	over 40	dekar	2 301	0		0	0,0
	Sum		4 344				0,5
Sone 4	0 - 40	dekar	737	800	250	1050	0,2
	over 40	dekar	495	0		0	0,0
	Sum		1 232				0,2
Sone 5	0 - 40	dekar	5 539	1 250	250	1500	1,4
	over 40	dekar	1 343	0		0	0,0
	Sum		6 882				1,4
Sone 6	0 - 40	dekar	303	1 250	250	1500	0,1
	over 40	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		303				0,1
Sone 7	0 - 40	dekar	10	1 250	250	1500	0,0
	over 40	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		10				0,0
Sumbær, alle soner			**22 102**				**3,4**
Sum frukt og bær, alle soner			**43 103**				**7,7**

Post. 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Arealtilskudd		Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Korn til modning		81 085	300	-150	150	-12,2
Grunntilskudd korn			0	0,60	0,60	12,2
Kornkampanje 2011 og 2012		81 085	100	-100	0	-8,1
Kornkampanje viderføre de som vært med 1 gang			100		100	0,5
Grønnsaker, frukt og bær		3 671	1 000		1000	0,0
Poteter		1 333	500		500	0,0
Grønngjødsling		9 605	500		500	0,0
Innmarksbeite		46 836	50		50	0,0
Annet økologisk areal		296 255	50		50	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal		**438 785**				**-7,6**
Omleggingstilskudd						
Alt karensareal minus innmarksbeite		0	250		250	0,0
Sum omleggingstilskudd økologisk areal		**0**				**0,0**
Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring mill. kr
Melkekyr	AK-sone 1-4	5 384	2 000	210	2210	1,1
	AK-sone 5-7	3 738	2 252	210	2462	0,8
Ammekyr	AK-sone 1-4	2 417	1 265	100	1365	0,2
	AK-sone 5-7	1 558	1 640	100	1740	0,2
Andre storfe	AK-sone 1-4	10 960	335	30	365	0,3
	AK-sone 5-7	7 159	470	30	500	0,2
Sau over 1 år	AK-sone 1-4	9 390	285	30	315	0,3
	AK-sone 5-7	27 011	345	30	375	0,8
Melkegeit og ammegeit	AK-sone 1-4	73	135	10	145	0,0
	AK-sone 5-7	933	155	10	165	0,0
Avlsgris	Landet	269	335	10	345	0,0
Slaktegris	Landet	5 031	217	10	227	0,1
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon						**4,0**
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						**-9,6**
Sum tilskudd til økologisk jordbruk						**-13,2**

Post 78.11 Tilskudd for avløsning til ferie og fritid

	Intervall dyr	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Nye satser kr/dyr	Økt sats 5,50%	Endring mill. kr
Mjølkeku	1 - 8	#DIV/0!	3 697	203	3 900	5,5%	
(bruk med melkeprod)	over 8	#DIV/0!	2 510	138	2 648	5,5%	
	Sum	#DIV/0!					
Ammekyr	alle	1 654	885	49	934	5,5%	
Andre storfe	alle	563 228	534		534	5,5%	
Melkegeit og melkesau	1 - 40	14 041	879	48	927	5,5%	
(bruk med melkeprod)	over 40	20 764	588	32	620	5,5%	
	Sum	34 805					
Sau, ammegeit	alle	727 646	464	26	490	5,5%	
Avlsgris	alle	53 835	1057	58	1 115	5,5%	
Slaktegris	alle	1 556 883	37	2	39	5,5%	
kalkuner, -gjess	alle	3 955 003	9,3	0,51	9,8	5,5%	
Hester	alle	31 231	1057	58	1 115	5,5%	
Avlskaniner	alle	1 545	263	14	277	5,5%	
Gjess, kalkuner	alle	1 126 723	3,24	0,18	3,42	5,5%	
Ender, livkylling	alle	2 379 343	3,24	0,18	3,42	5,5%	
Slaktekylling	alle	60 088 742	0,4	0,02	0,42	5,5%	
Økologisk slaktekylling	alle	60 248	1,55	0,09	1,64	5,5%	
Revetisper	alle	45 855	290	16	306	5,5%	
Mink- og ildertisper	alle	112 214	85	5	90	5,5%	
Hjort	alle	5 585	359	20	379	5,5%	
Sum effekt av satsendringer							

Avkorting	antall foretak m. maks. utbetaling	Makssats kr/foretak	Endring kr/foretak	Nye satser kr/foretak	Endring mill. kr
Sum effekt av maksimalsatsen	8 045	66 600	3 700	70 300	
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					**-25,7**
Sum tilskudd til avløsning for ferie og fritid					